teresio bosco

petnaestgodišnji *POBJEDNIK*

teresio bosco: petnaestgodišnji pobjednik

Teresio Bosco

Petnaestgodišnji pobjednik

Zagreb – 1971.

Naslov originala: »Campione a 15 anni«,
ELLE DI CI, TORINO

Dozvolom redovničkih poglavara

Lektura: Ljudevit Maračić

Korektura: Mirko Cerovac

Likovna oprema: Josip Bifel

Imprimatur: Nadbiskupski Duhovni stol, Zagreb, 1777/1971.

Izdaje: Salezijanski provincijalat — »Salezijanski vjesnik«. Omiška 10, 41000 Zagreb.

Odgovara: Pavao Crnjac, Vlaška 36, 41000 Zagreb.

Tisak: »ZRINSKI«, Čakovec, 1971.

PREDGOVOR

Dominik Savio bio je među prvim pitomcima koji su odgajani u don Boskovu oratoriju, omladinskom centru. Umro je u 15. godini života. One koji su došli s njim u dodir zadivio je svojom jednostavnošću i dobrotom života. Crkva je izrekla o njemu svoj sud proglasivši ga svetim. Don Bosko je odmah nakon njegove smrti uz pomoć njegovih školskih drugova napisao životopis o njemu. Preko njega želio je poručiti da rad, veselje, i razigran život dječaka u zdravoj kršćanskoj sredini mogu razviti u njemu izvornu dobrotu i dovesti je do zadivljujuće bujnosti i rascvata.

Usput treba reći da je don Bosko odgajao svoje dječake po preventivnoj metodi odgoja. On ju je sam tako nazivao a izgrađena je na načelima Evanđelja. Po njoj je želio iz svojih odgajanika stvoriti dobre građane i dobre članove Božjeg naroda. Tako je odgajao i Dominika Savija.

Spomenuti životopis Dominika Savija doživio je niz izdanja na talijanskom i na drugim svjetskim jezicima. Prije nekoliko godina preveden je i na naš jezik. Odavno je izdanje iscrpljeno. Osjetila se potreba za novim. Odlučili smo se za prijevod životopisa »Campione a 15 anni« kojeg je napisao T. Bosco sdb, publicista i urednik omladinskog magazina »Ragazzi due mila«. On je sastavljen na osnovu onog don Boskova. Pisan je jednostavnim stilom i ispripovijedan jezikom našeg vremena. Mislimo da će svima biti pristupačan a napose mladima, kojima je i namijenjen.

Mnoge će oduševiti lik malog Dominika Savija i pobuditi u njima optimizam i povjerenje u svakodnevni život. Kod drugih će opet izazvati sažaljenje i sumnju da je jedan mladić mogao krenuti tako ozbiljnim životnim putom. Želja je da bi se kod svih obistinila naša prva tvrdnja i donijela odgovarajuće plodove u životu.

Naš prevodilac želio je ostati anoniman. Nećemo mu to uskratiti. Zahvaljujemo što nam je dao ovaj prijevod.

Tebi, maleni Sveče,
posvećujem ovo djelo
da bi u salezijanskom vrtu,
koji si pokazao don Bosku,
našao i pripremio
mjesto i za mene.

Pisac

Santa Maria ai Colli — TORINO
16. srpnja 1962. na dan Karmelske Gospe.

DANI OČEKIVANJA

UMILJAVANJE I MUŠICE

Veče je.

Otac Karlo danas nije potkivao konje. I on je sišao u polja u dolini i snažno zamahivao motikom po osušenim i tvrdim grumenima zemlje. Morat će brzo bacati sjemenje, jer nekoliko konja iz sela Murialda ne daju dovoljno posla njemu, potkivaču, koji je već napustio Riva di Chieri, da bi potražio više posla.

Vratio se umoran, a lice je, duboko naborano, bilo natopljeno znojem.

Nezahvalni umor, bijeda na vratima. Odvažni Pijemont sakuplja mlade i novac za buduće ratove: pred vratima je slavna 1848. Ali slava se ne žanje na poljima Murialda: tu žanju malo kruha, dok ih vladini porezi guše.

Na to je žalosno mislio tata Karlo kad se uveče vratio.

Ali, njegovo lice sad obasjava smješak: znade da ga na okuci čeka njegov nestaško, njegov anđelak Dominik.

Evo ga. Glasno poviče, poleti mu usuret, uhvati za ruku, otima se za motiku i završi mu na vratu. Tada obojica, majstor Karlo nasmijan, a Dominik pobjednički, pođu majci Brigiti, koja je svojim spretnim i čistim rukama pripremila stol pa ih već čeka na vratima.

Svake to večeri tako biva, bilo da tata Karlo dolazi s polja, bilo da se vraća iz radionice (ako se tako može nazvati njegova potkivačnica).

I on se tada sjeća dirljivih riječi koje je toliko puta čuo, a kao da je nemoguće da su nikle na ustima i srcu šestogodišnjeg djeteta: »Dragi tata, koliko ste umorni!

Zar ne? Vi radite za mene, a ja nisam ni za što drugo dobar nego da vam zadajem neprilike; ali ja ću moliti dobroga Boga da vam dade zdravlje i da mene učini dobrim«.

Neprilike?... Kad mu je Dominik zadao neprilika? Tata Karlo se ne može sjetiti baš ni jedne. U kuhinji je Dominik tada uzeo stolac i prinio ga tati, popeo se na koljena i umiljavao se. I uskoro za stolom, Dominik će prvi prinijeti ruku k čelu za znak križa i molitvu... Gle, sad se majstor Karlo sjetio jednog dana kad mu je Dominik podvalio jednu. Došao je netko na ručak i razgovarajući sjeo k stolu i odmah počeo jesti. Dominik ga gledao s negodovanjem, digao se, uzeo zdjelicu i pošao jesti u kut. Odmah je otac to primijetio i, kad je stranac otišao, upitao za objašnjenje. Dominik, s riječima malenog dječaka, ali s jasnim osjećajem, odgovorio je: »Pa taj čovjek uopće nije kršćanin kad se ne križa prije jela, dakle nije dobro ni da mi budemo zajedno«. Bila je to jedina neprilika koje se Karlo Savio sjećao kod svog sina Dominika. I treba reći, zaista čudna neprilika.

PRIJATELJ U CRNOME

Kapelan iz Murialda zvao se don Ivan Zucca. Ime je kakvo je — ali onaj koji ga je nosio, bio je izvrstan svećenik.

Kao kapelan stigao je u Murialdo oko 1847. Ubrzo je upoznao svoje vjernike, a obitelj Savio živo je izazivala njegovo divljenje.

Korlo Savio, svi su mu govorili otac, bio je čovjek pošten kao kruh, a njegova žena Brigita Gaiato pravi anđeo.

Došli su iz Mondonija u Astigiano. Nekoliko su godina ostali u Riva di Chieri i tamo se rodio njihov sinčić Dominik. Zatim ih je siromaštvo tjeralo dalje i stigli su u Murialdo.

Majstor Karlo nije znao ni čitati ni pisati. Radio je kao potkivač i slabu zaradu dopunjavao radeći kao seljak.

Majka Brigita je bila krojačica i brinula se za već brojnu obitelj. Bila je to jednostavna i radina žena koja je učila djecu raditi i moliti se.

Kapelan je viđao Dominika često kad je dolazio u crkvu držeći ručicu u očevoj velikoj ruci, ali možda nije nikad s njim govorio. No, jednog zimskog jutra 1847. postali su prijatelji.

Don Ivan, zaogrnut kabanicom, došao je služiti ranu misu. Možda se zbog zime pitao da li će itko doći tog jutra na misu. Ali izdaleka je ugledao na ulaznim stepenicama nešto poput malog svežnja. Približio se i vidio dijete sagnute glavice prislonjene o vrata: klečalo je i molilo. Bio je to Dominik. Dobri je svećenik bio ganut:

— Pa što radiš ovdje, Dominiče?

Dijete se streslo i ustalo. Bilo je gotovo ukočeno. Smiješeći se odgovorilo:

— Čekam da započne misa.

— Uđi, uđi, zima je. Pođimo pripremiti oltar.

Te je godine Dominik (imao je pet godina) naučio posluživati misu svom kapelanu. Klečeći na stepenicama oltara latinski je odgovarao jasno i glatko na molitve svećenikove. Pružao je posudice s vodom i vinom, što će postati krv Isusova, zvonio zvoncem, dizao se na vrh prstiju da bi prenio veliki misal s jedne strane oltara na drugu. Kada to ne bi uspio, don Ivan bi mu ga približio, jer je Dominik želio sam prenijeti.

I možda, dok je upravo obrazom prislonjenim uz otvorenu knjigu silazio i penjao se stepenicama, možda je baš tada počeo sanjariti o dalekom danu kad će i on s bijelom hostijom u rukama čitati te velike tajanstvene riječi koje imaju moć da učine Isusa prisutnim . . .

Sad su don Ivan i Dominik postali prijatelji. Kad bi se sreli na cesti, Dominik bi već izdaleka pokazivao znakove veselja, trčao bi mu u susret, pozdravljao ga. A koliko bi ga puta don Ivan našao jutrom kako kleči pred vratima crkve, čekajući početak sv. mise. »A ponekad bi tlo bilo blatno, ili padao snijeg ili kiša«, piše isti kapelan.

Videći taj žar, tu zaista anđeosku dobrotu, don Ivan bi ponešto zamišljen rekao biranim jezikom onoga vremena: »Gledam dječaka najboljih nada. Dao Bog da to dragocjeno voće sazori!«.

UZMI TORBU I POĐI . . .

1848, čudna godina.

Vojska mladog Pijemonta prešla je Ticino i započela velike borbe s austrijskom vojskom.

Sva je Italija pod oružjem, zanosna i vesela kao na nekoj proljetnoj proslavi.

Na livadama dječaci se igraju rata. Stari govore mladima: Uzmi pušku i pođi ! Mladi odlaze pjevajući . . . Goito, Monzambano, Pastrengo, Peschiera . . . sve samo legendarna imena. No, došlo je do kobne bitke kod Custoze . . . Pa zatim ta »fatalna Novara«. Vojska je potučena. Pijemont osvojen, Karlo Alberto odlazi u progonstvo . . .

U tim žalosnim i teškim danima Pijemont započinje sve od početka.

Pobjeđen, ali ne i savladan, poziva seljake u polja, radnike u tvornice da proizvedu i obogate ponovno zemlju koja je bačena u strašno siromaštvo.

Poziva profesore za katedre, a mladež u škole da se pouče i na knjigama iskuje volju jaku poput čelika i snažan duh: za Italiju koja mora oživjeti, koja će oživjeti.

Tih mjeseci, koji označuju početak zore nove Italije, i jedan dječačić iz Murialda uzima svoje knjige i odlazi. Ime je to, koje će za Italiju postati slavno kao i imena Goito, Pastrengo, legendarno kao Monzambano i Peschiera: Dominik Savio.

I te jeseni 1848, tihe i žalosne, i on započne svoju malu — veliku bitku, koja će ga dovesti znanju i, ako to Gospodin htjedne, k oltaru.

Noseći dvije knjige pod rukom i mnogo nade u srcu, polazi u jedinu školu svog kraja.

Učitelj? To je njegov veliki prijatelj don Ivan Zucca. On je jedini učitelj u selu i podučava u dva razreda, koji jedini postoje u Murialdu: prvom nižom i prvom višem (koji će se od 1889. prozvati prvi i drugi osnovne škole).

Njegovi drugovi, dječačići iz Murialda, bili su navikli više misliti lopatom i motikom nego s čistim knjigama i zbog toga bučni i rastreseni kao gotovo svi đaci

Potkraj berbe, kad su se prepuni čabrovi zrelog grožđa donosili iz vinograda, Dominik se (u šestoj godini) prvi put uputio u školu.

Zatim se magla spustila u doline Monferrata, snijeg je prekrio ulice, a Dominik je nastavio polaziti školu i učiti.

Mi kao da bismo htjeli upoznati mnoge njegove utiske, neobična djela, uzbudljive doživljaje kakvi se susreću u romanima: ali, zapravo »pravi« život se veoma razlikuje od onoga »izmišljenog« u romanopisaca: on se sastoji od običnih stvari, zajedničkih zgoda i nezgoda, izvršenoga zadatka ... dobro napisanih zadaća.

Njegov je učitelj, mnogo godina kasnije, sjećajući se njegove prve godine u školi, pisao: »Počeo je i on odlaziti u školu, a jer je bio nadaren i marljiv u izvršavanju dužnosti, u kratko vrijeme veoma je napredovao u učenju. Morao je razgovarati s mladim neotesancima i skitnicama, ali ga nikad nisam vidio u svađi. Ako bi došlo do prepirke, on bi se, strpljivo podnoseći uvrede drugova, odmah od njih udaljio. Ne sjećam se ni da sam ga ikad vidio da sudjeluje u opasnim zabavama, da stvara i najmanju nepriliku u školi. Čak su ga mnogi drugovi pozivali da im se pridruži u šalama na račun starijih ljudi, da se nabacuju kamenjem, da krade drugome voće ili da čini štetu u polju. Ali, on se znao oprezno suprostavljati njihovu ponašanju i klonio ih se.«

Pročitajmo pažljivo riječi: »Mladi neotesanci... opasne igre... neprilika u školi... šale na račun starijih ljudi... bacati kamenje... krasti voće... šteta na polju..« Svakodnevni događaji svih krajeva, svih neukrotivih učenika ovoga svijeta.

A Dominik Savio? »Klonio ih se« — tri jednostavne riječi, ali da se provedu u djelo treba pravi heroizam. Možda to i ti znaš, zar ne? To je bio veliki, najveći doživljaj prve godine u školi za Dominika: morao je upoznati prvi put loše drugove, kao nažalost i svi dječaci ovog svijeta. Ali za razliku od gotovo svih ostalih dječaka znao je »strpljivo podnijeti uvrede«, »kloniti ih se«, jednom riječju nije podlegao, nego je znao **pobijediti** zlo.

Prolazit će godine, i dok će drugi, pobjednici u početku kao i on, svršavati popuštanjem, on će nastaviti

pobjeđivati: zato ga danas štuju kao sveca, jer je on znao *uvijek pobijediti.*

Ima jedna sitnica koju je don Ivan Zucco, zaboravio onda: u to vrijeme u školama se upotrebljavala šiba, i on bi, kao i drugi učitelji, znao na vrijeme isprašiti leđa neobuzdanima. I to se često događalo.

Jednog dana dva su učenika nešto skrivili i don Ivan je u prisutnosti ostalih dječaka uzeo gipku šibu i pokušao ih urazumjeti. Vidjeći dvojicu jadnika kako plaču od boli i Dominik briznu u plač. A jednom drugu, koji ga zapitao čemu toliko žali, rekao je: »Više bih volio da je učitelj mene istukao.«

IMA SAMO SEDAM GODINA

1849. Druga godina školovanja. Zar nema nikakve novosti? Nikakve. Ili bolje, jedna. Dogodilo se jednog »velikog dana« kako će ga Dominik nazvati: 8. travnja.

Kad se don Ivan, za vrijeme mise, sagnuo nad oltarom da kaže »Gospodine, nisam dostojan«, Dominik je uzeo zvonce i triput pozvonio. Bio je to znak: tko želi primiti pričest, neka iziđe iz klupa i dođe do ograde. Dominik je lijevom rukom držao zapaljenu svijeću, a desnom pliticu i pratio don Ivana, koji je pristupao s kaležom od jednog do drugoga. Vidio je bijelu hostiju kako diže u znaku križa i stavlja u usta tih pobožnih žena i ozbiljnih ljudi, koji su opaljena lica suncem i vjetrom i sklopljenih ruku žarko molili. Dominik je mislio: »Tko zna kad ću ja moći primiti pričest, osjetiti Isusa u sebi«. Brojio je godine koje mu još nedostaju. Imao ih je tada sedam: ako sve bude išlo dobro, moći će se za četiri pet godina pričestiti. Onda je bio običaj čekati do dvanaest ili u najboljem slučaju do jedanaest godina.

Ali don Ivan, idući gore i dolje uz ogradu s kaležom u ruci, vidio je Dominikov pogled obasjan željom i u sebi je pomislio: »Kako bi bilo lijepo dati pričest tom dječaku. Dobar je kao serafin, a misu poslužuje bolje od svih drugih ... Ipak ima samo sedam godina. Što da se uradi?«

I jednog dana kad se našao s nekoliko svećenika iz susjednih mjesta, don Ivan im je rekao: »Čujte, kad biste imali sedmogodišnjeg dječaka, inteligentnog i pobožnog poput anđela, da li biste mu dali prvu pričest?«

Započela je diskusija: netko je bio za, a netko protiv. Ali u jednom su se svi složili: nijedan sedmogodišnji dječak ne može biti inteligentan i pobožan kao anđeo. Tada je don Ivan govorio o Dominiku, a govorio je tako uvjerljivo da su ti sumnjičavi svećenici poželjeli da ga upoznaju i ispitaju.

Zbunili su se. Dobro procjenivši preranu zrelost, poučenost i živu želju Dominikovu« — piše njegov učitelj — otklonili su sve teškoće i dopustili mu da sudjeluje prvi put u anđeoskoj hrani.«

S velikim ganućem mogao je don Ivan kazati Dominiku: »Na Uskrs, 8. travnja, dat ću ti prvu pričest.«

Poput rakete poletio je Dominik kući i u jednom dahu sve kazao mami. Kad su to saznali susjedi, zapanjeno su se pogledali:

»Prva pričest! Ta ima samo sedam godina! A onima koji su klimali glavom i pomišljali da je don Ivan pogriješio, Dominik Savio je pokazao da i sa sedam godina netko može biti spreman da dostojno primi Isusa. Od toga dana vidjeli su da je postao ozbiljniji i sabraniji: morao se pripremati za veliki susret.

Čitao je i molio. Zaustavljao se dugo u crkvi, gledao svetohranište i govorio s Isusom. I mnogi su počeli mijenjati mišljenje.

Velika subota 1849. Zvona su zapjevala blagdansku himnu. Od brda do brda, od sela do sela radosno su javljala: Krist je uskrsnuo!

Dominik je znao da će sutra uskrsnuli Isus, pravi i živi, doći prvi put k njemu. Mama Brigita imala je pune ruke posla kako bi kuća zasjala za blagdan: sutra će biti Uskrs i bit će to najljepši dan za njezina sinčića. On je počekao da se mama malo odmori. Zatim joj progovori: »Mama« — rekao je — »sutra idem na prvu pričest. Oprostite mi sve uvrede koje sam vam nanio. Obećajem da ću biti mnogo bolji, bit ću pažljiv u školi, bit ću poslušan, pokoran i pristojan.«

Jedva je dospio dovršiti te riječi i počeo je plakati. Majka Brigita nije s Dominikom nikada imala muke, pa je i sama bila dirnuta. »Budi miran, Dominiče« — rekla je jednostavno — »sve je oprošteno. Moli Gospodina da te sačuva dobrim i moli ga za mene i za tatu.«

SUSRET I SAVEZ

Prva je pričest bila tako veliki događaj da se nije slavio u malim crkvicama župe, razbacanim po brežuljcima: svi su silazili u veliku župnu crkvu sv. Andrije, u Castelnuovo.

Očevi, ponosni na svoje guste brčine i na svoj mladi naraštaj, vodili su za ruku svoje seoske dječake, bucmaste i crne, s jedva ukroćenom kosom za tu svečanu zgodu.

Silazili su puteljcima sela i sastajali se na velikoj cesti što vodi k crkvi.

Svi su se čudili videći tatu Karla s tim malim i blijedim dečkom, koji je došao prije svih i sabran i tih čekao da se crkva otvori.

Ova je bila sva u sjaju. Mnogo cvijeća stajalo je na oltaru. Najprije je bila ispovijed, priprave, zatim sv. misa i pričest.

Što su govorili Isus i Dominik u tom prvom susretu? Ne znamo i nećemo nikada saznati: onomu, tko bi mu o tom govorio, Dominik je samo odgovarao zažarena lica: »Oh, to je za mene zaista bio najljepši dan, *veliki dan.*«

Možemo se pitati, zašto je Dominik, uz lijep dan, kazao i v e l i k dan. Odgovor je lagan, bio je to dan velikog saveza između Dominika i Isusa, saveza potvrđenog krvlju nedužnog Janjeta Božjeg. Tog dana Dominik je dao Isusu svega sebe i zakleo se na vječitu vjernost, pa stajala ga i smrti, a Isus je dao Dominiku svoju snagu, svoje bogatstvo, svoju moć, da ne bi nikada izdao savez; i dao mu je veliku radost da ga osjeti prijateljem i svojim bratom.

A ugovor saveza, da ga ne bi nikad zaboravio, Dominik je tog istog dana zapisao i razdijelio u četiri točke, velikim i nesigurnim rukopisom sedmogodišnjeg

djeteta, ali sa snažnom voljom malog heroja. Evo ga:

1. Ispovjedat ću se često i ići ću na pričest svaki put kad mi ispovjednik dopusti.
2. Slavit ću blagdane.
3. Moji će prijatelji biti Isus i Marija.
4. Radije ću umrijeti nego sagriješiti.

Od tog dana Dominik Savio je uvijek bio živo svetohranište euharistijskog Isusa. Čim bi mu dopustili, trčao je ogradi da susretne svog Prijatelja, da obnovi veliki savez, da poživi s njim nekoliko časaka u raju.

Proći će godine. Dominik, pogođen tajnom bolešću, umrijet će vrlo mlad: neće imati vremena da postane svećenik i da stavi kalež tamo gdje je On posvetio Vino oltara; neće imati vremena propovijedati sa crkvenih propovjedaonica ; neće ostaviti, kao mnogi sveci, vrijednih knjiga, koje nam govore o Bogu i otkrivaju tajne svetosti. Sve ono što će nam ostaviti ta su četiri retka, zacrtana nesigurnom rukom učenika drugog razreda. A ipak u ta četiri retka Dominik nam je ostavio autentično remek-dijelo: savez s Isusom.

Predao ga svim mladima u svijetu. I mnogi, vrlo mnogi potvrđuju ga s Isusom i ponavljaju često pred ogradom kad se sastaju s Njim. Oni su kao i Dominik puni najljepše sreće.

DUGI PUT, A BOSONOG

Prošle su dvije godine školovanja.

Dominik je svršio.

Svi njegovi drugovi, s radošću su odložili pero i uzeli motiku te pošli u polje.

Ali on je bio još toliko malen, a osim toga bio je pokazao takvu inteligenciju i dobru volju da se činilo kao da trati vrijeme u redovima vinograda. No, drugih škola nije bilo, barem u Murialdu. Bilo ih je u Castelnovu, ali Castelnovo je bilo udaljeno »dvije milje«, kako se onda govorilo, a to znači pet kilometara. A 1850. još nije bilo autobusa.

Što da se radi? Don Ivan Zucco, učitelj, shvatio je kakvo se blago inteligencije i dobrote krije u Dominiku pa je rekao tati Karlu:

»Ostavite ga sa mnom. Neka ponovi godinu. Tako ću ga moći još štošta više naučiti, a tko zna — možda se s vremnom pruži kakva dobra prilika.«

I tako je Dominik Savio bio ... ponavljač prvog višeg razreda, makar je bio prvi u razredu. I ne samo jednu nego dvije godine. Mogao je tako naučiti nešto više, dok je uzrastao i tijelo se malo ojačalo.

Ima je deset godina. Prvi viši razred nije se mogao u beskraj ponavljati, a bilo je očito da Dominik nije bio rođen za zemljoradnika. Što onda?

Don Ivan se ponovno sastao s tatom Karlom, majka Brigita je mislila i molila. Kad su Dominika upitali, odgovorio je:

»Da sam ptica, letio bih ujutro i uveče u Castelnuovo i nastavio svoje školovanje...«

Na kraju bi odlučeno: Dominik će ujutro i uveče polaziti u Castelnuovo i nastaviti školu.

Dominik je, s cipelama na ramenu, po prašini započeo svoj put u općinsku školu. Deset kilometara jutrom (u odlasku i povratak) i isto toliko poslije podne. Bilo mu je deset godina.

A ceste nisu bile asfaltirane, već su poljski putevi bili neutrti i trebalo ih je gaziti po kiši, vjetru ili dok je sunce pržilo, a okolo se dizala velika prašina...

I dok je hodao zbijenim koracima, ponavljao je ono što je čuo u školi, jer uz dvadeset kilometara dnevnog pješačenja i nekoliko sati provedenih u razredu, malo, veoma malo vremena preostalo je za učenje.

Pa ipak, njegov učitelj u Castelnuovu, don Aleksandar Allora, mogao je napisati za njega: »Napredovao je u školi na čudan način i zadržavao uvijek prvo mjesto. Takav sretan uspjeh netreba pripisivati samo neobičnom talentu, nego i njegovoj vrlo velikoj ljubavi prema školi. Treba zahvaliti i njegovim vrlinama.«

Seljaci, zaposleni oko vinove loze ili pogrbljeni nad žitnim brazdama, vidjeli bi ga prolaziti i dizali bi glavu.

— Tko je taj, tako mali dečko? I kamo ide sam svakog dana?

— To je sin potkivača Karla — odgovorio bi netko. — Ide u školu.

— U školu? — ponavljao je zapanjeno poneki stari zemljoradnik. — A zar mu nije dosta škole u Murialdu? Što želi postati?

— Kaže da će postati svećenik.

Kad ga je već vidio gdje prolazi mnogo i mnogo puta, neki mu se seljak približi:

— Hej, mali, zar te nije strah da hodaš posve sam tim putovima? (I možda je htio još nadodati nešto o lopovima i razbojnicima, što u to vrijeme i ne bi bilo posve izmišljeno, jer ih je ponetko zaista i sreo). No Dominik mu nije dao vremena da nastavi:

— Ja nisam nipošto sam — odgovorio je mirno i ozbiljno. Imam anđela čuvara koji me uvijek prati.

Seljak je ostao zapanjen. Dečko je već znao govoriti kao svećenik.

— Pa opet — nadoda da sakrije divljenje — put će te umoriti po toj vrućini. Prolaziš ga četiri puta dnevno.

— Ne, ne umara me — odgovori uvijek nasmiješeni Dominik — jer radim za gospodara koji me dobro plaća.

— Za koga radiš? Za gospodara? — promrmljao je začuđeni poštenjačina.

— Za Gospodina koji plaća čak i čašu vode ako je dademo s ljubavlju — smiješio se Dominik i nastavio svoj put pošto je uljudno pozdravio.

Kad je taj seljak pripovijedao o tom susretu svojim prijateljima (a pričao je desetak puta), uvijek bi završavao:

— Recite što hoćete, ali dječak od deset godina, koji tako govori, uspjet će!

SVJEŽI POTOK

Još je bilo ljeto kad je Dominik počeo odlaziti i dolaziti iz Castelnuova i na mahove vrućina je bila zaista velika.

Jednog dana, kad je svršila škola, približi mu se jedan drug.

— Pođi s nama danas, Dominiče.

— Kamo?

— Na kupanje!

— Ali, ja se moram vratiti kući.

— I mi, no uradimo brzo. Poslije lijepog kupanja vrućina prolazi, dobivamo têk i bolje se osjećamo. Dođi!

Dominik je oklijevao, ali ipak pristane. Usred polja, u sjeni dudova tekao je svjež potok, žuborila voda. Odložili su odijela na travu i zaronili. Dominik je bio veseo, no ubrzo se ražalostio. Veselje drugova, njihovi razgovori, njihove šale učine mu se malo sumnjive i počeo se nelagodno osjećati. Bolje je bilo smjesta otići.

I zaista, poslije nekoliko minuta bio je na cesti koja je vodila u Murialdo, dok još njegovi drugovi nastavljali zabavljanjem u vodi.

Te večeri kazao je sve mami i upitao je da li je dobro ili loše postupio. Majka je Brigita vrlo jednostavno rekla svom Dominiku da tamo više ne ide: bilo je opasno, moglo je biti zlo. Zaista, u tim brzacima naoko tako mirne vode, poneko je zaglavio. Dosta je bilo da se onesvijestiš, da se poskliznеš, i evo te u vrtlogu. A osobito, daleko od roditelja, s tim drugovima, bilo je opasno da uvrijedi Gospodina, jer te šale i takve riječi nisu mu se mogle svidjeti.

Dominik je poslušao. Ti su ga drugovi nagovarali, pokušavali na sve načine da ga pridobiju.

— Hoćeš li s nama na kupanje?

— Ne, hvala. Nisam vješt i mogao bih nastradati.

— Budi bez brige. Naučit ćemo te plivati, hajde.

— Ne, ne. Ne idem, mogao bih uvrijediti Gospodina.

— Ma tko ti je to kazao. Zar ne vidiš da svi idu?

— To ne znači ništa. U svakom slučaju, najprije ću zatražiti mamu da mi dopusti, pa ako me pusti...

— Jesi li lud? Kazati mami? Jao tebi ako nešto takva učiniš! Ako to saznaju naši roditelji, ohladit će nas šibom!

— Pa onda, ako naši roditelji nisu zadovoljni, znači da to nije lijepo i baš zato ne idem. Već ste me jednom doveli u nepriliku, zašto biste to htjeli opet? Mislim da biste bolje učinili da ne idete ni vi. Gospodin bi vas mogao kazniti ako budete neposlušni tati i mami.

Tako je, za razliku od toliko dobrih dječaka koji su pred lošim drugovima bili poput miša u pandžama mačke Dominik znao odgovarati i uraditi ono što on hoće, a ne ono što su drugovi htjeli.

PEĆ PUNA SNIJEGA

No, dvadesetak kilometara dnevno bilo je zaista previše za malog i nježnog dječaka kao što je bio Dominik.

Jednog lijepog dana tata Karlo je stvorio odluku. Dvaput je već selio: iz Mondonija u Rivu i iz Rive u Murialdo. Sad će se preseliti treći put. Vratiti će se u Mondonio. Tu je bila škola kao u Castelnuovu i Dominik neće više morati toliko hodati. Uostalom, njegova zarada u Murialdu bila je sve slabija i trebalo je drugdje potražiti posao.

Tako se Dominik došao oprostiti s kapelanom Don Ivanom, svojim prvim velikim prijateljem. Oprostio se sa svojim drugovima i svojim nastavnikom don Allorom, ušao je posljednji put u crkvu gdje je upoznao Isusa, i s tatom i mamom otputovao.

U Mondoniju su bili kao kod kuće, jer su bili rodom iz toga kraja i imali su mnogo rođaka. Tu je Dominik našao novu školu, novog učitelja, imenom don Cagliero i nove drugove. Rado se prihvatio učenja, ali . . . ovaj put je vidio da nije bilo tako lako biti prvi u razredu: bio je tu još jedan dječak, vrlo dobar i inteligentan, imenom Franjo Desidéri, kojega nije bilo lako nadmašiti. Odmah su se sprijateljili, ali su odmah bili i takmaci i njihova natjecanja u obavezama i učenju poznata među drugovima.

Najviše se radovao tom natjecanju don Cagliero, koji je odmah shvatio istinsku dobrotu Dominika Savija i zavolio ga, kao što je uostalom volio Desiderija i sve svoje učenike.

Kad je jednog dana prosuđivao tko je od te dvojice bolji, izrekao je salomonski sud . . . obojica su dobri, ali Dominik Savio je dublji, a Franjo Desideri dovitljiviji.

Ali uz dvojicu dobrih dječaka i uz druge koji su se u njih ugledali, bilo ih je, kao i u svim razredima svijeta, nekoliko »apaša«, svih boja.

Don Cagliero, kao dobar nastavnik za ono vrijeme, znao ih je sa šibom stjerati u red, a pojedincima je zaprijetio izgonom iz škole ako još učine uobičajene nestašluke.

U oštrim zimskim danima jadna peć u uglu pokušavala bi ugrijati prostoriju. Jednog dana don Cagliero je

zakasnio i dok je vani padao snijeg, u razredu nije bilo osobito toplo usprkos poštenim naporima spomenute peći.

Dva dečka (bili su na crnoj listi), nakon što su se dogovorili potiho, kliznuli su kroz vrata. Za nekoliko časaka vrate se s dvije grude snijega i prije no što bi tko predvidio, stopili su ih u peći, koja se neko vrijeme dimila, o onda počela kapati ... Šala je bila previše gruba ... U to su i drugi učenici prispjeli.

Napokon i don Cagliero. Vidio je tragove snijega pred stolom i vodu koja je kapala iz peći. Približio se smrknut, otvorio vratašca... Okrenuo se bijesno. Nitko nije ni pisnuo: malo ih je znalo tko je to uradio, a ta nekolicina bila je bez riječi. Don Cagliero se uspne na katedru. Gromki glas nagovijestio je oluju:

— Tko je to bio?

Dvojica krivaca pogledaju se prestravljeno: ovaj put bit će istjerani, nitko ih neće spasiti. Što da se uradi? Znakovima odluče prebaciti krivnju na nekog drugog i izaberu Savija. Mirna izgleda jedan od malih lažaca uperi prst koji je optuživao: »On je bio!« Čak i drugi, sad potvrdi, uperivši prst: »Da, bio je on!«

Don Cagliero se skamenio, lice mu postalo ozbiljno i žalosno:

— Savio! Baš ti! Nikad to ne bih pomislio.

Dominik nije čak ni razumio zašto ga optužuju, zatim shvati: peć, snijeg. Naglo ustane, crvena lica od srama i ljutnje, zaokruži pogledom: kako? Nitko ga ne brani?

Učitelj je nastavio:

— Sreća za tebe što je to tvoj prvi prekršaj. Inače bih te izbacio iz škole.

Dominik zatvori oči, stisne šake. Osjeti da mu se oči pune suzama. Dovoljna bi bila samo riječ, jedna jedina i pravi bi krivci bili raskrinkani, ali učitelj je rekao: «. . . da to nije tvoj prvi prekršaj. . . bio bi istjeran!« Ne, ne želi on da njegovi drugovi budu istjerani. Bolje je tiho trpjeti. I dok je učitelj nastavio karati i zapovjedio mu da klekne usred razreda, on je mislio na Isusa koji je bio nevino optužen zbog naših grijeha. I on klekne. Sav razred zadrži dah. Činilo se nevjerojatno.

Nastava se nastavila i zaključila za taj dan.

Na kraju, ipak, onaj koji je vidio krivce na djelu, nije više mogao izdržati. Nije se radilo o uhodarenju, već o pravoj pravcatoj pravdi. Kad su svi otišli, on se približio don Caglieru i prizna sve.

Dobri svećenik drugi put snebio od zapanjenosti »Ali kako... ta mogao je govoriti, blaženi dečko, mogao je ipak reći...«

Slijedećeg dana, postiđen što je kaznio nedužnog, približio mu se:

»Čuj, Dominiče, zašto mi nisi rekao da nisi bio kriv?«

Dominik mu se nasmiješi: »Nije važno. Mislo sam da bi ovi bili istjerani iz škole, a to nisam htio. Ja sam se međutim nadao da ćete mi oprostiti. A zatim... mislio sam na Isusa... I on je bio nepravedno optužen...«

Što je mogao kazati dobri don Cagliero pred tolikom istinskom dobrotom?

Šutio je, ali je u srcu pomislio da je Dominik prelijepi cvijet, da bi ga ostavio bilo gdje. Trebalo ga pokloniti Gospodinu, jer bi jednog dana mogao postati svećenik, drugi Isus usred ljudi. Don Cagliero se u tom času sjetio don Boska. Upravo je trebalo Dominika njemu dati.

OSAM MINUTA ZA STRANICU

Don Bosko je bio prijatelj dječaka. Otvorio je oratorij u predgrađu Torina, tamo gdje su dolazili osuđeni na smrt i gdje su se uličice zloglasne perferije gubile u poljima i močvarnim livadama.

U početku je izgledao kao prihvatilište derana pa su povremno stražari s puškom preko ramena obilazili sumnjičavo okolo. Tolika buka podsjećala je kao da će svakog časa izbiti revolucija.

Zatim su u Torinu počeli govoriti s više poštovanja o don Boskovim dječacima: kazali su da dobro mole, a pjevaju još bolje. Zatim su govorili da je među tim jednostavnim zidovima, u tim dvorištima punim veselja i buke, don Bosko osnovao sjemenište i tu pokrenuo »tvornicu svećenika«.

Svećenici, koji su poznavali Boska i cijenili ga kao sveca, slali su mu siromašne dječake koji nisu mogli

biti u sjemeništima (tada velikim dijelom zatvorenima), a don Bosko, nastavljajući rad s oratorijem, brinući se za igru, molitvu i zabavu djece s ulica, koji su jurili k njemu čim bi završili posao, otvorio je još i školu za te siromašne dječake. Onaj koji nije bio dovoljno inteligentan da s uspjehom nastavi školu, učio bi zanat. A onaj koji je pokazivao posebnu volju za knjige, bio bi prepušten u školu latniskog jezika.

Don Cagliero, zemljak i prijatelj don Boska, mislio je da će Dominik Savio pokraj njega u tom malom sjemeništu rasti u mudrosti i svetosti.

I čim je dobio slobodan dan, uze šešir i pođe u Torino.

Don Bosko je poznavao mnoge dječake, a među njima ih je bilo zaista dobrih. Ali nikad još nije čuo toliko pohvala, kao što je don Cagliero to učinio na račun Dominika Savija. Dobri je učitelj završio riječima:

— U ovoj vašoj kući može se naći podjednakih dječaka, ali teško bi se našao netko tko bi ga nadmašio u darovitosti i vrlini. Pokušajte i naći ćete novog svetog Alojzija.

Don Bosko je veoma cijenio don Cagliera, ali ovaj put mu se činilo da zaista pretjeruje, novi sveti Alojzije! Na stranu šalu, samo je jedan sveti Alojzije bio na svijetu! Pa ipak, ako treba i popustiti, treba pokušati.

— Dobro. Doći ću u Castelnuovo s mojim mladićima u listopadu, za blagdan Krunice. Neka tada dođe Dominik Savio sa svojim ocem. Govorit ćemo i vidjet kakav je »materijal«.

2. listopada 1854. U dvorištu pred malom kućom sastala su se dva sveca.

Don Bosko je bio toliko iznenađen tim prvim susretom, toliko zadivljen njegovim riječima, da je potanko ispričao događaj, isto vrlo živahno kao da ga je zabilježio. Evo ga.

— Bilo je to prvog ponedjeljka u listopadu, rano ujutro. Opazio sam da mi se neki dječak u pratnji svog oca približuje u želji da govori sa mnom. Vedro lice, nasmijan izgled, s mnogo poštovanja, privukao je moj pogled.

— Tko si, rekao sam mu, odakle dolaziš?

— Ja sam, odgovorio je, Dominik Savio, o komu vam je govorio don Cagliero, moj učitelj, i dolazio iz Mondonija.

Pozvao sam ga na stranu i govorili smo o završenoj školi, o dotadašnjem načinu života i odmah smo stekli povjerenje, on u mene, a ja u njega.

Upoznao sam u tom mladiću dušu po Kristovu duhu i ostao sam ne malo zapanjen promatrajući učenika božanske milosti koja je već djelovala u toj nježnoj dobi.

Poslije nešto podužeg razgovora i prije no što sam pozvao oca, rekao mi je ove dragocijene riječi:

— Dakle, što vam se čini? Hoćete li me povesti u Torino u školu?

— Eh, čini mi se da je materijal dobar.

— Čemu bi mogao poslužiti taj materijal?

— Da napravimo lijepo odijelo za poklon Gospodinu.

— Dakle, ja sam materijal, vi budite krojač. Povedite me sa sobom i učinite lijepo odijelo za Gospodina.

— Bojim se da tvoje bolest neće podnositi školu.

— Ne bojte se za to. Gospodin, koji mi je dosad dao zdravlje i milost, pomoći će mi i u buduće.

— No, kad završiš s učenjem latinskog jezika, što želiš postati.

— Ako mi Gospodin dade toliko milosti, živo želim prihvatiti svećenički stalež.

— Dobro, želim se uvjeriti imaš li dovoljno sposobnosti za učenje. Uzmi ovu knjižicu (bio je to jedan svezak katoličkog štiva), dans nauči ovu stranicu, a sutra mi dođi odgovoriti.

To rekavši, ostavio sam ga slobodnog da se zabavi s drugim mladićima, a ja sam međutim razgovarao s ocem. Nije prošlo ni osam minuta, kad mi se Dominik približi, smiješeći se, reče:

— Ako želite, recitirat ću vam odmah ovu stranicu.

Uzeo sam knjigu i sa čuđenjem vidio da je ne samo doslovno naučio označenu stranicu, nego da je izvrsno shvatio smisao sadržaja.

— Vrlo dobro. Ti si svoju stranicu naučio prije roka, pa i ja ubrzavam s odgovorom. Da, povest ću te u Torino, i već sada si primljen među moje drage sino-

ve: počni se i ti odsad moliti Bogu, da pomogne meni i tebi vršiti njegovu svetu volju.

Ne znajući kako bi što bolje izrazio svoje zadovoljstvo i svoju zahvalnost, uzme mi ruku, stisne, poljubi nekoliko puta i napokon reče:

— Nadam se da ću se vladati tako da se nećete nikada potužiti na moje ponašanje.

Don Bosko je te večeri, razmišljao o razgovoru s don Caglierom, morao zaključiti da dobri svećenik zaista nije pretjerao. Sveti Alojzije... Dà, da je sveti Alojzije rođen među bregovima Monferrata i da je bio sin seljaka, ne bi ga mogli zamisliti drukčijeg od ovog nasmijanog dječaka koji je oko sebe zračio toliko Božjeg miomirisa.

U TORINSKOM PREDGRAĐU

TRGOVAČKO GESLO

29. listopada 1854.

Dominik je spremio svežanj knjiga i nešto rublja. Mama mu je spremila paket dobrih stvari za okrepu na dugom putu. A sad... došao je čas rastanka.

Poljubio je mamu, poljubio braću, zatim u pratnji oca uputio se preko livada stazom koja će ga izvesti na cestu za Torino.

Prvi put odlazi od mame i taj rastanak je dosta težak, pa čak i ako zamišlja Torino i oratorij kao raj.

Mislim da neću pogriješiti ako kažem da je u tom času najviše trpjela mama Brigita, kojoj je odlazio prvi i najbolji sin. A znala je koliko je nježan, koliko neotporan i sigurno je mislila, kao svaka mama, na daleki grad kao na veliku i bučnu mašinu, u kojoj je prijetilo njezinu toliko malenom sinu da se izgubi.

No, baš ona je poučavala Dominika da volja Božja mora biti uvijek blagoslovljena. Sada se ta sveta mama pokorava Božjoj volji. Da bi on mogao učiti, postati svećenik, podnijet će svaku žrtvu.

Iz bijele kuće vidjela je beskrajno zelenilo livada kao veliko more i svog sina, malenog iseljenika, kako odlazi daleko u potrazi za Bogom.

Torino, glavni grad, predstavio se Dominiku s bukom praporaca stotinu kočija, s obojenim natpisima svojih dućana, s radosnom vrevom veseljaka s Porta Palazzo.

Sišli su prema Valdocu i prošli kraj žalosnog kruga gdje su vješali osuđenike na smrt. Stigli su do ulaza u oratorij.

Prelazili su dvorište puno dječaka koji su trčali, galamili, smijali se. Uspeli su se malim stubištem do pred vrata jedne sobice. Ušli su.

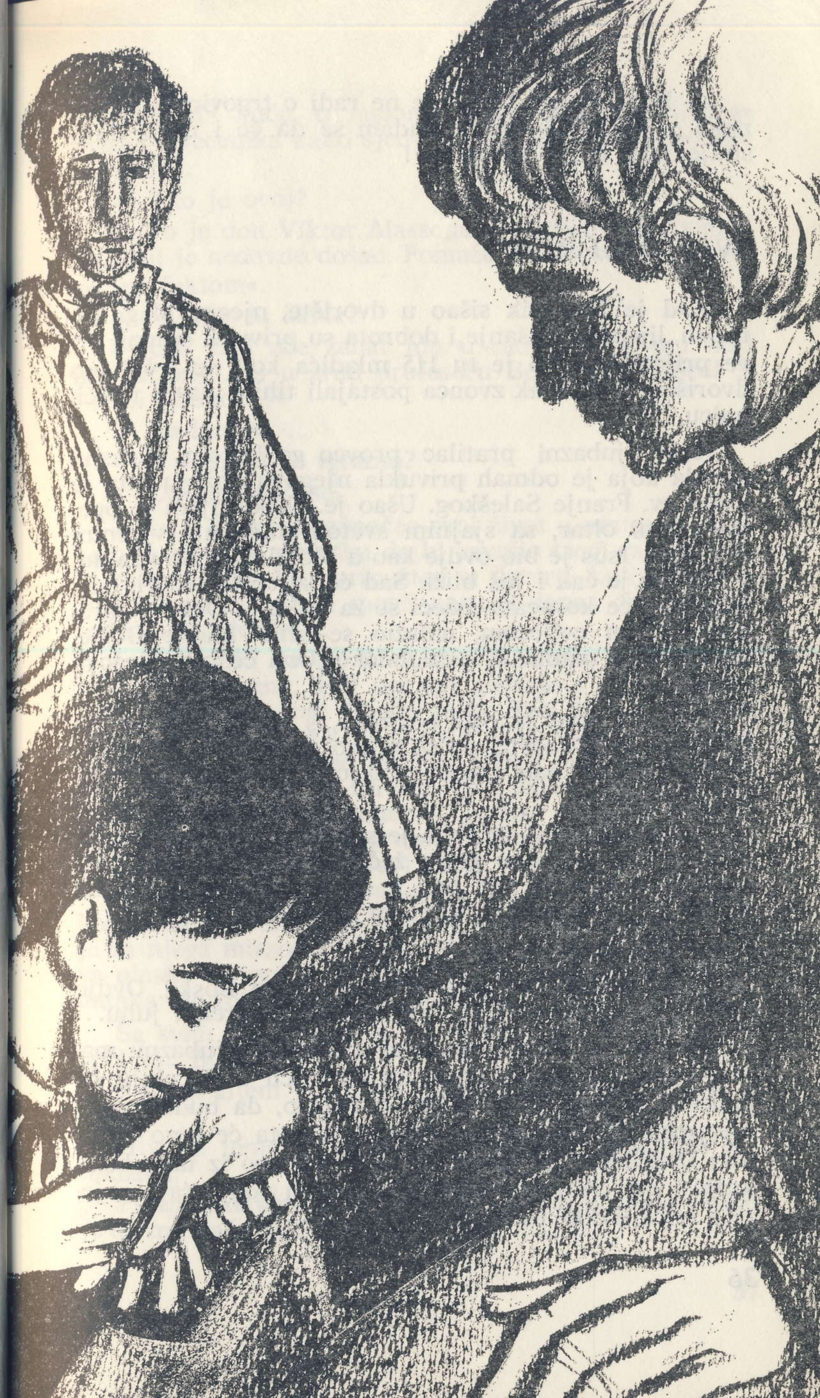
Kod pisaćeg stola, s očinskim i blagim smiješkom čekao ih je don Bosko. Dominik mu je poljubio ruku i nasmiješili su se jedan drugomu kao stari prijatelji. Dok je otac pričao o slabim žetvama i jadnoj ljetini, Dominik se ogledavao.

Bila je to uprava, gdje je živio don Bosko, bijedna sobica, ali neobično čista. Bilo je tu na polici knjiga, veoma bijeli krevet, a na zidu natpis — tajnovita rečenica na latinskom, ispisana krupnim slovima: Da mihi animas, coetera tolle. — Daj mi dušu — drugo uzmi!

Don Bosko je, dok je Dominikov otac govorio s tolikim povjerenjem o svojim brigama, razmišljao kako je u tu istu sobicu dolazio nekoliko puta đavao da ga uznemiri, uplaši, skrha bdjenjem poslije dugih sati prenapornog rada, sjetio se kako ima tomu tek devet mjeseci što mu je upravo ovdje prijetila smrt, od nekolicine protestanata. Sada, Majka Božja, s istančanom nježnošću majke, upravo ovdje daje mu najljepši dar — pružajući njegovu oratoriju ovaj ljiljan — dječaka, ovog drugog svetog Alojzija.

Tata je otputovao, a Dominik, kad je ostao sam s don Boskom i svladao ganuće, predao se sav njemu u ruke. Kako je smjesta stečeno veliko povjerenje, Dominik je pitao što znači natpis na zidu. Don Bosko mu je ljubazno pomogao prevesti: »Gospodine, daj mi duše, a ostalo uzmi!« Bila je to lozinka koju je don Bosko izabrao za svoje apostolat. Veliki i blistavi um, koji je mogao divno uspjeti na bilo kojem znanstvenom području, pisac najboljih kvaliteta i nenadmašivi govornik, don Bosko je odustao od svake zemaljske karijere da se sav oda borbi za duše mladih. Rekao je Bogu: »Želim za tebe osvajati duše; — sa slavom, novcem, radostima, mirnim životom ne znam što bih učinio. Sve to podaj drugima: meni samo daj da osvajam duše!« I taj natpis, upravo nad ulazom u sobu, bio je napisani ugovor između njega i Boga.

Kad je Dominik shvatio ove riječi, ostao je časak zamišljen, a zatim rekao:

— Razumijem: ovdje se ne radi o trgovini novcem, nego o »trgovini« duša. Nadam se da će i moja duša sudjelovati u toj »trgovini«!

SVAGDANJI ŽIVOT

Kad je Dominik sišao u dvorište, njegov blagi osmijeh, lijepo ponašanje i dobrota su privukli odmah prve prijatelje. Bilo je tu 115 mladića koji su trčali po dvorištu, a na znak zvonca postajali tihi i ulazili u učionicu.

Neki ljubazni pratilac proveo ga kućom. Krasna zgrada koja je odmah privukla njegovu pažnju bila je crkva sv. Franje Saleškog. Ušao je. U polusjeni je opazio glavni oltar, sa sjajnim svetohraništem i vječnim svjetlom. Isus je bio ovdje kao u Mondoniju, Murialdu, a bio mu je čak i još bliži. Sad će se često viđati, on i Isus, čak će koracati držeći se za ruku... Desno, ukrašen svježim cvijećem, nalazio se oltar Majke Božje. Sad, kad je mama Brigita daleko, Ona će biti njegova majka...

Pokraj crkve je bila učionica, s drugim stolovima i knjigama, s kojima će se ubrzo upoznati... Tamo u blizini bile su male radionice krojača, postolara, stolara i knjigoveža.

U dvorištu, uza zid, bila je svježa voda, »bar« oratorija, koji je pošteno gasio žeđ ugrijanih igrača. Malo podalje, uz maleni vrt, bila je kuhinja, a uz lonce bila je stara žena s velikim rupcem na glavi.

— Tko je to?

— To je majka Margarita, mama don Boska. Ovdje boravi noću, prepravlja našu odjeću i sprema juhu...

Ubrzo će Dominik upoznati tu dobru i ljubaznu mamu, koja je ostavila svoju mirnu kuću u Becchiju da pođe sa svojim don Ivanom u Torino, da bude mama njegovim dječacima. I mama Margareta će brzo upoznati Dominika, tog dječaka koji je došao iz tako bliza kraja i koji svojom velikom dobrotom podsjeća na njezina Ivicu u dobi od 13 godina...

Obilazeći kuću, u malom uredu vidjeli su jednog drugog svećenika kako sjedi uz stol krcat registarskim knjigama.

— Tko je ovaj?

— To je don Viktor Alassonatti, svećenik iz Avigliana, koji je nedavno došao. Pomaže don Bosku i zovemo ga »prefektom«.

— A gdje su škole?

— Oni koji uče zanat idu u radionice, a oni koji uče latinski idu u grad profesoru Bonzaninu. Hoćeš li i ti ići onamo?

— Nadam se...

— A sad, da se igramo?

— Da, igrajmo se.

Tako je Dominik započeo svoj život u oratoriju. Trebalo je zapeti u početku da bi završio treći razred i da bi mogao brzo biti pripušten u četvrti koji bismo u širem značenju riječi mogli nazvati danas drugim razredom srednje škole.

Lako je biti dobar »katkada« u životu. U nekim naročitim prilikama, kad nas svi gledaju i mi osjećamo lavlju hrabrost, čak i nije teško biti junak. Ali biti »zaista dobar« s v a k o g d a n a, kad nas nitko ne gleda, nitko ne hvali, kad je život toliko jednoličan da izgleda dosadan, kad se svi doživljaji završavaju zadaćom i lekcijom koju treba naučiti. . . *zaista je teško.* A upravo ovdje, u životu svakog dana, Dominik Savio pokazao se »zaista dobar«, čak pravi heroj.

Don Bosko, koji ga je dobro poznavao i vidio svakog dana u društvu, u školi, u crkvi, kod stola, rekao je za njega misao koja nas zapanjuje: »Od dana njegova ulaska — tvrdio je — on je u izvršavanju svojih zadataka bio toliko točan *da ga je teško bilo nadmašiti.*«

Sa svim žarom dao se na učenje (još uvijek to govori don Bosko).

S ushićenjem je slušao propovijedi i provodio ih u djelo.

Htio je temeljito proučiti i potpuno razumjeti katekizam.

Pretpostavljenima se približavao vrlo uljudno i želio je da mu kažu kad nije bio točan.

Daleko se držao od rastresenih, lijenih, nemarnih drugova. U najboljima, najmarljivijima i primjernima stekao je prijatelje.

Gotovo bismo rekli da je don Bosko, govoreći tako, pretjerao. Naprotiv, svi Dominikovi drugovi koji su ga okruživali u tim godinama i bili mu bliski, slažu se u tvrdnji da je Dominik zapanjivao, jer je u v i j e k i u s v e m u bio točan.

DAJEM VAM SVOJE SRCE

Prošao je studeni i nadošao prosinac.

Tko god bi tih dana ušao u oratorij, osjetio bi posebnu »klimu«, neobično vrenje. Za vrijeme odmora oltarić Majke Božje bio je uvijek okružen mladima, a sv. pričesti svakog su jutra bile brojnije i gorljivije. A kakvih li punih i radosnih glasova kad su se pjevale pjesme Majke Božje!

Kako to? Bila je devetnica za blagdan Bezgrešne Marije, i 1854. godina.

Pio IX. upitao je iz Rima sve biskupe svijeta da li smatraju prikladnim da se proglasi vjerska dogma Bezgrešnog začeća presvete Marije, a na potvrdan odgovor oglasio je da će 8. prosinca, na blagdan Bezgrešne, ova dogma biti svečano proglašena.

Sav je svijet čekao ovaj veoma radostan događaj i gdje god je ljubav prema presvetoj Djevici gorjela, spremale su se veličanstvene proslave.

Don Bosko, koji je veoma nježno volio presvetu Mariju, govorio je o njoj svako veče svojim mladima i devetnica ze veliki blagdan započela je s veoma velikim žarom.

28. studenoga, prije no što je devetnica započela, Dominik Savio se uspeo u don Boskovu sobicu.

— Oh, Dominiče, hoćeš li što uraditi za Majku Božju kroz ovu devetnicu?

Dominikove su oči zasjale:

— Želio bih učiniti mnogo!

— Što?

— Prije svega želio bih obaviti opću ispovijed mog života da dobro pripremim dušu. Zatim bih želio točno izvršavati cvjetiće koje ćete mi vi savjetovati svakog dana devetnice. Zatim bih se htio tako vladati da bih se mogao pričestiti svakog dana.

Don Bosko se nasmiješi: bio je to dobar plan bitke i on je to očekivao; ali od Dominika očekuje i više, jer Dominik nije mislio samo na sebe, nego je bio pravi apostol među svojim drugovima. Zato je zapitao:

— I ništa drugo?

— Oh da, još nešto?

— Što?

— Htio bih povesti nemilosrdan rat sa smrtnim grijehom. Don Bosko mu je stavio ruku na glavu i čvrsto ga gledao, dok mu je očinska duša bila ispunjena radošću.

Sav njegov svećenički život bio je sadržan u riječima ovog dječaka: ratovao je i još uvijek vodi nemilosrdan rat sa smrtnim grijehom. Dominik Savio je to potpuno shvatio i, gle, već mu pruža ruku.

— Želio bih tako mnogo moliti presvetu Mariju i Gospodina — dodao je odlučno Dominik — da mi dadne radije smrt nego li da mi dopusti počiniti smrtni grijeh protiv čednosti.

Došao je 8. prosinca.

Pred veličanstvenim mnoštvom kardinala i biskupa proglasio je Pio IX. u Rimu vjerskom dogmom da Marija od prvog časa svog postanka, nije nikad bila okaljana istočnim grijehom. Nebo u Rimu, zasvođeno crnim oblacima, otvorilo se na čas da suncem obasja lice Svetog Oca.

U tim istim časovima Dominik Savio približio se u Torinu oltaru Majke Božje, izvukao iz torbe listić na koji je zapisao nekoliko redaka o kojima je razmišljao dugo i posvetio se Mariji s molitvom, koja će postati slavna u cijelom svijetu:

»Marijo, dajem ti svoje srce; učini da bude uvijek tvoje. Isuse i Marijo, budite uvijek moji prijatelji! Ali, smilujte mi se, dajte da radije umrem, nego li da mi se dogodi nesreća i počinim ma i jedan jedini grijeh.«

Cijelo to veče Torino se sjao kroz tisuću svjetla u fantastičnoj rasvjeti. Tisuće raznobojnih lampiona podrhtavalo je na balkonima, cvjetalo na terasama i svjetlucalo na obalama Poa. Ljudi su veselo silazili ulicama

pjevajući himne Majci Božjoj i išli prema velikom hramu Marije Utješiteljice, zaštitnice Torina.

Radosti grada pridružili su se i don Boskovi mladići. Prolazili su ulicama pjevajući himne Majci Božjoj, a među njima je bio Dominik Savio...

Proći će stotinu godina i tim istim ulicama među još brojnijim i svečanijim mnoštvom Dominik Savio će se vratiti ovjenčana čela aureolom sveca i tisuće i tisuće mladih ponavljat će s njim njegovu molitvu Djevici: Marijo, dajem ti svoje srce!

GROFOVI I MARKIZI

Jutrom je zvonce rano zvonilo u oratoriju Valdoka. Mladi su skakali iz kreveta (ali bilo je među njima i lijenih koji bi se obično okrenuli na drugu stranu...) i trčali k umivaonicima: svježa voda je brzo otklanjala posljednja drijemež i budila na život. Nije bilo slugu ni u sobama ni drugdje: krevet je svaki spremao sam i što je bio mekši i bolje složen to bi večerom više mamio na blagi odmor.

Prije jela su prisustvovali svetoj misi, molili krunicu i sat vremena učili. Prevario bi se svatko tko bi pomislio na doručak s tanjurima iz kojih se pušilo, ili s dvopekom i maslacom: doručak se sastojao od debele kriške kruha, koji bi grickali u dvorištu pokraj slavine (dva gutljaja vode nikad ne škode, pa čak ni zimi). Uz jelo: tek i radost ovdje nikad ne manjkaju.

Zatim su učenici uzimali knjige i žurno odlazili u školu.

Izlazili su iz oratorija, zakrenuli lijevo i brzim koracima u redu stizali u ulicu Barabaroux, gdje ih je čekao profesor Bonzanino za početak nastave.

U klupama su sjedili drugi mladići koji nisu bili ni siromašni ni niskog porijekla: u školu profesora Bonzanina dolazili su uglavnom potomci najbogatijih i najuglednijih obitelji u gradu, a dolazili su svakog jutra u kočiji.

Tako se dogodilo da je Dominik Savio sjedio u školi s unucima obitelji Santorre di Santa Rosa, sa sinovima Brofferija, s mladim grofom Boskom od San Rufina, s mladim Cezarom i Koriolanom iz plemićke obitelji Ponza di San Martino.

Je li Dominik pristjao u ovo društvo? Svakako! Evo što je o njemu pisao njegov profesor:

»Ne sjećam se da sam ikada imao pažljivijeg, poslušnijeg i pristojnijeg učenika od Dominika Savija. Bio je uzor u svemu. U odjeći i načinu češljanja nije se isticao; ali skromnom odjećom i svojom jednostavnom pojavom djelovao je uredno, dobro odgojeno, uljudno, tako da su se njegovi drugovi i plemićkog porijekla rado zadržavali s Dominikom.«

Naprotiv, kako i među plemićkim sinovima ima brbljivih, koji ne znaju nikada šutjeti, a i nemirnih, koji bi radije dali da lekciju nauče njihovi kočijaši, profesor Bonzanino bi promjenom mjesta uvijek nastojao staviti jednog od tih nevaljanaca kraj Dominika. Pokraj jednog seljačkog djeteta, koje je bilo tako pažljivo i marljivo, općenito bi se i nemarni grofovi i brbljavi markizi bolje ponašali.

Grof od S. Rufina, koji je bio rastresenjak, poslije toliko godina, bez srama je priznao: »Koliko sam se puta, uperivši pogled u njega« — govorio je — »osjetio ponukanim da svratim pažnju na profesorova izlaganja...«

NAJLJEPŠA ZABAVA

Ali, zar Dominiku Saviju nije bilo teško biti tako dobar? Zar nije i on osjetio želju da napiše na zid: »magarac tko čita«; »dolje matematika«, da baci latinsku gramatiku i da otrči pogledati metež na vratima Palače, da se pošteno najede šljiva? Ili da stavi miša u ladicu katedre nekog zajedljivog profesora?

Pogriješio bi netko kad bi rekao da je Dominik bio sav med i šećer i da mu nije ništa bilo teško. Bio je dobar jer je »htio« to biti i jer je svaki dan molio Gospodina da mu pomogne ostati takvim. Ali ga je to stajalo muke, i te koliko!

Došao je iz kraja gdje je sajam bio jednom godišnje i gdje bi svi istrčali na ulicu, pa čak i starci sa sijedim brkovima, kad god bi prošao koji artist s tru-

bom i bubnjem. Sad je dvaput dnevno prolazio kraj ulaza u Palaču, gdje je metež i svakog dana bilo je artista na trgu. Nije bilo pomoćnika u Dominikovoj grupi jer je don Bosko bio sam s don Alasonattijem, a u kući je bilo toliko posla. Bilo bi lagano presjeći uže i u školu poći drugi dan; kakav god izgovor lako bi se pronašao, a najgore što bi se dogodilo, bio bi ukor... Poneki od njegovih drugova nisu propuštali priliku. I Dominika su zvali mnogo puta, a i činilo se, da s njim u tajnom izostanku prekršaj ne bi bio tako težak... Ali Dominik je znao pobijediti i govorio je:

— Moja je najljepša zabava izvršavanje svojih dužnosti. A vi, ako ste pravi prijatelji, morate mi ih pomoći izvršiti.

Dirljiva je ta misao: da bi učvrstio i ponovio svoju dobru odluku, on traži svoje drugove da mu pomognu dobro se vladati, jer se i on osjećao slabim i trebao je pomoći.

Ipak, jednog su dana pobijedila navaljivanja drugova: stotinu puta je rekao ne, ali sada... Možda se zrakom pronio zvuk artista, možda je vidio komedijaša koji je najavljivao veliku priredbu artista... Drugovi su mu rekli: »Pa jedanput, jedan jedini put možeš i ti ići, zar ne?« I Dominik je popustio. Okrenuo je leđa školi i pošao za nevaljalcima... Ali je išao samo kratak dio puta: zatim, najednom osjeti da Isus tog dana neće biti zadovoljan s njim, da će se slijedećeg dana crveniti uz ogradu. Zaustavi se, odlučno. »Slušajte« — rekao je zapanjenim drugovima — »učinio sam zlo što sam vas poslušao. Radimo nešto što se ne mili Gospodinu i što se neće svidjeti don Bosku. Ja idem u školu. Budite dobri i nikad me više ne zovite da uradim sličnu ludost. Inače nećemo više biti prijatelji.«

Nekoliko časaka kasnije svi su se pokunjeno vratili u školu, a profesor Bonzanino je započeo sat.

ŽEĐ ZA KRVLJU

Jedna je od epizoda iz povijesti Izraela, koju djeca slušaju netremice, dvoboj između Davida i Golijata: pastir naoružan praćkom protiv divljega diva naoružanog velikim mačem.

Tako želja za bitkom raste i česte su riječi među ratobornim učenicima: »Vani ćemo srediti račune!« Ili: »Pokaži se danas, ako nisi kukavica!« I tek što se odlože torbe, već se svojski mlate. I dolaze kući poderani i prljavi, da im tata odbroji još ostatak.

Tako je to bilo i u školi profesora Bonzanina: svaki bi čas vani nastalo veliko obračunavanje.

Jednog dana stvari su postale ozbiljnije. Dva »pjetlića« počela su se ružno gledati, izmjenjivati međusobne uvrede. Jednome dođe loša pomisao da uvrijedi obitelj drugoga: velika je to uvreda; drugome se zamračilo i uzvratio je, a posljedica je bila najava borbe prema svim pravilima. Najgore je bilo što se dvojica zavađenih nisu počupala smjesta: srdžba je bila duboka i hladna; svaki je željeo ozbiljno napakostiti protivniku i zato su odlučili da će se sastati daleko od ljudi na livadi blizu tvrđave. Svaki će se oboružati kamenjem i naizmjenice će gađati u glavu.

Poneki je to i znao, ali su dva mala nevaljalca zaprijetila: »Ako tko progovori, prvo će njegova glava biti razbijena«. I nisu se šalili.

Doprlo je to do Dominikovih ušiju. Vjerojatno dvojica zaraćenih nisu bili iz oratorija, inače bi Dominik obavijestio don Boska: ne bi se niti bojao da to učini, jer ovdje se nije radilo ni o uhodarenju ni o douškivanju, kako se to danas kaže. Tu je naprosto trebalo spriječiti da se počini ozbiljno zlo.

Možda su bili dječaci iz dobrih obitelji, koji su stanovali u okolici.

Dok se svaki od njih povlačio u stranu i mučki pripremao, Dominik se približio dvojici neprijatelja, nagovorio ih i rekao glasno i jasno da ozbiljno vrijeđaju Gospodina. Nema tu šta: odgovorili su da je uvrijeđena čast njihovih obitelji, a čast se mora oprati krvlju! Onda je Dominik pisao obojici: rekao je, ako ustraju u nakani da učine neku sličnu ludost, on će obavijestiti profesora i njihovu rodbinu. Obojica su stavili pisamca u torbu... a poslije škole uputili su se na livade kod tvrđave. Tada Dominik, kad već nije mogao ništa drugo učiniti, pođe za njima. Stigao ih je i govorio im ozbiljno:

— Kako ste odlučili da u djelo provedete svoju glupu nakanu, molim vas da barem pristanete na jedan uvjet.

— Dobro — rekao je prvi — pod uvjetom da ne spriječi dvoboj.

— Tako je — dodao je drugi. Moram izravnati račune s ovim prostakom i dok mu ne razbijem glavu neću biti zadovoljan.

Dominik je drhtao: Koliku su bol zadavale te riječi Isusu. Zaustavio se.

— Moj uvjet, jamčim, neće spriječiti bitku.

— Van s njime, čujmo.

— Reći ću vam kad stignemo.

— Ako se našališ, jao tebi.

— Nemam ni najmanju volju za šalu.

— A ako pozoveš koga...

— To bih morao učiniti — rekao je odvažno Dominik — ali neću učiniti. Hajdemo i zapamtite da ste mi dali riječi da ćete prihvatiti moj uvjet.

Stigli su na livadu. Svaki je potražio pet velikih kamena. Mjerili su korake udaljenosti i odredili mjesto odakle će ih svaki od njih baciti.

Tad je Dominik učinio nešto što nitko ne bi mogao pomisliti: izvadio je maleno raspelo, koje je ima o vratu i podignuvši ga rekao:

— Evo uvjeta koji morate izvršiti. Želio bih da svaki od vas uperi pogled u ovo raspelo, a zatim, bacivši kamen na mene, kaže glasno ove riječi: »Isus Krist je umro opraštajući onima koji su ga raspeli. Ja, grešnik, naprotiv, želim ga uvrijediti i izvršiti strašnu osvetu«.

To reče, ode i poklekne pred onoga koji je bio goropadniji, govoreći:

— Ti počni prvi. Baci mi snažno kamen u glavu. Ovaj, jer nije očekivao nešto slično, počeo je drhtati.

— Ali što kažeš, Dominiče? Nikada neću učiniti nešto slična. Nikada mi nisi ništa zla učinio, i bio bih spreman da te branim protiv bilo koga.

Tada Dominik ustane i otiđe drugome:

— Onda ti baci prvi kamen na mene. Zamahni snažno.

I ovaj je ostao skamenjen i promucao:

— Ali ne, Dominiče, ne, ustani. Ma što to govoriš!

Zar nismo prijatelji, je l'?

Dominik tada ustane: žalosno je izgledao i govorio je zadržavajući suze:

— Vi ste moji prijatelji, spremni da me obranite, a ja sam tek jadno biće. A da spasite svoju dušu, za koju je prolivena krv Isusova, niste sposobni da oprostite jednu uvredu, porugu, do koje je došlo u času bijesa . . .

Sad je Dominik šutio, ali je žalosno i uporno gledao dvojicu neprijatelja i visoko držao u ruci maleno raspelo.

Ispustili su kamenje. »Bio sam tronut« — rekao je kasnije, već kao odrasli čovjek, jedan od njih. — »Trnci su mi prolazili tijelom i sram me je bilo da sam primorao tako dobrog prijatelja upotrijebiti krajnje mjere da bi spriječio taj žalosni događaj. Oprostio sam od srca onome tko me je uvrijedio i molio sam Dominika da me uputi nekom dobrom svećeniku da se ispovijedim«.

Kad su se vratili, Dominik nije nikomu ništa rekao. Opet je bio vedar i nasmijan kao da ništa nije bilo: bio je heroj u zaista teškom času. A sada je opet bio heroj u najjednostavnijemu, u svagdanjim dužnostima: to nije bilo lako.

JEDAN POKLON

Prošlo je već šest mjeseci otkako je Dominik bio u oratoriju. Prošla je zima i vratilo se proljeće, koje je na livade Valdoca donijelo visoku travu i lastavice.

U proljeće mladi sanjaju otvorenih očiju. Maštaju o fantastičnim doživljajima u dalekom svijetu, sanjaju o svom budućem životu punom divota. Tko je time manje obdaren zadovoljava se maštanjem o budućim praznicima, kad će odbaciti knjige i trčati slobodno po obalama mora ili uz padine brežuljaka.

I Dominik Savio je ovog proljeća, proljeća 1855. počeo sanjati otvorenih očiju.

Prve nedjelje u travnju don Bosko je propovijedao mladima: uvijek su bile lijepe propovijedi don Boska

i svi su ih rado slušali zbog lijepih primjera koje je živopisno pričao i zbog laka i privlačna sadržaja koji je obrađivao.

U nedjelju don Bosko je govorio o svetosti i razdijelio je materijal u tri djela:

1. Božja je volja da svi postanemo sveti!

2. U tome možemo lako uspjeti!

3. Velika nagrada očekuje na nebu onoga tko postane svet.

Možda je toga dana koji dječačić u klupama odmahnuo glavom, jer mu se svetost činila previše dosadna i preteška. Ali Dominik Savio nasmiješio se radosno: bilo je to ono što je već dugo vremena očekivao. I malo pomalo, kako je don Bosko govorio svojim toplim i uvjerljivim glasom, Dominiku se činilo da je propovijed sastavljena samo za njega. Postići svetost, kao plemić sv. Alojzije, kao veliki misionar sv. Franjo Ksaverski, kao mučenici . . . Oduvijek je to bila njegova živa želja. Ali uvijek mu se činila teškom, punom prepreka: a sada, naprotiv, don Bosko je govorio da je lako, čak vrlo lako . . .

Od toga časa Dominik je počeo sanjati, a njegov san **bila je s v e t o s t:** »Bog želi da budem svet, dakle, želim postati svet«. Don Bosko je rekao da možemo postati sveti čak ako smo i veseli. U redu. Ali kako da uspijemo? Zar bi trebalo činiti oštru pokoru, kako je radio sv. Alojzije, koji se bičevao do krvi, sve do gubitka svijesti? Ili bi trebalo provoditi noći u molitvi kao sv. Franjo Asiški?

Bilo je to za njega nemoguće. Kad bi bio veći, otputova bi u daleke misije, među poganske narode, kao Franjo Ksaverski, kao apostoli . . . i možda bio mučen. . . Ali ovako s knjigama i školom, između dvorišta i blagovaonice, kako da postane svet? Ipak, trebalo bi da uradi nešto veće od ovog što upravo radi.

U mislima i brizi oko tih želja, malo pomalo zamislio se, zabrinuo; bio je manje radostan no obično. Umjesto njegova blagog smiješka, na njegovu se licu ocrtavao veliki nemir. To su primijetili njegovi drugovi, a primijetio je to i prije od drugih don Bosko, koji je majčinski bdio nad svojim sinovima.

Pozvao ga je smjesta:

— Dominiče, kako je sa zdravljem?

— Hvala, dobro.

— Ipak nisi više kao prije. Ne smiješ se više: da li te neko zlo muči?

— Ne — šalio se Dominik — to jest, muči me jedno dobro.

— Što to znači?

— Osjećam veliku želju i veliku potrebu da postanem svet. Najprije sam mislio da je svetost teška stvar. Ali sad, kad ste vi rekli da je lagana i da svi možemo u tom uspjeti, pa čak ako smo i veseli, hoću apsolutno, moram apsolutno postati svet. Recite mi vi, molim vas, kako da započnem?

Don Bosko se smiješio. Kako da započne? Pa Dominik je već davno započeo i već je veoma uznapredovao na putu svetosti, pa čak ako dosad i nije na to mislio. Svetost se sastoji zapravo u tom da volimo Gospodina: a Dominik ga je ozbiljno volio, pa i onda kad ga je ta ljubav stajala muke i kad je trebalo podnijeti velike žrtve da ga ne uvrijedi. Očinski stavi ruku na glavu Dominika i odgovori mu:

— Odlično! Divna je želja htjeti postati svet. Ali prije svega ne smiješ izgubiti vedrinu i ne smiješ se uznemirivati. Ono što te uznemiruje i oduzima mir dolazi od đavla, a ne od Boga. Dakle, radost prije svega. Ne radost nevaljanaca, lupeža, nego vedra radost, koja će djelovati da budeš uvijek zadovoljan. A onda radi ono što si radio dosad: ispunjavaj svoje dužnosti u pobožnosti i u učenju; obavljaj ih uvijek dobro, pa ako su ti i teške, obavljaj ih iz ljubavi prema Gospodinu. I odmaraj se, i to je dužnost. Primoraj se da činiš dobro svojim drugovima, da zadobiješ njihove duše za Gospodina. To je sve što treba da radiš da bi postao svet. Ništa drugo.

Sunce je ponovno zasjalo u Dominikovoj duši. Sad je razumio. Put svetosti je put dnevnih dužnosti, dobro izvršenih iz ljubavi prema Gospodinu i put apostolata među svojim drugovima. Bilo je lako. S pomoću Božjom će uspjeti. A don Bosko, njegov duhovni vođa i ispovjednik, on će mu pomoći...

Od tog dana san o svetosti blistao je pred njegovim očima kao najsjajniji cilj, najljepši ideal.

24. lipnja iste godine bio je imendan don Boska. Toliko su mu nježnosti iskazivali njegovi mladići, da je dobri otac zaželio uzvratiti darom. Rekao je: »Neka svako napiše na cedulju dar koji želi od mene, a ja vam obećajem da ću učiniti sve da vas zadovoljim.«

Zamislite čudne želje koje su nekima došle. Da bi ispunio sve, don Bosko bi morao biti milijarder, pa možda čak ni onda ne bi uspio. Među tolikim ceduljama bila je i Dominikova. Kad ju je don Bosko otvorio, pročitao je:

»Evo dara koji želim: spasite mi dušu i učinite me svetim!«

ZBOR U DVORIŠTU

»Trudi se da činiš dobro svojim drugovima«, rekao je don Bosko Dominiku. I bilo je zaista to potrebno. U to doba don Bosko nije imao pomoćnika koji bi u igri nadgledali mlade i držali ih daleko od opasnosti i loših razgovora. Osim toga, dvorište oratorija se malo razlikovalo od otvorenog trga: zapravo bilo je na otvorenoj ledini i tko je htio ući ovamo da nanese zlo dječacima, mogao je to učiniti bez većih zapreka.

Jednog dana za vrijeme odmora pojavi se na kraju dvorišta neki gospodin, dobro odjeven, sa štapom u ruci i šeširom na glavi. Ugleda grupu mladih i odlučno pođe k njima. Dok ga je poneko znatiželjno pogledao, on je započeo govoriti povišenim glasom i privlačio pažnju čak i onih koji su se daleko igrali.

Za nekoliko časaka oko njega se okupi mala gomila dječaka. Kad je ugledao veliki broj slušalaca, ugledni gospodin počeo je držati govor i počeo je loše govoriti o svećenicima, o Crkvi, o vjeri, ismijavajući najsvetije stvari. Dok su mali slušači pažljivo slušali govornika, koji je zanosno iznosio sve veće ludosti, stigao je Dominik Savio. Slušao je, problijedio, prokrčio put među drugovima sve dok nije stigao pod nos uglednoga nitkova. Onda se okrenuo svojim drugovima i povikao:

— Hajdemo odavle! Taj nesretnik nam želi ukrasti dušu, zar ne čujete? Dalje! Hajdemo se igrati i ostavimo ga sama.

Mladi se trgnu i nastave igrati i vikati daleko od tog čovjeka, antiklerikalnoga govornika, koji je morao drugdje potražiti skloniju publiku.

Događalo se ipak za vrijeme ljetnih mjeseci da je po koji mladić, ne podnoseći toplinu, pobjegao da potraži svježinu u vodama Sture i Dore. Bilo je vrlo opasno zbog nesreća, jer je na nekim mjestima voda bila duboka i brza, a bilo je i opasno jer su mogli uvrijediti Gospodina. Don Bosko je morao nekoliko puta strogo intervenirati.

No, usprkos zabrani, jednog dana, kada je bilo toplije no obično, grupa prijatelja dogovorili se i pobjegne iz dvorišta.

Dominik je to primijetio i neopazice se pridružio tajnoj grupici. Počne pripovijedati naširoko, sprečavajući ih da se udalje.

Ali za nekoliko časaka ovi izgube strpljivost i jedan odlučniji dječak mu dade na znanje da im se makne s puta. Tad se Dominik uozbilji:

— Znam da želite ići na rijeku. Ali ja ne idem.

— Pa kakvo je zlo u tom, na kraju krajeva?

— Opasno je što se možete utopiti, a to je zlo; opasno je jer možete uvrijediti Gospodina, a to je drugo zlo; a osim toga ne slušate don Boska, koji ne želi da se tamo ide. Zar vam to nije ništa?

— Ali danas je tako vruće, da više ne možemo izdržati!

Dominik se veoma uozbilji i progovori polako:

— Ako ne možete podnijeti ljetnu vrućinu, kako ćete podnijeti paklenu, koju time zaslužujete?

Pogledali su se u oči. Nisu mu mogli odgovoriti: imao je pravo. Poslije nekoliko časaka svi su se igrali u dvorištu, a na vrućinu su bili zaboravili.

MALI RIBAR

Spriječiti zlo: to je vrlo lijep apostolat, a katkada i lagan. Ali postoji i drugi apostolat, teži i kompliciraniji: činiti dobro. Treba razboritosti, plemenitosti. inteligencije. To je jedno od najtežih umijeća. Dominik je ovdje odmah iskušao i polagano je učio.

Katkad je morao gutati gorke zalogaje, podnositi nepravde, pa i podnijeti (a to je dječacima najteže) ruganje. Ali, da postane svet, trebalo je uspjeti, i tu je uspio.

U sjećanju je čuvao mjesto za šale, dogodovštine, najljepše događaje koje je čuo. Za vrijeme odmora našao se među drugovima, koji su bili žalosni ili su mrmljali ili su počeli manje lijepo govoriti. Dominik je uljudno zaobišao razgovor, ispripovjedio šale, događaje, dokle god se ne bi radost vratila i dok se ne bi počeli igrati. Ako je imalo smisla, Dominik (čiji je kutić sjećanja uvijek bio dobro snabdjeven) nadodao bi neku epizodu, koju je čitao u životima svetaca, i tako je poklonio poneku lijepu misao. Propovijedi nikad, nego živahne obavijesti, ukusne epizode, dobro izabrane i ispripovijedane. Tako je svima činio neznatno dobro.

Ipak, njegove dosjetke nisu uvijek rado primali. Poneko drugačije usmjeren, kad ga je čuo pripovijedati neki lijepi događaj, povikao bi:

— Ali što ti mariš za to?

Tad se Dominik veoma uozbiljio i pošavši prema nametljivcu, odgovorio:

— Marim, jer je duša mojih prijatelja otkupljena Isusovom krvlju; mene se tiče, jer smo braća i moramo se veoma voljeti i uzajamno pomagati da se spasimo; mene se tiče, jer ako uspijem spasiti jednu dušu, moći ću biti siguran u spas vlastite duše.

Subota je bila dan ispovijedi. Don Bosko je sjedio u sakristiji, a njegovi mladi, jedan po jedan dolazili su k njemu na ispovijed. Bilo ih je koji su se ispovijedili svaki tjedan, neki svakih 15 dana, a neki svaki mjesec .. ali je bilo i takvih, koji se nisu ispovijedali tko zna otkada. Kad su sretali don Boska, zaobilazili bi ga na daleko i bježali. Danas bi se reklo, da su »skretali«. Na svaki način, danas kao i onda, onaj koji se nikad ne približuje ispovjedaonici, uopće nije brašno za hostije. Čak uopće i nije brašno nego nešto mnogo teže . . .

Dominik je poznavao te mlade koji su izbjegavali pogled, a bili su bučne i neprirodne radosti. Bilo bi lijepo dovesti ih Gospodinu: nadariti ih pravom radošću i pomoći im da obave dobru ispovijed . . . I evo ga na djelu.

Započeo bi napetu igru »žaba« i kad bi ova postala žestoka, prišapnuo bi drugu: »Hoćeš li u subotu na is-

povijed?« Više radi igre i da ne započne razgovor ... u neprilici ovaj bi odgovorio: »U redu«. I igra se nastavila.

Sada, kad je dobio obećanje, Dominik je obrađivao svakoga prijatelja kroz preostali dio tjedna. Svaki dan bi pronašao neki izgovor, da ga podsjeti na zadanu riječ. Kad je nadošla subota, otpratio bi ga u crkvu, ispovijedio bi se prije njega da mu dadne lijep primjer, a onda su zajedno zahvaljivali Gospodinu.

Ali nije uvijek bilo lako: katkad, kad bi nadošla subota, ptica bi pobjegla netragom. Ali Dominik nije dopustio da bude pobijeđen. Čim ba ga ugledao, našlo bi se:

— Jesi me nasamario, jesi.

— Ja?

— Da, ti. Obećao si mi da ćeš se ispovijediti, a tamo...

— Ma znaš, nije mi se dalo.

— Loše, dragi. Ako ti se nije dalo, to je zato što je đavao bio jači od tebe i što je pobijedio. Zar ne vidiš da nisi sposoban da budeš radostan, da si uvijek zlovoljan? Poslušaj me i pođi na ispovijed. Vidjet ćeš, osjećat ćeš se bolje.

I koliki su prije ili kasnije popustili njegovu nagovaranju i služili Gospodinu.

A mali ribar, neumoran, poslije svake pobjede zahvaljivao je Gospodinu i razapinjao svoje mreže da dovede druge duše žedne mira i prave radosti.

KOČIJAŠEVE LITANIJE

Psovka je jedna od najodvratnijih navika, koja hara ulicama i kućama Italije. Prozvali su je »đavoljim ispljuvom«, »najgrubljom prostotom«, »najglupljim grijehom«, pa čak je stvoren i zakon koji kažnjava psovača: a ipak, taj zlokoban cvijet cvate još po tolikim krajevima Italije, a još je više i snažnije klijao pred stotinu godina.

Dominik bi zadrhtao kad god je čuo kletvu. Don Bosko je rekao da je zbog toga mali svetac i fizički trpio i to puno. Uostalom i logično je: tko od nas ne bi zadrhtao od srama i bijesa kad bi čuo nekog prostaka da vrijeđa našu majku? A Dominik je volio Boga više od svoje majke, volio ga je nježnom i žarkom ljubavlju i zato bi mu svaka riječ, koja bi ga vrijeđala, bila strašna i uzbuđivala do suza. Na putu u školu i iz škole učenici Valdoca nisu slušali samo zvukove artista, i nisu gledali samo raznobojne zastave veseljaka: po ulicama su se redale neprekidne povorke kola i konja, čuli su se povici, kletve i strašne psovke.

Jednom je jedan drug vidio kako Dominik iznenada skida šešir i poluglasno izgovara neke riječi. Začuđen ga je upitao:

— Što radiš? Što govoriš?

— Zar nisi čuo? — odvrati Dominik. — Taj kočijaš je spomenuo ime Božje. Kad bih mu se mogao približiti, rekao bih mu da povuče riječ, no bojim se da bih učinio još gore. Zato, da bih pružio Gospodinu naknadu za uvredu, zadovoljavam se da kažem: budi hvaljen Isus Krist.

Drugi put nekom kočijašu izleti strašna kletva i ponavljao ju je. Dominik više nije mogao izdržati, prešao je na drugu stranu ulice i približivši se čovjeku, prisili se na smijeh:

— Oprostite, dobri čovječe. Da li biste mi znali reći gdje je oratorij sv. Franje Saleškog?

Pred tim smiješkom i tim uljudnim riječima ta ljudeskara nije se više usuđivala nastaviti svoj strašan niz i odgovori smekšan:

— Ne znam, moj dječače, žalim.

Dominik ohrabren nastavi:

— Onda, da li biste mi učinili drugu uslugu?

— Rado! A koju?

Dominik mu se približi što je više mogao, da ga nitko ne bi čuo, a zatim će: »Veoma biste me obradovali kad ne biste u srdžbi psovali sveto ime Božje.«

Taj čovjek ostade kao ukopan, otvorenih ustiju, a onda provali:

— Odlično! Imaš pravo. Mana je to, koja se zaista ne pristoji, i popravit ću se.

Drugi put čuo je Dominik psovati jednog devetogodišnjeg dječaka. Svadio se s drugim na kućnoj veži i psovao je. Dominiku se toliko zgadilo da bi ga bio pljus-

nuo. No, svlada se, uđe među obojicu posvađenih, uzme za ruku malog psovača i nježno ali i odlučno reče: »Dođi!« Tu je pokraj bila crkva. Ušli su. Kleknuli su pred oltar:

— A sad — rekao mu je Dominik — zamoli Gospodina za oproštenje što si ga psovao.

Ali dječačić, na Dominikovo zaprepaštenje nije znao čin kajanja. Šaptao mu je riječ po riječ. Zatim nadoda:

— A sad reci sa mnom: Budi hvaljen Isus i uvijek hvaljeno njegovo sveto ime.

Te prve godine u školi, ušao je u oratorij dječak imenom Ivan Roda. Evo što je on napisao:

»Kad sam ušao 1854. u oratorij, don Bosko mi je dao za druga Dominika Savija, da bi mi bio vodičem prvih dana i da bi mi pokazao što treba uraditi ... Prvih dana, dok sam se s njim igrao, dogodilo se da je sa mnom ovladala žalosna navika psovanja, navika kojoj sam se odao živeći sam i bez odgoja. Čim je Dominik čuo moju psovku, prekine igru, žalosno zapanjen uzvikne i približivši se meni, brižnim izrazom svjetuje mi da odmah odem don Bosku i ispovijedim se. Smjesta sam to učinio i ta opomena bila je toliko spasonosna da od tog vremena nisam više nikada upao u sličnu pogrešku.«

VRIJEME POBJEDE

SAN SE PROŠIRUJE

Ne vjerujem da je don Bosko pozvao Dominika na stranu i ispripovijedio mu povijest svog oratorija. Ali je sigurno da je od svojih starijih drugova, od prijatelja don Boska i iz divnih kratkih večernjih razgovora, koje je veliki svetac održavao s mladima prije no što bi ih poslao na počinak, Dominik saznao malo pomalo divnu povijest ustanove koju je osnovao don Bosko. Lijepa je poput legende: neki siromašni pastir iz Becchija, koji je velikom mukom postao svećenik, zatim legija mladih, koja luta Torinom tražeći livadu, zaklon, bilo kakvo skrovište, poput jata vrabaca koji cvrkuću poljem. Jedno jadno sklonište: sklonište Pinardi, pa kućica koja se, poput mase brašna u koju je stavljen kvasac, povećava, proširuje ... I Majka Božja, koja u jasnim i preciznim snima pokazuje put koji treba prijeći, put koji Ona sama želi da prođu ...

Dominik je bio time očaran: don Bosko je, dakle, bio seljak kao i on: došao je s bregova Monferrata kao i on, bogat nadom i siromaštvom ... I uspio je učiniti toliko dobra mladima! Zašto onda ne bi uspio i on, Dominik?

Njegov se san proširuje: ne samo svet, nego svećenik, apostol kao don Bosko ... »Čim budem klerik« — rekao je — »želim skupiti sve dječake iz Mondonija pod neki krov, želim ih učiti katekizam, pripovijedati im toliko primjera, poraditi da svi postanu sveti i učiniti ih sve svetima. Koliko će jadnih dječaka možda propasti, jer ih nema tko poučiti o vjeri!« Ovako je govorio Ivan Bosko kad je imao 15 godina: i Dominik to že-

li ... krov, sličan ovom koji je don Bosko pronašao blizu kuće Pinardi: neka se i on, milošću Presvete Marije, proširi, poveća, pretvori u divnu ustanovu za mladež...

Ali, poznato je: svi dječaci sanjaju. Sinovi admirala sanjaju kako će zapovijedati očevom flotom, sinovi nogometaša sanjaju kako će postati prvaci okrugle lopte, unuci pjevača sanjaju kako će postati slavni glazbenici. Poznato je i kako to teče dalje: kod prvih teškoća sni se rasplinjuju, mjehurići sapuna nestaju, a završava tako da tek nekolicina ostvaruje svoj ideal.

Ali tko su ti malobrojni? To su oni s voljom, koji ne klecaju pred teškoćama, koji umjesto da sanjaju u naslonjaču smjesta započinju raditi, a rad vole, makar ih stajalo i muke. Dominik se nije zadovoljio samo da sanja: da bude sutra ono što želi, treba početi odmah, ne graditi nadstrešnice, nego raditi i trpjeti za one koji ga okružuju.

Don Bosko je pisao:

»Gdjegod ima sakupljeno mnogo mladih, tu obično ima i po neki manje odgojen od drugih, s manjim znanjem; neuljudan, ili čak žalostan zbog neke nelagodnosti, koja ga odalečuje od njegovih drugova. Ovi, pa makar se i ne čini, trpe zbog osamljenosti, samoće i trebaju prijatelje više od drugih. Dakle — dodao je don Bosko — ovi su bili omiljeni prijatelji Dominika Savio. On im se približio, razveseljavao ih, igrao se s njima. Ako je tko imao kakvu bol, povjeravao bi je njemu ... Ako je bio koji bolesnik u bolesničkoj sobi, najtraženiji i najomiljeniji bolničar uvijek je bio Dominik ...«

Evo prvih napuštenih drugova, koji su se utekli Dominiku! A on je bio spreman da dade nešto svoga, pa makar mu bilo i teško, samo da ih učini zadovoljnima. Kad je jednog dana pozvao nekog druga (bila je subota) da ga otprati u crkvu i da se pomoli Majci Božjoj, čuo je da su ovome od zime ukočene ruke i da ne može u crkvi biti miran i moliti. Dominik je jednostavno skinuo svoje rukavice i posudio mu. Drugi put je to isto učinio sa svojim kaputom.

A stara žena s velikim rupcem na glavi koju je Dominik kod svog dolaska vidio u kuhinji i koju je sad i on nježno zvao »mama Margarita«, jednog je dana kazala svom sinu: »Don Ivane, ti imaš toliko dobrih mladih, ali vjeruj mi, dobrih kao što je Dominik Savio više nemaš ni jednoga!«

SVJETILJKA I MNOGO CVIJEĆA

Oltar Majke Božje, kraj kojeg je Dominik kleknuo 8. prosinca da se sav posveti Presvetoj Mariji, i kojemu se toliko puta vraćao sam ili u društvu drugih mladića, da bi obnovio svoju posjetu i molio se Nebeskoj Majci, taj se oltar iznenada svečano zaodjenuo: najljepše cvijeće, ljiljani i ruže, preobrazile su ga u maleno svetište, a najbogatiji zastori, koji su se mogli naći u siromašnom oratoriju, učinili su ga toliko privlačnim, da bi svatko — tko god bio ušao u crku — upravio smjesta pogled tamo i upitao se: kako i zašto?

Odgovor je jednostavan i razumljiv svakomu tko bi ma samo godinu dana proveo u obitelji don Boska: započeo je mjesec svibanj.

Svibanj, koji su kršćanski narodi od davnine posvetili nebeskoj Majci, u kući don Boska se jednostavno zove mjesec Majke Božje, a mladi su pozvani i ujutro i navečer da se pridruže anđelima u ljubavi prema Majci Božojoj, da joj posvjedoče svoju ljubav ubirajući duhovne kitice cvijeća i dajući ih Njoj prigodu Njezina blagdana.

Bio je to najljepši mjesec za Dominika Savija. Želio je da ne samo u crkvi, nego i u svakoj kući bude oltar Majke Božje ukrašen cvijećem, jer u tom mjesecu ona je zaista Kraljica oratorija i svi mogu živjeti pod njezinim majčinskim pogledom. »Bar ćemo u sobi to učiniti!« rekli su gotovo se zaklinjući neki od najboljih mladića. I dali su se u potragu: treba bijeli stolnjak, dva umjetnička svijećnjaka, dvije lijepe vaze, zastor kao podloga za sliku Žalosne Marije, koja je već krasila zid sobe, i svjetiljku koja bi gorjela danju i noću kao simbol njihovih srdaca.

Ipak »naći« je jedno. Dobrovoljci su se odmah našli pred vječitom preprekom učenika: bili su bez novaca. Kako da kupe bez novaca? Određena je malena svota novaca, koju treba svatko da dade. Ali poneki nije imao niti četiri novčića, a među njima bio je i Dominik Sa-

vio. Što da se uradi? Samo se s lijepim prijedlozima ne gradi oltar...

Tad Dominik dođe na pomisao. Pođe u svoj ormarić i pronađe nekoliko knjiga. Bile su mu drage, jer ih je dobio za nagradu od don Boska. Ali za Majku Božju rado će ih se odreći. Donio ih je organizatorima:

— Nemam drugo. Mogu li poslužiti?

Taj simbolički gest raznježi njegove drugove. Naravno da mogu poslužiti! Napravit će lutriju. I ostali su pronašli korisnih knjiga, a drugi su velikodušno otvorili paket namirnica primljenih od kuće i tu se pokazala po koja pogača, po koja salama... Bila je to izvrsna lutrija i uveče brojeći dobitak, lica mladih organizatora zasja od zadovoljstva: novac su imali. Sad se trebalo dati na djelo i graditi oltar.

Između planova i lutrije vrijeme je prošlo i zato odluče podignuti ga iste večeri, pa makar pošli na počinak u ponoć.

Dominik se odmah ponudio. Ali njegovi drugovi su znali da je on nježna zdravlja i nisu prihvatili. »Ako se razboliš, lijepi bismo blagdan Majci Božjoj priredili«. I Dominik se pokori i ode spavati. »Ipak, barem« — rekao je prijateljima koji su se spremali na bdjenje — »probudite me čim svršite. Želio bih ga odmah vidjeti!«

Don Bosko nam ne kaže, pripovijedajući taj događaj, da li su Dominika probudili u ponoć da vidi dovršen oltar s prepuno cvijeća, no bilo kako bilo, sigurni smo u jednom: da je u sobi te noći bdjenja, najljepši i najmirisniji cvijet bio Dominik, jer je njegovo srce bilo čisto i sjajno poput kristalne svjetiljke.

ZELENI BREŽULJCI MONDONIJA

Praznici! Čak i u vrijeme kad je Dominik živio, to je bila privlačna riječ koja bi ponukala učenike da maštaju. Onda se nije govorilo o moru ili planinama, nego o selu, jer su gotovo svi učenici don Boska bili sa zelenih sela pijemontskih. Knjige bi stavili pod bravu (poslije duge školske godine, dulje od naše) i vratili bi se na zelene livade, da love ptice i da se najedu voća.

U ono doba nije bilo ni radija, ni kina, ni televizije: ali bilo je stabala prepunih zrelog voća, u vinogradima grožđe je počelo rumenjeti, a to je dječacima bilo dosta.

Uveče bi posjedali uz tatu i mamu na pragu kuće, da udahnu svježi zrak, da poslušaju beskrajnu simfoniju cvrčka koja se razlijegala poljima, da pogledom prate krijesnice koje su tiho plesale zrakom, i pripovijedali bi tati i mami prošlogodišnje doživljaje u Torinu.

I Dominik je mislio na Mondonio, na tatu, na mamu, na braću koja su ga čekala. Malo je oklijevao pred polazak, ali mu je don Bosko savjetovao da će praznici pogodovati zdravlju i tada je otišao.

Dan odlaska iz oratorija, uz radosnu pomisao povratka bio je i pomalo žalostan: opraštali su se s tolikim prijateljima, od kojih se neki neće više vratiti — taj dan bio je osobito žalostan za don Boska, najvjernijeg prijatelja, oca, duše oratorija. Ali vidjet će se brzo.

Odlazeći s ocem u kočiju koja se uspinjala brežuljcima Torina, Dominik je čuo kao jeku savjete, posljednje preporuke don Boska: »Praznici mogu biti i berba đavlova. Ne budite besposleni: rastresite se, trčite, skačite, činite dobro svojim prijateljima, ali izbjegavajte loše drugove i poštujte uvijek sveti zakon Gospodinov...«

Dominik je razmišljao: »Moji praznici neće biti berba đavlova, nego žetva Gospodinova!«

Stvorio je svoj kratki plan. Čuo je govoriti o mladosti don Boska: bio je u Becchiju mali artist Gospodinov: bio je čarobnjak, preskakivao uže, vrtio je magični štapić na vrhu nosa, a zatim je ponavljao gledaocima župnikovu propovijed i s njima molio krunicu. Malene je učio katekizam, dovodio ih u crkvu, govorio im o životu Gospodinovu. I on će tako raditi: nije znao čarobnjački posao, niti preskakivati uže povezano za stabla: ali ipak će naći prijatelja, imati drugova. U malenom kovčežiću koji je držao kraj sebe, bili su njemu darovani pokloni za vrijeme godine: poslužit će se njima da ih privuče. U glavi je nosio tolike zapisane lijepe činjenice, toliko zanimljivih događaja koje će pripovijedati.

Vijest o dolasku naglo se pronijela: »Stigao je Dominik. Položio je ispit, ali ništa nije narastao: malen

je kao i kad je odlazio. Tko zna što je sve vidio u Torinu, glavnom gradu!«

Dominik, kad je zagrlio mamu i braću, našao se okružen nekadašnjim drugovima koji se sad malo ustručavaju pred njim. Oni su proveli cijelu godinu u poljima: imaju crvene obraščiće, a ruke nabrekle i hrapave od motike. On, naprotiv, Dominik, tako je blijed, tako nježan...

Ubrzo se nastavilo prijateljstvo kao nekad i Dominik je s njima provodio sate i sate: pripovijedao je o Torinu, o školama u gradu, objašnjavao im katekizam koji je naučio. Zajedno su išli u crkvicu i molili se do nogu Majci Božjoj.

Jutrom kod sv. mise nije nikad bio sam: s njim su dolazili i njegovi prijatelji da se zajedno mole.

Bio je uvijek neki poodrasli a da se nije znao prekrižiti. S jednim se Dominik morao mučiti i morao je potrošiti polovicu svojih malih darova da bi ga poučio u katekizmu. Ali je uspio i to je bila njegova najljepša pobjeda.

Nije samo vrludao poljima ili čavrljao s prijateljima: znao je pronaći vremena da se povuče, da uči i u miru čita, da se ne rastrese i ne trati vrijeme previše.

Najviše su uživali u njegovu radosnu društvu njegova braća kojima je izgledalo nevjerojatno da imaju tako dobrog i inteligentnog brata. Kao dobar đak, Dominik ih je učio čitati i pisati, a ujutro i uveče molili su zajedno. Mama Brigita se sretno smiješila i blagoslivljala Gospodina što joj je dao takva sina.

Ali i praznici su, kao i sve lijepo, prošli brzo.

Nova školska 1855—56. godina bila je na pragu i Dominik se oprostio s drugovima i vratio u veliku obitelj Valdoca, gdje ga je čekoa don Bosko, već nestrpljiv da ga vidi, i gdje ga je uz njegove drugove čekalo drugih deset mjeseci učenja i pobjeda.

Tko zna nije li cestom koja se spuštala u Torino, prošla glavom malom svecu slutnja da će ova koja započinje, biti njegova posljednja školska godina u životu? Ne možemo reći, ali možemo ustvrditi da se Dominik vraćao u Valdocco velikom žurbom, žurbom na posao da bude dobar, da postane svet: kao da mu je tko rekao da je preostalo još malo vremena, da se žurno približuje veče njegova života.

VELIKA ŽURBA

U Valdoccu Dominik se s radošću sastao sa svojim drugovima: dugo su pripovijedali o proživljenim događajima za vrijeme praznika. Ali od svih najviše je želio vidjeti don Boska. I vidio ga je, i izručivši mu pozdrave svojih roditelja ispripovijedao mu je sve što je uspio uraditi za vrijeme praznika.

Don Bosko se radovao, ali motreći Dominikovo lice osjeti duboku bol:

— Ma, Dominiče, ti se nisi odmorio za vrijeme praznika?

— Da, don Bosko, zašto?

— Izgledaš mi nešto blijed. Kako to?

— Oh ne zabrinjujte se. Malo umora zbog puta!

Nije to bio prolazni umor. Upale i sjajne oči, lice blijedo i oslabljeno — očito su govorili da Dominikovo zdravlje nije više tako dobro. Ako mu čak ni zrak rodnog kraja nije uspio koristiti, treba biti na oprezu. I don Bosko, koji je nježno volio svoje mlade, odlučio je da na svaki način pomogne svom dječaku.

— Ove godine nećeš ići u grad u školu: izlazak zimi po snijegu i studeni mogao bi ti naškoditi. Učit ćeš kod kuće: a tvoj nastavnik bit će don Francesia. Tako ćeš se jutrom moći više odmoriti, a i tokom dana. I preporučam ti: umjerenost u učenju, jer zdravlje je dar Božji koji ne smijemo zanemariti.

Dominik je slušao, kao i uvijek. Odmarao se više, nastojao da ne pretjerava u učenju, ali s nagonom svetaca osjećao je da to ne vodi ničemu: osjećao se veoma blizu svom cilju, a kad bi mu tkogod rekao da se ne treba toliko truditi da postane odmah svet, odvratio bi, smiješeći se:

— Treba da trčim, inače će me noć zateći na cesti.

Jedan drug, koga je uplašio njegov žar da sve uradi dobro, viknuo je:

— Ako sve uradiš ove godine, što ćeš raditi slijedeće?

Dominik je odgovorio:

— Prepusti to meni. Ove godine radim što mogu; dogodine, ako još budem živ, reći ću ti što ću raditi.

A don Bosku je rekao: »Želim se dati sav Gospodinu. Osjećam potrebu da budem svet, a ako ne postanem

svet, ništa neću učiniti. Pomozite mi da budem svet, i to brzo!«.

IZBILA JE KOLERA

Potkraj godine 1855. Dominik je morao ponovno izići na ulice Torina: izbliza je kolera. Strašnu je bolest, koja bi od vremena do vremena izbila i poput atomskog rata pustošila gradove i sela, vjerojatno unio u Torino koji povratnik iz Krimskog rata. Srećom, zaraza je stigla na pragu zime, a studen je priječila da se širi i pokosi previše žrtava.

Ipak, mrtvih je bilo puno, a strah je spopao svakog stanovnika grada. Svi su se zatvarali u kuće i svatko se bojao susjeda.

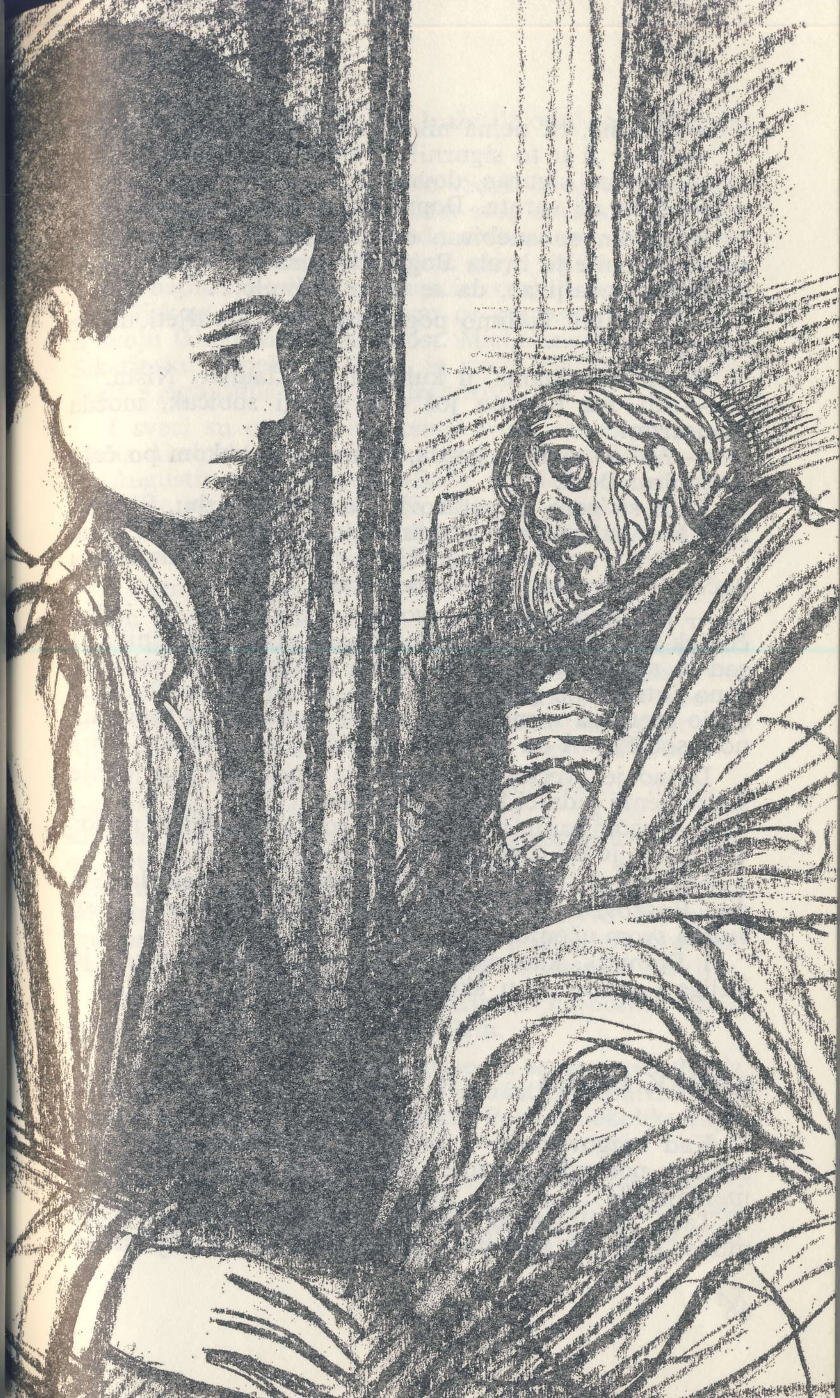
Oboljeli siromasi uzalud su tražili da im se pomogne. U tim teškoćama don Bosko je uputio četu mladih na ulice grada. »Bolesni umiru bez utjehe, bez dobre riječi«, rekao je. — »Ako se tko osjeća pozvanim da pođe u pomoć oboljelima od kolere, jamčim u ime Majke Božje, nitko neće oboljeti. Samo treba da svaki sačuva milost Gospodnju i da sa sobom nosi medaljicu presvete Djevice«.

Među prvima koji su se javili bio je Dominik. Bili su to dani velikog napora i divnih pobjeda. Jedva da je bilo vremena da se štogod na brzinu pojede, a zatim su išli po ulicama i kućama. I gdje god bi bilo oboljelih, žurili su, njegovali ih, tješili u agoniji. Koliko ih je moglo primiti posljednje sakramente i umrijeti pomireni s Bogom zahvaljujući heroizmu ovih mladih, koji su na čelu s don Boskom prkosili svakoj opasnosti!

Tom prilikom zasjala je prva zraka Dominikovih izvanrednih talenata. Prolazeći Kotolengovom ulicom (8. rujna), Dominik ugleda pročelje kuće, i kao da ga je neki glas pozvao, uspne se žurno stepenicama. Bez oklijevanja pokuca na vrata. Pojavi se gospodar kuće.

— Oprostite — rekao je Dominik — ovdje mora da se nalazi neka osoba oboljela od kolere, kojoj treba pomoći.

Jadni čovjek izbeči oči:

— Ne, ne, tu nema nikoga. Bit će negdje drugdje.
— Jeste li u to sigurni?
— Sasvim siguran, dovraga!
— Ipak se varate. Dopustite da malo pogledam.

Gospodin se snebivao od čuda. Znao je da su u njegovoj obitelji, hvala Bogu, svi zdravi. Ali taj dječak je toliko navaljivao, da se upravo činilo...

— Uđi, uđi. Pođimo pogledati, ali ćeš vidjeti da se varaš.

Prošli su sobama, u kuhinju, u skladište. Ništa.

— Ali, zar nemate još neki drugi sobičak, možda mansardu?

— Ah! — sjeti se gazda, lupnuvši se rukom po čelu — sobica! Dođi.

Pošli su gore, u potkrovlje, u bijednu izbu. Skvrčena u kutu, ukočena lica umirala je u agoniji sirota žena.

— Brzo, zovite svećenika! — šaptao je Dominik i počeo je hitro svoj posao bolničara.

— Ali, dođavola, dođavola! — ponavljao je jadan čovjek dok je htio stepenicama da pozove liječnika. I sad se sjećao da ga je ta sirota žena, koja je odlazila rano jutrom na posao i vraćala se kasno uveče, pred dulje vremena zamolila da može stanovati u tom jadnom sobičku. A on se čak toga više i nije sjećao.

Došao je svećenik i mogao je podijeliti posljednje sakramente jadnici koja je umirala.

U drugom kutu, sa šeširom u ruci, domaćin se pitao: »Ali, kako je taj dječak to saznao?«

Nadošla je zimska studen i kolera je prestala. Svi don Boskovi mladići, zdravi i zadovoljni, mogli su se vratiti svom učenju.

I Dominik, kao da se ništa nije dogodilo, uzeo je knjige i vratio se u školu don Francesiju.

REMEK DJELO

Kad razgovaramo s nekim umjetnikom, samo od sebe se postavlja pitanje: »Oprostite, koje je vaše remek-djelo?«

Tada se umjetnik sabere, pregleda plodove svoje muke, i obično spominje djelo, s kojim se najviše izmučio, ono, koje mu je najdraže ili ono koje su kritičari prosudili najpotpunijim.

Alfieri je smatrao tragediju »Saul« svojim remek-djelom, u koje je unio svu bujnost svog neukrotivog duha. Carducci svoju pjesmu »Pred sv. Gradom«, koju je nosio — kaže — u srcu 15 godina prije no što se odlučio da je napiše. Rossini je označio svojim remek-djelom »Seviljskog brijača« u kojem će neprestano ismijavati svoju lakomislenu živahnost. Michelangelo je označio Sikstinsku kapelu, u koju je unio dramatske likove Suda s gigantima prvog čovječanstva.

I sveci su ostavili na zemlji svoje remek-djelo: sv. Toma Akvinski svoju monumentalnu »Teološku sumu«, sv. Augustin svoj uzvišeni »Božji Grad«, osnivači redova svoje redovničke obitelji, koje će ovjekovječiti na zemlji njihovu žeđ za apostolatom. Mučenici su ostavili svoj primjer veličanstvene ljubavi.

I Dominik je ostavio svoje remek-djelo.

On je činio dobro među svojim drugovima. A i oni drugi mladići oko njega nastojali su privesti kreposti one koji su ih okruživali. Bili su to: Mihael Rua, Ivan Cagliero, Josip Bongioanni, Celestin Durando: sve su to imena koja će postati slavna u Salezijanskoj družbi. Ali, tada su još bili mladi i svaki je radio za sebe.

Dominik je mislio da stvori nešto zaista lijepo u čast Presvete Marije. Don Bosko ga je naveo na prekrasnu pomisao. Zašto se ne bi dobrovoljno udružili, on i svi drugi mladići u tajnu organizaciju, da zajedno rade, da se međusobno pomažu, da organiziraju dobro koje sad svaki sam zasebno vrši? To društvo bi postalo izabrana četa, jurišni odred pod pogledom presvete Marije, moglo bi se nazvati »Društo Bezgrešne Marije«.

Govorio je o tome s nekolicinom najboljih. Ideja je bila prihvaćena s oduševljenjem.

Don Bosko je zatim savjetovao da se ne prenagle, da ne rade s prevelikom žurbom. Pokušat će sastaviti mali pravilnik i nastojati ga izvršavati. Poslije nekoliko mjeseci moći će o tom govoriti.

I pokušali su. Imali su pravu »glavnu skupštinu«. Članovi su se dogovorili o nekim stvarima. Prije svega »Društvo« mora ostati tajno u oratoriju. Samo don

Bosko i potpisani moraju ga poznavati. Osim toga, cilj Društva bio je točno određen.

Potpisani su se obvezali da će postati najbolji primajući sv. sakramente i gajeći nježnu pobožnost prema Presvetoj Mariji, obvezali su se da će pomagati don Boska i nastojati da budu razboritošću i blagošću mali apostoli među drugovima. Bit će to budna straža dobra u oratoriju. Ne policija, a još manje tajna špijunska služba, nego grupa veselih i vedrih dječaka, koji će oko sebe širiti radost i ozbiljnost.

Skupština je obvezala trojicu potpisnika da sastave prvi pravilnik Društva, koji će odobriti svi i po njemu se ravnati.

Trojica zaduženih bili su: Dominik Savio, mali petnaestogodišnji osnivač, Josip Bongioanni, 18-godišnjak, kojemu su se drugovi divili zbog njegove dobrote i pjesničkog dara, Mihovil Rua, pomoćnik don Boskov, a već i nastavnik među svojim drugovima.

Pravilnik je pisao Dominik. To nam kaže don Bosko i potvrđuje njegov nastavnik don Francesia.

Dominik je u nj uložio svu ljubav prema Djevici, sav svoj apostolski žar: dirljivo je pomisliti da je u isto vrijeme dok je on sastavljao pravilnik Društva, koje će postati slavno u salezijanskom svijetu, don Bosko sastavljao pravila Salezijanske družbe.

Kadgod je imao časak slobodnog vremena, Dominik je izvlačio papire na kojima je zacrtao svoj pravilnik i mislio. Ako bi se koja teškoća nenadano pojavila, uspeo bi se u don Boskovu sobicu, a svetac je uvijek bio spreman za poticaj, za savjet. I tako se polako pravilnik Društva zacrtavao.

Došao je 8. lipnja 1856. »Lijepa« riječ stavljena je na kraj zadnjeg lista. Sve je prepisano u lijepoj kopiji i kružilo je među članovima Društva, koje je ushićeno odobrilo.

Tada na glavnom sastanku, pred oltarom Majke Božje, Dominik se okrenu svojim pravim prijateljima i polagano poče čitati »svoj« pravilnik.

Poslije kratkog uvoda u kojem se Društvo posvećuje Djevici, upisane su tri osnovne dužnosti svakog člana. Evo ih:

1. Strogo vršenje kućnih pravila.
2. Odgoj svojih drugova, ljubazno ih riječima opominjući i potičući na dobro, ali još više dobrim primjerom.
3. Točno vršenje dužnosti u određeno vrijeme.

Slijedio je 21 član pravilnika, potanko opisan, u koje je Dominik zaista precizno zacrtao put svetosti. Evo prva četiri:

1. Prvo naše pravilo bit će stroga poslušnost našim poglavarima, kojima se pokoravamo s neograničenim povjerenjem.
2. Vršenje naših dužnosti bit će prvo i posebno zanimanje.
3. Uzajamna ljubav ujedinit će naše duše i potaknut će nas da bez razlike volimo svoju braću, koju ćemo blago opominjati, kad se pokaže da bi bio koristan popravak.
4. Izabrat ćemo pola sata tjedno da se sastanemo; poslije saziva Duha Svetog i kratkog duhovnog štiva, raspravljat će se o uspjehu Društva u poslušnosti i kreposti.

I evo 21. posljednjeg člana: ovdje je sadržan sav duh Društva i sva Dominikova sinovska ljubav prema Djevici:

21. Društvo je stavljeno pod zaštitu Bezgrešnog Začeća, koje naziv imamo i čiju medaljicu pobožno nosimo. Iskreno, sinovsko, neograničeno povjerenje u Mariju, posebna nježnost prema njoj i neprekidna pobožnost učinit će da svladamo svaku zapreku, da budemo čvrsti u odlukama, strogi prema sebi, puni razumijevanja prema našemu bliženjemu i točni u svemu.

Toga dana, 8. lipnja 1856. nastalo je remek-djelo Dominika Savija: Društvo Bezgrešne.

Proći se samo devet mjeseci i Dominik će poletjeti u nebo, a »njegovo« društvo će se raširiti u svim zavodima Salezijanske družbe, u svim oratorijima, gdje će mnoštvo mladih dati oduška svojoj najčistijoj radosti. A u tom 21 članu, koje je Dominik napisao, zacrtan je siguran trag, nepogrešivi put koji će dovesti do istinskog kršćanskog života i svetosti.

»KLIJENTI«

Društvo se dalo na posao.

Na jednom od prvih sastanaka odlučili su da povjere svakom članu po jednog naročitog »klijenta«.

Na početku školske godine u oratorij, kao i u sve ostale škole, stizali su novi učenici koje su stari zvali jednostavno »novi«.

Dogodilo se da su prvi dani za njih bili naročito osjetljivi: nisu poznavali nikoga, nisu se znali igrati, govorili su samo dijalektom svoga kraja, koji su uglavnom razlikovao od govora njihovih drugova, mučila ih je čežnja . . .

Bili su to dani žalosti i plača.

Članovi Društva Bezgrešne zvali su u svojem tajnom jeziku novonadošle: »klijenti«, štićenici. Svaki »novi« koji je stigao, bio bi povjeren jednom članu koji bi mu bio »anđeo čuvar«, pomogao ga i nastojao ga razveseliti.

Postojala je, ipak, i druga vrsta »klijenata«, slobodnijih, više nedisipliniranih, koji su brzo prigovarali, a isto tako znali su se fizički obračunavati. I ove teže »klijente« članovi Društva Bezgrešne podijelili su među sobom tako da bi ih dobrotom i nježnošću mogli usmjeriti na dobar put.

Jedan od prvih »klijenata« Dominika Savija bio je Franjo Cerutti, koji će kasnije postati veoma poznat salezijanac. Evo kako se on sjeća prvog susreta i nježne brige Dominika Savija:

»Ušavši u oratorij don Boska uveče 11. studenog 1856. bilo mi je veoma teško pri pomisli na moju majku, koju sam ostavio samu u Saluggi. Dan nakon mojeg dolaska, kad sam poslije ručka bio sav zamišljen i naslonjen na stup hodnika, došao mi je u susret mladić ozbiljna izgleda i dobronamjeran. On mi je rekao:

— Tko si? Kako se zoveš?

— Cerutti Franjo — odgovorio sam.

— Iz kojeg si kraja?

— Iz Saluggie.

— U koji razred ideš?

— Drugi gimnazije.

— Onda znaš latinski. Znaš otkud dolazi riječ »somnambul«?

— Dolazi od »hodati po mjesečini«!

A onda me pogleda i upre pogled, a ja rekoh:

— A ti što govoriš, tko si?

— Ja sam Savio Dominik.

— U koji razred ideš?

— U IV humanističke gimnazije — i dodao: — Bit ćemo prijatelji, zar ne?

— Sigurno — odgovorio sam.

Od tog časa imao sam prilike da se s njim nađem mnogo puta i u brojnim prijateljskim okolnostima, poslije kojih sam došao do zaključka da je mladi svetac.«

Dominik je imao i »klijenata« druge vrste. S njima je upotrebljavao ovu svoju blagost i strpljivost. I uspio je usmjeriti ih na dobro. Ali, nije to bilo uvijek lako, naprotiv! Kadgod su mu uzvraćali i uvredama, ružnim riječima pa i udarcima. Evo što nam pripovijeda isti Cerutti.

»Zimi 1857, vrlo studenoj zimi, netko se zabavljao bacajući grude snijega u hodnik. Čak ih je poneki bacio u govornicu, u jedino uređeno mjesto gdje je bila stara peć, jedina u oratoriju. Tu su se mogli zagrijati mladi, osobito oni koji su se promrzli vratili iz škole u gradu. Jedan zanatlija, po imenu Rotazzi, ušao je jednog dana trčeći, a za njim jedan drugi i bacao snijeg. Dominik je rekao vrlo blago: »Nemoj bacati ovamo unutra, znaš da je to don Bosko jučer zabranio«. Rotazzi, kojega nije bilo lako preporučiti, na te riječi pobjesni, navali na njega uvredama i prijetnjama i udari ga. Bio sam prisutan i vidio da je Dominik pocrvenio, ali ostao miran i tih a da nije ni riječi prozborio.«

VEDRO I OZBILJNO

Od dana osnutka Društva Bezgrešne u oratoriju je mnogo toga pošlo bolje. Bilo je to pravo takmičenje među »braćom« (kako su se onda zvali međusobno članovi Društva) da pretvore kuću don Boska u pravo Kraljevstvo Majke Božje.

Neki nastavnici (koji nisu ništa znali, jer je Društvo ostalo tajno) divili su se takvoj promjeni.

Don Francesia je bio opazio među svojim učenicima pravo takmičenje u učenju i lijepom ponašanju, ali je razlog uspio saznati tek nekoliko godina kasnije. Don Bosko je bio veoma zadovoljan, i zvao je Društvo svojom »kraljevskom zaštitom«.

U to doba bilo je teško zlonamjernoj osobi ući u oratorij da drži sastanke protiv svećenika i vjere, da podbada mlade protiv don Boska, kako se to prije često događalo. Teško su među mlade mogli doprijeti loši listovi. Članovi Društva, čim bi ga primijetili, odmah bi ih odstranili.

Jednog dana se dogodilo da je neki mladić dobio, tko zna od koga, neki ilustrirani list, koji se rugao istinama vjere, a donosio je i razne nezgodne slike. Odmah se oko njega skupilo dva do tri prijatelja, zatim još i drugi. Gledali su i smijali se.

Dominik je tuda prolazio i približio se. Vidio je. Onda, smiješeći se, progura se i uzme list iz ruku vlasnika i uvijek smiješeći se podere ga u komadiće. Svi su ostali zapanjeni, netko je htio prosvjedovati. Ali Dominik im nije dao vremena: sam je prvi prosvjedovao.

— Nije to ni najmanje dobro. Gospodin nam je dao oči da gledamo lijepe stvari, koje je stvorio, a vi se njima služite da gledate te gluposti, koje su zli ljudi izmislili da naškode našim dušama! Zar se više ne sjećate koliko puta nas je don Bosko upozorio da budemo budni, da čuvamo svoje oči, koje su ogledalo duše? A vi...

— Pa samo smo se htjeli nasmijati! — mrmljao je jedan.

— Vrlo dobro! — dodao je Dominik. — Hoćeš li ići i u pakao smijući se?

— Ali, na kraju krajeva, kakvo je zlo u tom! — progovori drugi. Vječita je to isprika.

Dominik se uozbilji:

— Kako? Gledajući to ne nalaziš nikakva zla? Dakle, znači da si ih navikao gledati! A to je 'znaj' veoma opasno.

Više se nitko nije usudio protusloviti. Shvatili su da ima pravo. Vratili su se igri, dok je vjetar poljem raznosio ostatke poderanog lista.

RUKOM O RUKU S BOGOM

Jednog dana u svibnju don Bosko otvori potkraj sv. mise kao obično svetohranište, izvadi ciborij i izgovori tri puta »Gospodine nisam dostojan«, zatim počne silaziti stepenicama oltara da podijeli svetu pričest. Ali je ograda bila prazna. Nitko nije izašao iz klupe. Nitko tog dana nije htio primiti Isusa.

Don Bosko je ostao skamenjen: gledao je bijelu hostiju koju je imao u ruci, spustio je u mali ciborij, okrenuo se lagano k oltaru i žalosno završio sv. misu.

Bilo je to prvi put... Ali ostat će i posljednji.

Ne zato što bi don Bosko naizmjence primorao svoje mladiće da se pričeste. Sv. pričest u salezijanskim kućama bila je uvijek odlučno i potpuno slobodna.

Bilo je to posljednji put jer je tih dana niklo Društvo Bezgrešne, a jedna od dužnosti njezinih članova bila je da se obvežu da neće nikada dopustiti da ograda bude prazna. Podijelit će tjedan međusobno i svakog jutra netko će poći i primiti Isusa.

To je bio najljepši i najdirljivi dar za don Boska, jer je on (kao što je to netko rekao koji to nije razumio) imao »određeni pojam« o sakramentima: ispovijedi i pričesti. Da, istina je, imao je određeni pojam, želio je da njegovi mladi budu gladni euharistijskog Isusa, jer je znao da samo s Njim, s rukom u Božjoj ruci mogu zadobiti bitku njegove milosti. Znao je da su njegovi mladi slabi i da je Isus njihova snaga. Znao je da su jadni kao i svi ljudi u borbi za dobro: ali je znao, ako imadu Isusa sa sobom, da će imati na dohvatu njegovo bogatstvo, njegovu moć. Đavo i strasti izgubit će svoju najveću bitku protiv njegovih mladih. Don Bosko je vjerovao Isusovoj riječi: »Tko jede moje tijelo i pije moju krv, *ima u sebi život* i ja ću ga uskrsnuti u posljednji dan«.

Zato u don Boskovim govorima odjekuju dvije velike riječi: *ispovijed — pričest*. On ih je ponavljao uvijek, u svakoj prilici, da se nikad ne umori, jer u te dvije riječi je bila tajna sreće njegovih sinova.

Dominik Savio je i prije no što je stigao u Valdocco išao na ispovijed i pričest jedanput mjesečno. Bilo je to puno u to doba, kad se smatralo da se dužno pošto-

vanje Euharistiji iskazuje tim da se gotovo nikad ne prima. Ali je u don Boskovoj školi ubrzo naučio da je Euharistija kruh duše, a da se ne jede samo jedanput mjesečno ako želimo biti zdravi i snažni.

Jedan od don Boskovih poticaja što je na njega u prvo vrijeme najsnažnije djelovao bio je:

»Mladići moji, ako želite ustrajati na putu za nebo, preporučam vam tri stvari: idite često sakramentu ispovijedi, primajte svetu pričest, izaberite ispovjednika komu se usuđujete otvoriti svoje srce, i ne mijenjajte ga bez potrebe«.

Dominik je želio ta smjesta provesti u djelo. Izabrao je za svog ispovjednika don Boska, otvorio mu je cijelu svoju dušu. Prema njegovu savjetu počeo se ispovijedati svakih 15 dana, don Bosko mu je dopustio da pristupa pričesti svakog dana.

Pod vodstvom ovog svetog ispovjednika, plodovi svetosti se se počeli odmah osjećati .

Jedan, kad je vidio da se uvijek ispovijeda kod don Boska, rekao mu je: — Pa zašto ne promijeniš? Dosadno je uvijek ići istom ispovjedniku.

Ali je Dominik odgovorio:

— Ispovjednik je liječnik duše. A liječnik se mijenja tek onda ako izgubimo povjerenje u njega. Sad imam puno povjerenje u svog liječnika koji je toliko dobar i brine se za moju dušu. — I nadoda: — Kad mi je nešto teško pri srcu, idem k njemu i on mi govori u ime Božje. Ako zatim zaželim nešto veliko, idem primiti svetu Hostiju, a to je Isus. Što mi manjka da budem sretan? Nedostaje mi samo da vidim Gospodina. Ali ću ga vidjeti u raju!

BIJELI RUPČIĆ NA ULIČNOM BLATU

Pričest svakog dana... Netko se čudi kad čuje te riječi. Što može razumjeti o pričesti jedan dječak? Kako se može pristupati često, a da prije ili kasnije najveći čin kršćanske vjere ne postane navika, bezvoljna bez žara?

Evo Dominikova odgovora.

Kiša je padala noću i ulice Torina, pod sivim nebom bile su blatne i pune vode. Dominik je bio pošao u školu

sa svojim drugovima, kad u zraku začuje reski zvuk zvonca. Prepoznao ga je. Bio je to zvuk popudbine. U to se doba Isus, kad se davao bolesnima kao okrepa na putu u vječnost, nosio svečano. Svećenik obučen u bijelu roketu hodao je pod malim baldahinom, sa sv. Hostijom zamotanom u bogato izvezanu tkaninu. Sa strane su po dva klerika u bijelo odjevena nosila dvije upaljene svijeće, i mnogi su na čas ostavljali svoj posao da prate Isusa. (Danas, naprotiv, popudbina se nosi krišom, bez ikakva vanjskog znaka, kao da se krijumčari, jer se na našim ulicama daje pravo prolaza svima; ako prolazi pjevač ili pobjednik praćen je neprekidnim trijumfom, dok se Isus jedva podnosi, nema pravo službenog prolaza...)

Na taj zvuk njegovi su se drugovi pobožno povukli na rub ulice prekriživši se.

Dominik, naprotiv, spontano klekne na koljena u vodi i blatu, uprtih očiju prema svom velikom Prijatelju.

— Čini mi se da nije baš potrebno — rekao mu je koreći ga jedan njegov drug. — Čemu treba prljati odijelo i sav se kvasiti? Gospodin nipošto to ne traži.

Dominik ga je gledao smiješeći se: — Zar ti se ne čini da je sve Gospodinovo, i koljena i hlače? Zato sve treba da služi da mu odamo čast i slavu. Kad prolazim blizu njega — dodao je tiho, dok je lice zasjalo — ne samo da bih se bacio u blato da ga slavim, već i u vatru!

I nije to bio jedini čin. Jednog drugog dana ponovilo se isto. Ali ovaj put uz Dominika, na uglu ulice, bio je slučajno neki vojnik. Klerik je zvonio zvoncem i upozorio da prolazi Kralj kraljeva. Ali je vojnik ostao ukočen i ravan kao štap. Kada, gle, opazi dječaka gdje iz torbe vadi bijeli rupčić, prostire ga na zemlju i poziva blagim smiješkom da klekne. Zbunjeni vojnik klekne, ali u blatu i on...

To je bio Dominikov odgovor onome, koji nije shvatio da se dječak može dobro dnevno pričešćivati: »Za Isusa ne bih se bacio samo u blato, već i u vatru!« Nije njegova pričest bila iz navike niti bezvoljna: bio je to dnevni susret s prijateljem, s moćnim saveznikom, koji je svom malom prijatelju stavio na raspolaganje svoje bogatstvo, svoju snagu, svoju moć. Časovi provedeni s Isusom bili su za njega časovi raja.

Prije no što se približio ogradi, dostojno se pripremao, »ali njegova zahvala« — tvrdi don Bosko — »bila je bez kraja«. I dodaje: »Da ga nismo pozvali, zaboravio bi na ručak, odmor, a kadgod bi sve do škole ostajao u molitivi ili još bolje u razmatranju o božanskoj dobroti, koja na neizrecivi način daje ljudima blago svog beskrajnog milosrđa.«

I svaki dan, kao dobro odgojen mladić i vjerni prijatelj uzvratio bi jutrošnji Isusov posjet. Koristio bi se se časkom odmora da uđe u crkvicu sv. Franje, klekne pred svetohranište i nekoliko časaka govori od srca k srcu sa svojim velikim prijateljem.

ČINITE POKORU

Ima nekoliko misli u Evanđelju koje su ostavile snažan dojam na Dominika. Evo ih:

... Kad je Isus započeo javno djelovanje, neki čovjek odjeven devinim krznom, koji se hranio skakavcima i divljim medom, propovijedao je na obalama Jordana, i govorio: »*Činite pokoru,* jer se približuje Kraljevstvo Božje!«

... A Isus, na dan svog preobraženja, istjerao je nečistog duha iz nekog mladića, a apostolima, koji su uzalud pokušavali da ga istjeraju prije njega, On je rekao: »Tu vrstu duhova možemo pobijediti samo molitvom i *pokorom*«.

... A mnoštvu koje ga je slijedilo i slušalo njegov glas, jednog dana Spasitelj reče: »*Ako se ne obratite,* svi ćete tako izginuti«. (Lk 13,5)

Te tvrdnje Svetog pisma ostavile su na Dominika takav dojam da je sam odlučio činiti pokoru. I nije se zadovoljio mrtvenjem očiju, sabranošću, ispunjavanjem dužnosti u učenju, nego je nastojao da pronađe nešto što bi zaista prouzročilo bol.

I tako je don Bosko bio obaviješten da je Dominik započeo korizmu svakodnevnim postom o kruhu i vodi. Odmah ga je pozvao i ukazavši na njegovo slabo i krhko zdravlje, zabranio mu.

— Barem subotom u čast Majke Božje — molio je Dominik.

Ali je don Bosko bio čvrst. Nikakvo mrtvenje u jelu. Morao je učiti i rasti u dobrom zdravlju. To je želio Gospodin od njega.

One Isusove misli uporno su mu se vraćale na um. Onda je odlučio, ako se ne mogne mrtviti kod stola, potražit će drugu priliku. I odlučio je: noću će trpjeti hladnoću za Isusa. I tako je već blizu prosinac, dok su njegovi drugovi gomilali pokrivače na svoje ležaje (jer se na loženje u sobi nije niti pomišljalo), Dominik je ostavio svoj krevet isto tako slabo pokriven kao usred ljeta. Pod plahtom se pojavilo iverje i oštri komadići cigle, koji su ga pomalo mučili za vrijeme sna.

Prošli su hladni dani prosinca, došao je siječanj. Jednog dana Dominik se slabo osjećao.

Dok su drugi silazili, on je ostao tu, ležeći s nešto groznice.

Don Bosko je odmah bio obaviješten i smjesta se uspeo da vidi o čemu se radi. I gle, našao ga je pod tankim pokrivačem, dršćeći, ali se svojim vječno blagim smiješkom. Don Bosko se uozbilji:

— Ali Dominiče, zašto si to uradio? Hoćeš li da umreš od studeni?

— Ma ne, don Bosko, neću umrijeti. Isus je u betlehemskoj štalici i dok je visio na križu bio manje pokriven od mene.

Don Bosko nije dokazivao. Upotrijebio je bez promišljanja svoj autoritet:

— Slušaj Dominiče, zabranjujem ti uopće *bilo kakvu pokoru.* Najprije me moraš zamoliti dozvolu. Jesmo li se razumjeli?

Dodaje don Bosko da se Dominik »na tu zapovijed pokorio, mada s teškom mukom«. Nekoliko dana kasnije ga je sreo i vidio vrlo tužna.

— Što je ,Dominiče?

— Jadan ja — odgovorio je mali svetac — zaista sam zbunjen. Isus je rekao, ako se ne obratim neću ići u raj; a vi ste mi zabranili da činim pokoru. Kakav će dakle biti moj raj?

— Istina je — odgovorio je don Bosko. — Da dođemo u raj, svi moramo činiti pokoru, ali pokora koju Gospodin od tebe želi jest *posluh.* Slušaj i za tebe je dosta.

Dominika su ove riječi pogodile: počeo je shvaćati. Ali je dodao:

— Zar mi ne biste dopustili neku drugu pokoru.

— Da — odgovorio je don Bosko. — Dopuštam ti pokoru, da strpljivo podnosiš nepravde koje ti budu nanesene; da smireno podnosiš vrućinu, studen, vjetar, kišu, umor i sve nelagodnosti zdravlja koje se svide Gospodinu da ti pošalje.

— Ali to već moramo trpjeti — primijeti Dominik smiješeći se, kao da se don Bosko šalio. No don Bosko je govorio veoma ozbiljno i dodao:

— Slušaj, ako ono što moraš trpjeti, prikažeš Gospodinu, to će biti krepost i zasluga za tvoju dušu.

Dominik je shvatio. Da, odsada on neće tražiti pokore. Prepustiti će izbor Gospodinu. I što god mu Gospodin pošalje (vrućinu, studen, umor, bolesti) sve će primiti iz njegove svete ruke i sve će rado podnijeti za njegovu ljubav. U svoje ime on će se *pokoravati:* zakonu Božjem, svom ispovjedniku, svojem pravilu. Molit će žarko, učit će marljivo, bit će sabran i onda kad mu bude jako teško, čuvat će svoje oči što bolje bude mogao. A s tom pokorom (uvjeravao ga je don Bosko u ime Božje) bit će zadovoljan i Gospodin i moći će zaslužiti raj.

OČI DA GLEDAM MAJKU BOŽJU

Dominik je započeo ili još bolje nastavio svoju novu vrstu pokore. Don Bosko, koji nije mogao suzdržati suza kad je pisao život malog sveca, posvećuje jedno poglavlje sjećanju na njegovo zaista veliko svladavanje.

Onaj, koji je bio Dominikov drug od jutra do večeri mislio je da ga ne stoji muke da djeluje uvijek toliko sabrano cijelom svojom pojavom. Ali onaj koji ga je dobro poznavao i znao tajne njegova srca, znao je koliko je tu bilo katkad i velikog napora.

Dominikove oči, oči inteligentnog i osjećajnog dječaka, bile su veoma žive. Posjedovao je po prirodi veliku znatiželju da sve vidi, da sve upozna. Pa ipak, uz cijenu velikog svladavanja, znao ih je Dominik uvijek zadržati sabranima: gledao je samo ono što je *želio* gledati. Ostalo kao da nije za njega postojalo. U početku ta vježba zadavala mu je mnogo muke: morao je čak podnositi i strašnu glavobolju. Ali je tu uspio.

Možda mnogi mladi danas neće uopće razumjeti važnost tog svladavanja, čak će ga tkogod nazvati i nevjerojatnim pretjerivanjem, vrijednim sažaljenja i prezira. No, veliki odgojitelj morao bi uskliknuti: »Znam dobro da se svijet smije ovom svladavanju očiju; *ali isto tako znam, da se madići, koji se u njemu ne vježbaju, teško mogu sačuvati čistima«.* I Dominik Savio je to dobro znao:

»Oči su prozori duše« — govorio je. — »Kroz prozore prolazi ono što propuštamo. A mi kroz te prozore možemo pustiti anđela ili đavla s njegovim rogovima i uvesti jednog ili drugog da zagospodare našim srcem.«

Prolazeći pokraj lakrdišaja na ulazu Palače (posljednju godinu vratio se u školu profesoru Picco) njegovi drugovi su očima gutali artiste, čarobnjake koji su se pokazivali na javnom trgu. Gledali su velike oglase, koji su mamili svijet na predstave i ples. Dominik je naprotiv koracao mirno, kao da se nalazio na stazama svog kraja u Mondoniju.

— Ma gledaj i ti, dođavola! — netko mu je rekao. — Što ćeš s očima, ako se ne poslužiš da ovo vidiš?

— Želim se njima poslužiti — odgovorio je jednostavno — da gledam lice naše nebeske Mame, Majke Božje, kad odem u raj, ako mi Gospodin bude pomogao.

Čak i u govoru Dominik se znao svladavati. Šutnja pri učenju, u školi, u crkvi, teška je mladima koji uvijek pronalaze tisuću razloga i izgovora za malo brbljanja. Dominik — to su tvrdili svi njegovi drugovi — bio je za sve uzor koji se teško mogao naslijediti. Dok je govorio, a netko ga prekinuo, znao je šutjeti i slušati. A ako su ga uvrijedili, umjesto da odgovori, znao je oprostiti i smiješiti se. To je lako reći, ali trebalo bi pokušati nasljedovati . . .

Nikad nisu njegova usta — piše don Bosko — izustila jadikovku ni zbog ljetne vrućine (a onda se nije odlazilo u planine ili na more!), niti zbog zimske studeni (bila je samo jedna peć u cijelom oratoriju). Bilo lijepo ili ružno vrijeme, on je bio uvijek podjednako veseo. Što god mu se ponudilo kod stola, bio je tim zadovoljan.

Ali nije se zaustavljao samo tu. S pojedinim članovima Društva Bezgrešne Djevice formirao je grupu nazvanu u šali: »grupa suhog kruha«. Oni su, po završetku obroka ostajali u blagovaoni da sabiru ostatke kruha, koje su drugi nepažnjom ostavili na stolu ili bacili na zemlju. To je bio njihov kruh za slijedeći obrok. Ako se dogodilo da netko nije htio jesti juhu koja je bila nalivena u tanjur ili odbijao neko jelo (što se češće događa u internatu), Dominik ne bi dopustio da se to jelo razbacuje i rado se odricao svog jela, da se nahrani ovim koje su drugi odbijali. A onomu koji bi se čudio, govorio je:

— Hrana je velik dar Božji, s kojim nas On podržava na životu. Zato i njezin najmanji dio zaslužuje našu zahvalnost i ne možemo je razbacivati.

I tolikim drugim okolnostima Dominik se znao koristiti za odricanje: ako je mogao iskazati malene usluge drugovima, rado ih je činio. Tako im je čistio cipele, četkao njihova odijela, popravljao krevete bolesnima i govorio kao da se ispričava:

— Svatko radi ono što može. Nisam ja sposoban da uradim nešto veliko za Gospodina. Znam samo uraditi ove malenkosti, a radim ih na njegovu veću slavu. Nadam se da će se Njegovoj dobroti one svidjeti.

Završavajući poglavlje o Dominikovu svladavanju, don Bosko kaže: »Neću govoriti o mnogim drugim djelima te vrste«.

Ali nama je dosta ovoliko što je ispripovijedao ili spomenuo da shvatimo kako je Dominik, makar se odrekao posta ili kamenja u krevetu, bio dječak koji je herojski činio pokoru.

Ipak, kao prava djeca svog vremena, želimo gotovo prigovoriti bilo Dominiku Saviju, bilo sv. Ivanu Bosku: čitajući o pokori malog sveca (osobito kod jela) osjećamo malo gađenje: čini nam se da u takvoj pokori nije bilo mnogo »higijene«. Zar ne? Kad bismo taj prigovor upravili don Bosku, što bi nam mogao odgovoriti?

Mislim da bi nam ovako odgovorio: »Da, istina je, u 1855. nismo znali da postoje mikrobi, kao što to znadete danas vi; nismo znali da jelo preostalo od drugih nije zgodno uzimati jer može naškoditi zdravlju: to je nauka tek mukom otkrivala tih godina. Da smo to znali ne bismo to činili jer je zdravlje dar Božji i ne smije se zanemariti. I ovdje možemo reći da svatko radi ono što može i onako kako zna.

Tješi nas činjenica da su veliki sveci u prošlosti bili primjer na takvu putu pokore. Sveta Katarina, koja je bolesne od raka njegovala svojim rukama, sv. Karlo i sv. Alojzije, koji su umrli među oboljelima od kuge, sv. Franjo, koji je zagrlio jednog gubavca, i mnoštvo drugih svetaca, koji isto tako nisu znali za higijenu, bili su divan primjer Božje ljubavi u svemu.

A zar nas danas ne tjera u plač činjenica da toliki mladići imaju veoma čiste ruke, da se hrane razumno pripremljenom hranom, da žive u najzdravijoj sredini, a duša im je potpuno unakažena grijehom? Pravo je prigovoriti higijeni tijela; ali zašto odbaciti pokoru, koja je jedini lijek za higijenu duše, koja udaljuje gubu grijeha?

A Majku Božju, koja se ukazala pastirima iz Fatime, zar nisu vidjeli da plače, dok je žalosno molila ljude i tražila: »Pokora! ... Pokora! ... Pokora! ...«?

Mladići moji, nastojte rasti zdravi i snažni, provodite uvijek život koji će omogućiti vašem tijelu da se skladno razvije, ali nasljedujte Dominika Savija, da i vi budete mali pokornici, da bi i vaša duša rasla u milosti i ljubavi Božjoj.

VRATIO SE PLAČUĆI

— A Battista, što znači Battista?

Don Bosko malenoj grupi mladih koji su ga obasipali sa stotinu pitanja, odgovorio je smiješeći se:

— Battista znači »Krstitelj«, netko tko krsti, kao što je radio Preteča na obalama Jordana.

— A Petar, što znači?

— Petar dolazi od latinskog »petra«, i znači »kamen«, »stijena«.

— Zato i imaš glavu tako tvrdu! — poviče jako neki prijatelj malog sugovornika i svi su prasnuli u smijeh.

Sad je svaki od njih želio saznati značenje vlastitog imena, i pitali su svi u isti mah a don Bosko se smiješio i nastojao sve zadovoljiti. I Dominik pođe naprijed:

— A Dominik, što znači?

— Dolazi od latinskog »Dominicus« i znači »Gospodnji«.

— Aldo! ... Mihovil! ... Antun! ... Ivan! ... nastavili su vikati maleni nosioci tih imena, i don Bosko je nastavio s praksom iz etimologije. Ali Dominik više nije slušao, bio je kao uznesen u toj buci:

— Gospodnji! Dominik znači »Gospodnji«!

Kasnije govoreći nasamo s don Boskom, rekao mu je:

— Pa da nemam pravo što vas molim da mi pomognete postati svet: čak i ime mi kaže da sam od Gospodina. Dakle moram i želim postati svet i bit ću nesretan doklegod to ne postignem.

I sav dnevni rad, možemo reći, i svi kucaji srca, Dominik je želeo da budu Gospodinovi.

Ali je katkad bilo teško: kad je u najurednijoj bilježnici zablistala krasna »desetka«, ili kad je prilikom podjele nagrada, u određeno doba, začuo najprije svoje ime, bilo je teško zapovjediti srcu da jako ne kuca. Bilo je teško, ali je Dominik uspijevao svladati tu pomisao, koja se naglo rodila u njemu i govorila mu: »Na kraju krajeva najbolji si, najinteligentniji i tu nema onoga tko bi te pobijedio!« Zaklopio je oči i rekao Isusu, prisutnom i živom u njegovoj duši: »Da, Gospodine, inteligentan sam, ali je inteligencija dar koji si mi Ti dao. Uspio sam da budem prvi, znojio sam se za to i sad sam zadovoljan: ali znam da si moju volju ti jačao. Da si me ti napustio, da mi nisi pomogao, dokle bih sam uspio? Hvala, Gospodine! Pomozi mi da uvijek budem prvi, ali isto tako da shvatim, kako bez tebe neću uspjeti ni u čemu.«

Jedne večeri don Bosko je pozvao svoje male pjevače: trebalo je poći u svetište Tješiteljice na večernji obred i pjevati kod blagoslova. I Dominik je bio među njima i tamo pošao. Tu večer pred veoma starom slikom Marije Tješiteljice mali su pjevači izveli jedan motet što je djelomično sadržavao koral i solo dionicu, koju je pjevao samo jedan pjevač. Crkva je bila prepuna ljudi i kad je glas malog soprana trepereći sigurno poveo blagu melodiju, više njih se zapitalo: »Tko je taj dječak što tako lijepo pjeva?« Bio je to Dominik Savio.

Melodija je bila lijepa, izvedba vrlo točna. Na kraju, nekoliko osoba, željelo je čestitati don Bosku i malom pjevaču.

A onda po već mračnim ulicama grada, mala se grupa vratila u Valdoko. Uto se neki mladić približi don Bosku:

— Don Bosko, Dominik plače.

— Što je?

— Ne znam, nije mi htio reći.

Tad je don Bosko pozvao Dominika k sebi, na stranu.

— Što ti je Dominiče, da li ti je zlo?

— Ne, ne.

— Onda?

Dominik je prema don Bosku bio veoma iskren, nikad mu ne bi ništa prešutio za sve zlato ovog svijeta.

— Čujte, don Bosko! — govorio je žalostan — dok sam pjevao u crkvi, osjećao sam da dobro pjevam, i u sebi sam se malo uzoholio. A onda su još došli ti ljudi da me hvale... I tako je sva zasluga iščezla. Želio sam pjevati samo za Gospodina, međutim...

Don Bosko je pripovijedao tu zgodu 1869, don Ivanu Branda, i bio je ganut pri sjećanju. Taj gorki plač malog sveca ulicama Torina govorio mu je koliko je sav život Dominikov bio samo »Gospodnji«, pa stajalo ga svladavanja i krvi.

PREMA KRAJU

GLEDAO JE I BIO ŽALOSTAN

Stigao je iz Tortone neki mladić od 15 godina. Bio je bljedolika lica, kao onaj tko je mnogo pobolijevao. Sad bijaše tu, naslonjen o vrata koja je promatrao. Vidio je toliku radost oko sebe, toliko mladih koji su trčali i smijali se. Ipak, on je promatrao sve žalosna i zamišljena lica.

Netko ga je trčeći gurnuo, a onda upitao svog druga:

— A onaj tamo, tko je?

Ne znam, kažu da dolazi iz Tortone, da mnogo stoji i da slika i kleše. Čini se da je poslan u Torino o državnom trošku na nastavi studij umjetnosti...

I Dominik ga je opazio i odmah mu se približio.

— Zdravo! Još nikoga ne poznaješ ovdje, zar ne?

— Ne poznam još zapravo nikoga, ali volim gledati druge gdje se igraju; lijepo je.

— Ja sam Dominik Savio, a ti kako se zoveš?

— Gavio Kamilo iz Tortone.

— Koliko ti je godina?

— Navršenih petnaest.

— Dopusti moju znatiželju — smiješio se Dominik, kako bi mu mali sugovornik oprostio. — Izgledaš mi veoma žalostan? Zašto? Jesi li bio bolestan?

— Da, bio sam zaista bolestan. Bolovao sam od teške srčane bolesti, koja me dovela na rub groba, a ni sad još nisam zdrav.

— Ali želiš ozdraviti, zar ne? — Smiješio se Dominik opet, da bi skrenuo razgovor na veseliju temu. Ali ga Gavijev odgovor ražalosti.

— Ne, ne želim baš ozdraviti. Želim vršiti volju Božju.

Dominik se zagleda u to blijedo lice: iza tih očiju mora biti velika duša, lijepa poput cvijeta. I dodao je malo oklijevajući:

— Onda ti želiš postati svet?

— Da, odgovori jednostavno Gavio — želim to mnogo.

Na te riječi Dominik osjeti duboku radost: pronašao je prijatelja, prijatelja koji ima isti san: svetost. Pomislio je odmah na Društvo Bezgrešne. Kakav bi divan član bio Gavio. I usklikne:

— Dobro, povećat ćemo broj naših prijatelja, bit ćeš jedan od naših. I vidjet ćeš, zajedno ćemo uraditi nešto da postanemo sveti.

Gavio ga je gledao malo zbunjeno:

— Lijepo je to što kažeš. Ali što treba da ja uradim, da budem jedan od vaših?

— Reći ću ti u nekoliko riječi. Gledaj: mi pokušavamo postići svetost tako da budemo veseli. Nastojimo samo izbjegavati grijeh, jer je on veliki neprijatelj koji nam oduzima milost Božju i mir srca. A zatim trsimo se da ispunjavamo točno naše dužnosti i da obavljamo pobožnosti. Budi veseo. Gavio. Pokušaj odsada zapisati kao podsjetnicu: Služite Gospodinu u veselju: služimo Gospodinu u svetoj radosti!

Gavio Kamilo osjeti se veoma utješen na te riječi. Od tog časa bio je jedan od najbližih Dominikovih prijatelja. Ušao je u Društvo Bezgrešne, i mogao je vidjeti s kakvim se žarom Dominik trudio za dobro svojih drugova.

Ali tek su prošla dva mjeseca od njegova dolaska, kad mu je zdravlje naglo počelo slabiti. Srčana bolest, od koje je patio u Tortoni (i koja nije bila potpuno izliječena) počela je zabrinjavati. Liječnici su se trudili što su više mogli, no sad je bilo malo nade. Gavio nije više izlazio iz bolesničke sobe.

Dominik ga je često posjećivao i zajedno su govorili o raju.

Smrt je sada bila neizbježna. Dominik je molio da bi posljednjih noći bdio uz njegovo uzglavlje. Nije mu bilo dozvoljeno.

Onda je molio. A kad je 30. prosinca saznao da je Gavijeva duša poletjela u nebo, želio je da ga posjeti posljednji put.

Ležao je na svom krevetu, blijed poput svijeće, ali dostojanstven u licu kao netko koji je bio ugledao veliku viziju. Dominik je uzdrhtao od uzbuđenja i rekao mu:

»Zbogom, Gavio. Siguran sam da si sad u nebu, zato pripravi mjesto za mene. Bit ću ti uvijek prijatelj, i dokle god me Gospodin ostavi u životu, molit ću za tebe«.

Bila je to velika žalost za Društvo. Svi su se za njega pričešćivali nekoliko dana i dugo molili.

Na prvom sastanku poslije njegove smrti, Dominik ga je komemorirao, s jednostavnim ali dirljivim riječima:

— Dragi moji, na zaboravimo dušu našeg prijatelja. Nadam se da ovaj čas uživa slavu nebesku; ipak ne prestajemo moliti za njega. Ako budemo plemeniti, jednog će dana drugi za nas moliti...

»Pripravi mjesto za mene. ...Jednog dana netko će za nas...«. Na što je mislio Dominik kad je govorio ove riječi? Možda je predvidio u blistavosti svoje svete duše, da će niti nepunih 15 mjeseci kasnije i on poletjeti tamo, prema mladom slikaru iz Tortone? Ne znamo. Ali je dirljivo za nas, koji s užasom mislimo na smrt, promatrati ova dva petnaestogodišnja mladića koji su neko vrijeme pred smrt govorili ozbiljno o raju, kao o očinskoj kući koja je tamo, na zavoju ceste te ih čeka na beskrajnu radost...

DVA KLASA NA JEDNOM BUSENU

U ovom razdoblju života našeg dragog sveca, don Bosko govori čitaocima o prijateljstvu između Dominika i Ivana Massaglia.

Priča o tom prijateljstvu nije epizoda, zasebna činjenica kao mnogo drugih stranica iz života malog sveca: ovo je mali detalj u velikoj pripovijesti koja se na dugo odvijala kroz godine koje je Dominik proveo u oratoriju. Ivan Massaglia je rođen u Marmoritu, kraju

blizu Mondonija i zato je bio zemljak Dominikov. Istovremeno su ušli u oratorij i obojica su snivali, poslije besprijekornog djetinjstva, kako će se predati Gospodinu i postati njegovi svećenici. Činilo se da ih jedina stvar razdvaja: dob. Ivan je bio četiri godine stariji od Dominika. Ali prijateljstvo, iskreno, snažno i čvrsto kao zemlja na kojoj su nikli, svladalo je i u tu zapreku.

Dominik i Ivan su postali jedno srce i jedna duša, a stariji je znao ponizno nasljedovati mlađega, koji je pred njim hitio putem svetosti.

Don Bosko je vidio kako je niklo i raslo to prijateljstvo i blagoslivljao je Gospodina.

U svojim razgovorima dva mladića su maštala o svom budućem životu: kad postanu svećenici, željeli bi uraditi veoma mnogo dobra među mladima, pa čak i otputovati u one daleke zemlje, nazvane misije, o kojima je često govorio don Bosko i gdje toliko duša obavijenih tamom poganstva čeka svjetlo vjere. No nisu samo to bili sni mladića.

— Nije dovoljno reći da želimo postati svećenici — rekao je jednog dana Dominik. — Treba da se pripremamo da steknemo vrline koje svaki dobar svećenik mora posjedovati.

— Slažem se — odvrati Ivan. — Ali se ne smijemo zbog toga uznemiravati. Nastojmo uraditi sve što možemo, a Bog nam neće uskratiti milost i dat će nam toliko snage da uzmognemo postati njegovi pomoćnici.

A onda su došle duhovne vježbe. Dominik i Ivan su ih obavljali svim žarom. Na kraju, Dominik se obrati Ivanu i progovori mu ozbiljno.

— Slušaj Massaglia. Želio bih da budemo pravi prijatelji.

Ivan je prosvjedovao.

— Pa zar to još nismo?

— Da, ali želim da budemo više, da se još više pomažemo na dobro naše duše. Zato čuj: odsada želim da me upozoriš kadgod zamijetiš kod mene nešto što nije u redu, što se ne mili Gospodinu. Slažeš li se?

— Dobro, Dominiče, ali pod uvjetom da i ti uradiš isto sa mnom, jer mi je još više potrebno.

— Ostavimo laskanja — Dominik je energično prekinuo — i ozbiljno poradimo da postanemo dobri.

»Od tog vremena« — piše don Bosko — »Savio i Massaglia su postali pravi prijatelji, njihovo je prijateljstvo bilo trajno, jer je zasnovano na kreposti. Natjecali su se i primjerom i savjetima i pomagali da se klone zla i čine dobro.«

Došli su praznici, prvi praznici o kojima smo već govorili. Svi su otputovali svojim kućama, sretni što će se sastati s rođacima i vidjeti svoje seoce. Samo su ostali oni koji su se željeli u miru spremati za popravne ispite ili čak prijeći u viši razred. No ostao je i poneki koji se bojao da bi, vrativši se u svoj kraj, opet bio izgubljen i razuzdan dječak kao onda kad je bio došao.

Ni Massaglia ni Dominik nisu otputovali. Don Bosko ih je vidio umorne i izmučene te upitao:

— A zar vi ne idete na praznike? Vaši vas rođaci čekaju.

Dva su se prijatelja pogledala i nasmiješila. Don Bosko ih je gledao i sam se smijao:

— Recite istinu, što krijete? Imate li neku tajnu?

Dominik odvrati:

— Vidite don Bosko, mi bismo rado išli kući i znamo da nas naši roditelji s radošću očekuju. Ali smo zajedno razmišljali i zaključili da je bolje za nas ostati ovdje. Ptica u krleci nije slobodna, ali sigurno nikakvo zlo neće je snaći. Ako, naprotiv odleti, slobodna je, ali tko zna hoće li se vratiti i pjevati. Vi ste sami rekli da su praznici »đavlova berba«.

Ipak im je don Bosko savjetovao da otputuju. Znao je da Dominiku može vjerovati, a trebalo je da im planinski zrak rodnoga kraja osvježi zdravlje za novu godinu.

Po povratku s praznika Dominika dočeka veliko i ugodno iznenađenje: njegov prijatelj Ivan, koji je završio tečaj retorike, s uspjehom je položio ispit za kleričko oblačenje. Na dan dirljive svečanosti vidio ga je obučena u crnu halju. S kakvom ga je radošću i svetom zavišću Dominik promatrao tog dana, obučena u odijelo Gospodinovo. Da li će i za njega svanuti taj toliko žuđeni dan? »Neka Gospodin svuče starog čovjeka sa svojim navikama i svojim sklonostima — rekao je svećenik Massagli dok je on skidao obično odijelo; a dok je oblačio sveto odijelo, dodao je — i neka te zaodjene novim čovjekom po volji Božjoj, stvorenim u svetosti, pravednosti i istini«.

»Ovo je odijevanje, prema tome, simbol — u svojim su razgovorima komentirala dva prijatelja — simbol kako moramo svoju dušu zaodjenuti svetošću. Hrabro, dakle, požurimo putem savršenstva!«

No, prošlo je nekoliko mjeseci i Massaglia se morao oprostiti od oratorija.

Te oštre zime bio se jako prehladio. Izgledalo je bezopasno u početku. Ivan se smiješio i govorio: »Proći će!«. Ali, naprotiv, nadošla je groznica, a jaki kašalj ozbiljno je prijetio plućima. Don Bosko je obavijestio roditelje. Ivan nije htio ni čuti za prekid studija: imao je svoje lijepo crno odijelo i želio je brzo postati svećenik. Ali, don Bosko ga je s majčinskom nježnošću znao nagovoriti. Sad, se treba vratiti obitelji: radikalno liječenje uz potpuni odmor moglo bi sve srediti. Ovako, naprotiv, kad će svršiti? Zima traje još dugo...

I tako je Massaglia morao popustiti. Pozdravio je Dominika i kazao mu: »Doviđenja«; i vratio se kući gdje je legao u krevet.

Dani su prolazili; na časove se činilo da je bolest prestala i već se nadao povratku u oratorij; ali, tada je uvijek nastalo malo pogoršanje, i sve se odugovlačilo.

Došao je ožujak, vratile se lastavice, no zdravlje se Ivanovo nije vratilo.

Tada, možda u času malodušja, Massaglia uzme pero i napiše pismo svom dalekom prijatelju. Evo ga, kako ga je sačuvao don Bosko:

Dragi prijatelju,

Mislio sam da ću morati provesti samo nekoliko dana kod kuće, a zatim se vratiti u oratorij i zato sam ostavio tamo sav svoj školski pribor. Sada, međutim, vidim da se sve više zavlači i svršetak moje bolesti postaje sve neizvjesnijim. Liječnik kaže da je bolje, no meni se čini da je gore. Vidjet ćemo tko ima pravo.

Dragi Dominiče, veoma mi je teško što sam daleko od tebe i od oratorija, jer mi ovdje nije lako obavljati vježbe pobožnosti. Tješim se samo pomišlju na one dane kad smo se zajedno spremali na svetu pričest.

Nadam se, ipak, da smo, mada daleki tijelom, blizu duhom.

Međutim, molim te da odeš u učionu na moje mjesto. Naći ćeš nekoliko bilježnica i uz njih »Nasljeduj Krista«. Spremi to sve i pošalji mi. »Nasljeduj Krista«, koji tamo nađeš, na latinskom je, pa makar mi je drag prijevod, on je uvijek prijevod i ne nalazim onaj užitak kao u latinskom originalu.

Umoran sam od nerada, pa opet mi liječnik brani učiti. Mnogo se šećem ... u svojoj sobi! Često se pitam: »Hoću li ozdraviti od te bolesti? Da li ću se vratiti svojim drugovima? Hoće li ovo biti posljednja moja bolest?«

Sam Bog zna što se mora dogoditi. Čini mi se da sam spreman u svakom slučaju vršiti njegovu svetu i dragu volju.

Ako imaš kakav dobar savjet, piši mi. Reci mi kako je s tvojim zdravljem; sjeti me se u svojim molitvama, i osobito kod svete pričesti.

Budi hrabar, voli me svim srcem u Gospodinu. Ako se ne budemo mogli dugo zadržati u ovom životu, nadam se da ćemo jednog dana moći živjeti sretni u blagom društvu blažene vječnosti.

Pozdravi naše prijatelje, osobito prijatelje Društva Bezgrešne. Gospodin bio s Tobom, ostajem uvijek Tvoj odani.

Ivan Massaglia

Kakvo je ganuće obuzelo Dominika opazivši te napisane retke svog Massaglie! Oni malo otkrivaju u rukopisu umornu ruku, a u sadržaju bolnu žalost, ali i duboku smirenost!

Otišao je u učionu i spremio paket, kako je prijatelj želio. Zatim uzme pero, i svladavši ganuće odgovori prijatelju, nastojeći u svoje riječi unijeti svu ozbiljnost i bezbrižnu radost, koju želi usaditi u svog Ivana i tako svladati žalost, koja da ga, izgleda, obara.

Dragi moj Massaglia!

Tvoje me pismo obradovalo, jer me uvjerilo da si još živ. Od tvog odlaska nismo više imali vijesti o tebi, i nisam znao da li bih morao moliti »Slava Ocu« ili »Iz dubine«!

Primit ćeš zatražene stvari. Htio bih ti samo naznačiti da je Kempis dobar prijatelj, no on je mrtav i ne

miče se s mjesta. Treba da ga potražiš, streseš i čitaš nastojeći provesti u djelo ono što ćeš čitati.

Ti uzdišeš za prilikama koje ovdje imamo za pobožne vježbe. Imaš pravo. Kada boravim u Mondoniju, osjećam istu nelagodnost. Nastojao sam svakog dana posjetiti presveti Sakrament i pokušavao povesti sa sobom što je moguće više prijatelja.

Osim Kempisa čitao sam »Tajno blago sv. mise« blaženog Leonarda. Ako ti se učini dobrim, i ti tako učini.

Kažeš mi da ne znaš hoćeš li se vratiti u oratorij da nas posjetiš; i moja olupina izgleda dosta istrošena i sve mi predskazuje da se velikim koracima približavam kraju svojih studija i života. U svakom slučaju uradimo ovo: molimo jedan za drugog, da bismo obojica mogli lijepo umrijeti. Onaj koji prvi otiđe u nebo, neki pripravi mjesto prijatelju, a kad ga ovaj potraži, neka mu pruži ruku i uvede u nebeski stan.

Neka nas Bog sačuva u svojoj milosti i neka nam pomogne da postanemo sveti, jer se bojim da nema više vremena. Svi naši prijatelji žele tvoj povratak u oratorij i srdačno te pozdravljaju u Gospodinu.

S bratskom ljubavlju i osjećajem ostajem uvijek tvoj odani prijatelj,

Dominik Savio

No, Dominikova vedrina kratko je vrijeme bodrila Ivana. Oko polovice mjeseca svibnja bolest se pogoršala. Ivan Massaglia je naglo gubio snagu i bio svladan bolešću. Njegov župnik Valfre dao mu je tada sakramente umirućih, koje je Ivan primio dirljivim zanosom. Zatim je došao nagli kraj. Bio je 20. svibnja 1856.

Kada je vijest stigla, kao da je grom ošinuo Dominika. U svojoj velikoj vjeri podložio se volji Božjoj, no, oplakivao je svog prijatelja nekoliko dana. Don Bosko, svjedok te velike boli, napisao je: »Ovo je prvi put da vidim ovo anđeosko lice kako se žalosti i plače od boli. Jedina utjeha je molitva, molitva za pokojnog prijatelja. Katkad je čuo riječi:

— Dragi Massaglija, ti si mrtav i vjerujem da ćeš biti već u Gavijevu društvu u raju; a kad ću vam se ja pridružiti u beskrajnoj rajskoj sreći? . . .

Taj gubitak bio je veoma bolan za nježno Dominikovo srce, i samo njegovo zdravlje bilo je time uzdrmano«.

Nemoguće je razmišljati o ovim stranicama i ne biti ganut. Izgleda kao legenda, prekrasna legenda prožeta sjetom: dva su klasa rasla na istoj stabljici, vjetar je prošao i iščupao jedan klas i odnio ga daleko. A ovaj koji je ostao, molio je vjetar da slomi i njegovu stabljiku i da ga ponese daleko . . Dominikov je život izgledao žalostan: gledao je uvis, čeznuo za nebom gdje su se Gavio i Massaglia vječno radovali. I njegovo je zdravlje opadalo.

29. prosinca 1855: Kamilo Gavio.

20. svibnja 1856: Ivan Massaglia.

Brzo će doći 9. ožujka 1857. i Dominik će otići u nebo.

ANĐELI NA PUTU

Prispjeli smo gotovo do kraja Dominikova zemaljskog života. »Ipak, treba da još ispripovijedamo neke »neobične« zgode. Mogli smo ih pripovijedati dok smo slijedili tok Dominikova života: nismo to učinili jer smo željeli upoznati Dominika kao uzor svakodnevnog života. Čitajući neobične zgode u životu svetaca, lako se možemo obeshrabriti i reći: kako da ih nasljedujemo? Oni su već bili sveti! Zabluda je to kojoj se rado prepušta naša lijenost. No, mi smo na ovim stranicama vidjeli da Dominik nije »već« bio svet, nego je to postao svojom čvrstom voljom i milošću Gospodinovom. A sad kad smo stigli kraju, i sigurni da se nećemo obmanuti lijenošću i da smo već u sebi stvorili odluku da ga nasljedujemo, ispričajmo za volju pravde i te neobične činjenice.

Sjetimo se kako je Dominik odvratio seljaku koji mu je rekao:

— Zar se ne bojiš tako sâm hodati putem?

— Nisam sâm: anđeo čuvar je sa mnom.

Naučila ga je to mama Brigita još dok je bio veoma malen: »Sjeti se, Dominiče, da je kraj tebe anđeo Gospodinov. Nikad ga nemoj grijehom uvrijediti i zovni ga u pomoć kad ti ustreba«.

I Dominik ga je pozvao u pomoć.

Jednog dana kad je njegova sestrica Rajmonda pala u malu baru i počela se utapljati — opisala je to njegova sestra Tereza — Dominik, koji je bio manji od nje, baci se u vodu i spasi je.

— Ma kako si je uspio izvući, ti, tako malen! — pitao ga je netko dok se Dominik sav mokar vraćao kući.

— Nisam nipošto uspio sam — smiješio se Dominik. — Jednom sam rukom držao Rajmondu, a drugu sam ruku dao anđelu čuvaru.

Drugi put Dominik je žarko molio oca da ga povede na sajam u obližnje mjesto. No, bio je odveć malen.

— Ne, još Dominiče, — rekao mu je tata Karlo. — Ne mogu te nositi na ramenima, znaš da moram kupiti toliko stvari i vratiti se steretom.

— Povedi me tata — navaljivao je Dominik. Vidjet ćeš da ću izdržati.

I tata je popustio. Pošli su, hodali sajmom, otac je vršio svoje nabavke, a pod veče krenuli su natrag. No, Dominik je hodao cijeli dan po sajmu i sada više nije mogao.

—Tata, umoran sam — šaptao je.

A otac, opterećen, rekao je:

— Vidiš, rekao sam ti. A sad što da se radi? No, još nije završio govoriti kad opaze gdje cestom dolazi velik i snažan mladić, vedra izgleda.

— Ne možeš više, zar ne, djetešce? Hoćeš li se popeti na moja ramena?

I dignuvši ga uvis, stavi ga za vrat i nosio ga je sve do kuće.

Tata Karlo je poznavao sve seljake iz okolice, i premda je s njim razgovarao, nije uspio saznati tko je je niti otkuda dolazi.

Kad su stigli do kućnih vratiju, tata skine teret i okrene se da zahvali dobrom mladiću. No brzo, kao što se i pojavio, nestalo ga je u trenu. Tata Karlo je ostao zamišljen: tko bi mogao biti taj lijepi i snažan mladić koji je tako iščezao? Sjećao se da je župnik pripovijedao priču o mladom Tobijinu sinu, koga je pratio arkanđeo na njegovu dugom putu . . .

Prolazile su godine. Dominik je bio u oratoriju. U doba kad mu zdravlje nije bilo najbolje, don Bosko je

odlučio da ga pošalje za nekoliko dana kući na oporavak. Dominik je odmah pisao doma da najavi dolazak. No, pismo zbog pogrešne dostave nije stiglo. Međutim, poslije nekoliko dana, Dominik pođe poštanskom kočijom, koja će ga dovesti do Castelnuova, nadajući se da će naći oca kod dolaska. No, nije našao nikoga. Nije mu drugo preostalo već strpljivo se uputiti cestom pješke do Mondonija.

Kad je stigao do kućnih vratiju, mama Brigita, koja ga nije očekivala, potrči mu razdragano u susret, zagrli ga i zovne tatu Karla:

— Dominiče! Krasno! Došao si pješke? Ma kako? Mogao si nam pisati, došli bismo pred tebe. I cijeli si taj put sâm prošao! . . .

— Nisam bio sam! — smiješio se Dominik. — Čim sam sišao u Castelnuovu, sreo sam krasnu i veličanstvenu Gospođu, koja je sa mnom išla i dopratila me dovle.

— Gospođa? A zašto je nisi uveo u kuću? Zvahvalili bismo joj.

— I ja sam to želio, ali kad smo već bili blizu sela, nestala je i više je nisam vidio . . .

Divna i veličanstvena Gospođa, koja hoda poljskim stazama uz seljanče . . . To daje misliti . . . Možda će na smrtnom času Dominik ugledati tu veličanstvenu Gospođu, kad će uskliknuti sa sjajem u očima: »Nešto prekrasno vidim!«

ŠEST SATI ZAKAŠNJENJA

Dva su sata poslije podne. U oratoriju se naglo širi čudna vijest: Dominik Savio je nestao.

— Da li je bio na doručku?

— Ne, pokraj mene je kod stola, i nisam ga vidio ni na doručku ni na ručku.

— A u školi?

— Ni tamo. Kroz sva tri sata njegovo je mjesto bilo prazno, a nastavnik o tom nije znao ništa.

— Da nije bolestan?

— Pogledajmo u spavaonu.

Dominikov krevet bio je složen. Njemu ni traga.

— Onda je u učioni.

No, ni tu nije bio.

— Onda? Da ga nije don Bosko poslao na nekoliko dana kući?

U tom slučaju obavijestio bi nastavnika.

— Znaš li što ćemo? Reći ćemo don Bosku. On će pogledati.

Don Bosko, obaviješten, ostao je zapanjen. Zatim posumnja, nasmiješeći se i reče mirno:

Idite samo, znam gdje je.

Naglo siđe stepenicama, uđe u sakristiju i ovuda se uputi na kor iza oltara. Dominik je bio tamo, stajao je. Otvorenih očiju u polutami gledao je svetohranište. Na blijedom licu odražavao se nebeski osmijeh. Jednom rukom oslonio se na stalak, a drugu je držao na prsima.

Don Bosko mu se približi i zovne. No, Dominik se ne pokrenu. Onda ga nježno uzme za ruku i potrese. Dominik, miran, okrene se k njemu i upita:

— Oh, zar je misa već gotova?

— Pogledaj, — kaže don Bosko, pokazujući mu sat; — već su dva sata.

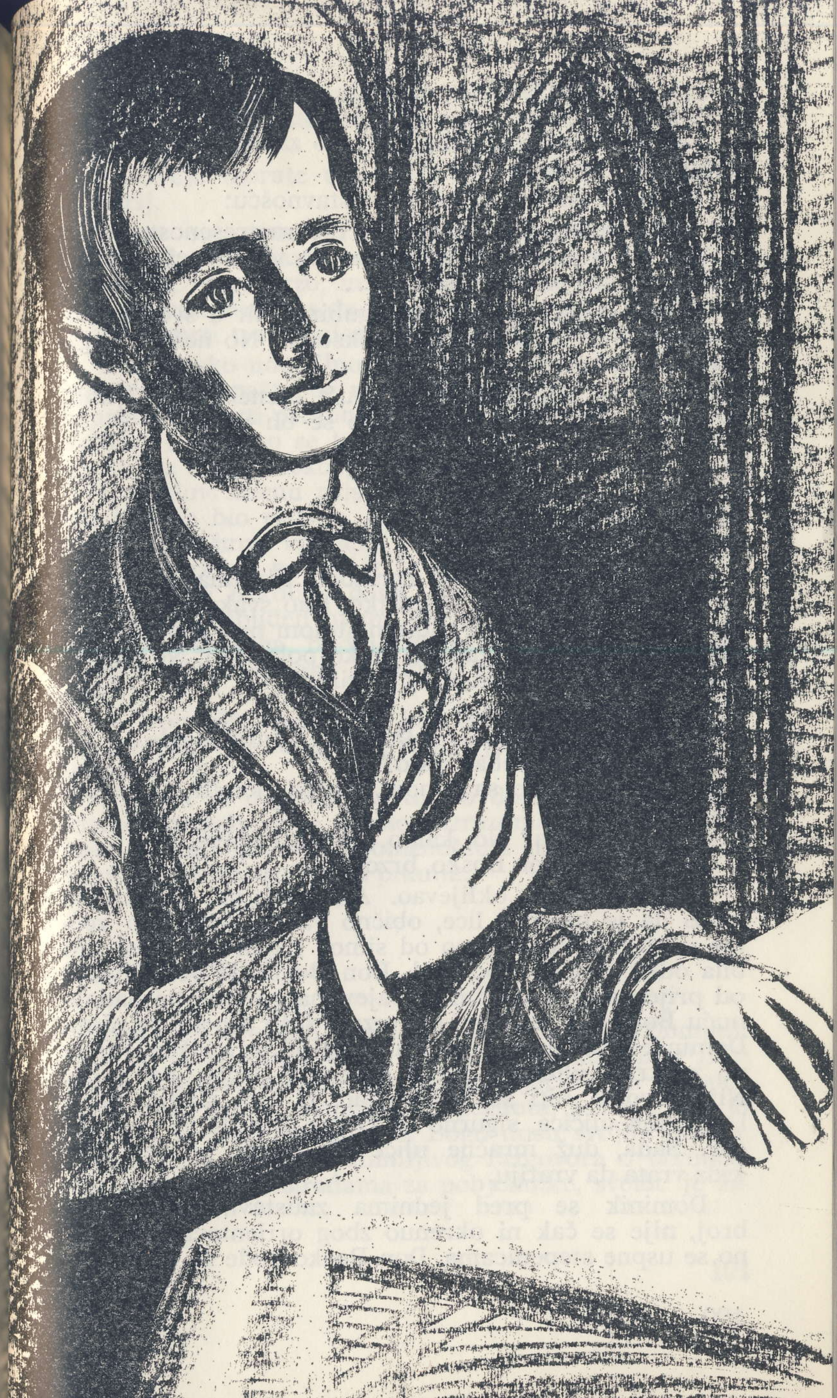
Dominik se zbuni, pocrveni zbog tog velikog zakašnjenja, zamoli za oproštenje.

— Sada pođi na ručak — kratko prihvati don Bosko. — Ako te zapitaju gdje si bio, odgovori da si za mene obavljao posao.

Don Bosko ga je vidio kako izlazi posramljeno, nasmiješio mu se i zahvalio Gospodinu što je poklonio njegovu oratoriju ovog anđela, koji je proveo u ekstazi pred svetohraništem šest sati.

Jednog drugog dana, kad je misa već bila svršila i mladi izašli, don Bosko se zadržao u sakristiji u dugoj zahvali. I gle, s kora dopre glas, kao da netko razgovara. Ustane i pođe vidjeti. Bio je Dominik, koji je, očiju uprtih u svetohranište i anđeoskim smiješkom na usnama, govorio Isusu, a zatim se zaustavio, kao da sluša Gospodinov odgovor. Između ostalog je rekao: »Da, moj Bože, već sam to rekao i ponovno govorim: volim te i voljet ću te do smrti: da, radije ću umrijeti, nego sagriješiti«.

Don Bosko, koji ga je već vidio nekoliko puta nakon pričesti u ekstazi, pozvao ga i rekao:

— Ali, Dominiče, kako to često zakašnjavaš ujutro? Što radiš u to doba?

Dominik odvrati svom jednostavnošću:

— Ja sam jadan, spopadne me rastresenost, pa izgubim nit u molitvi i čini mi se da vidim nešto toliko lijepo, da sati prolaze kao čas...

Kakva pouka! I mi često gubimo nit u svojim molitvama... I mi odemo... u ekstazu! No nešto drugačiju, zar ne?...

Neka sv. Dominik Savio pouči mene i tebe ljubiti Gospodina i moliti mu se kako se on molio.

U MRAČNOJ ULICI

Veče se spustilo nad Torinom. Ulicama su se palile rijetke petrolejske svjetiljke. Kao svake večeri, don Bosko je bio sagnut za radnim stolom nad gomilom papira, koja će ga zadržati do preko pola noći. No, odjednom čuje lagano kucanje na vratima.

— Naprijed. Tko je?

— Ja sam — rekao je Dominik ušavši naglo.

— Dominiče; trebaš li što?

— Brzo, pođite sa mnom. Treba učiniti jedno dobro djelo.

— Sada, noću? No, kamo me želiš povesti?

— Požurite don Bosko, brzo.

Don Bosko je oklijevao. Ali gledajući Dominika, opazi da je njegovo lice, obično vedro, sada bilo veoma ozbiljno, napeto kao od silnog napora, a riječ mu bila odlučna kao zapovijed. Don Bosko je već shvatio od prije da je u takvim slučajevima govorio po nadahnuću Božjem i zato smjesta uzme šešir i pođe za njim. Dominik brzo siđe stepenicama, prođe dvorište, odlučno zaokruži ulicama, zatim skrene u drugu, pa treću. Nije govorio, niti se zaustavljao. U tom sklopu ulica i mračnih uličica, sigurno se kretao kao da ga vodi radar. Sada, duž mračne ulice nizala su se bez prekida vrata da vratiju.

Dominik se pred jednima zaustavi. Nije čitao broj, nije se čak ni okrenuo zbog orijentacije. Odlučno se uspne stepenicama. Don Bosko pođe za njim: prvi drugi, treći kat. Dominik se zaustavi, odlučno pozvoni. Prije no što je itko otvorio vrata, okrene se don Bosku i reče:

— Ovdje morate ući. — I bez riječi siđe i ode u oratorij.

Vrata se otvore. Pojavi se neka razbarušena žena. Opazi svećenika i podigne ruke k nebu:

— Oh, brzo, brzo, inače neće biti na vrijeme. Moj muž je imao nesreću da prijeđe na protestantizam; sad u času smrti traži milost da umre kao dobar katolik.

Don Bosko uđe. Uputi se krevetu bolesnika i nađe jadnika zaprepaštenog na rubu očaja. U jednom času nepromišljenosti primio je oveću svotu novaca od sekte Valdeza i odrekao se katoličke vjere, a sad se beskrajno kajao. Don Bosko ga je odmah pomirio s Bogom.

U međuvremenu prispije i župnik župe sv. Augustina, koji je bio pozvan. Sa sobom je nosio sveto ulje. Jedva da je imao vremena podijeliti posljednju pomast i to na najkraći način jer je već bolesnik izdisao.

Prošlo je nekoliko dana. Don Bosko je još uvijek bio veoma uzbuđen ovime što se dogodilo. Ako je ta duša bila spašena, bilo je to velikim dijelom Dominikova zasluga. Ali kako je mogao znati? Želio ga je upitati.

— Dominiče, ono veče kad si došao u moju sobu da me pozoveš bolesniku, tko ti je kazao? Kako si to doznao?

A onda se dogodilo nešto što don Bosko nije očekivao: Dominik ga je gledao s izrazom boli i počeo plakati. Dirnut njegovom poniznošću i uzdržljivošću nije se usudio postaviti druga pitanja.

DALEKI OTOK

Bili su u dvorištu oko don Boska. Bio je tu Dominik i mnogi drugi. Razgovarali su o mnogočemu. Don Bosko je očaravao svojom lepršavom riječi, znao je ispripovijedati tisuću zanimljivih anegdota, a najljepše je bilo što je znao uzdignuti k Bogu dušu svojih mladih. I toga dana, poslije zanimljivog razgovora o takmičenju, utrkama i nagradama za pobjednike, svetac je zaključio:

— No, što je i najbogatija nagrada prema onoj koju je Gospodin spremio za onoga tko sačuva nevinost. Promislite: Sveto pismo kaže: nevini su u nebu najbliži osobi našeg Božanskog Spasitelja i pjevat će mu posebne himne o slavi u vječnosti!

Želio je da nastavi da govori kako je samo on znao o raju. No morao se zaustaviti. Dominik je u grupi svojih drugova stajao nepomičan, s očima na čas zanesenim nadzemaljskom radošću. Zatim klone kao mrtav. Don Bosko ga je brzo zadržao i njegovi drugovi su pomogli. Već su to mnogi znali: bilo je dovoljno da Dominik čuje govoriti o nebu, o Gospodinu i već se njegov duh zanio, a njegovo slabašno tijelo nije odolijevalo bezgraničnoj radosti duše.

Događalo se to katkad u učionici, na odlasku i povratku iz škole pa i za vrijeme nastave.

Što je vidio? Što je osjećao kad su mu se oči otvarale vizijama koje nitko oko njega nije vidio, i kad je osmijeh njegova blijedog lica postao lijep kao u anđela?

Jedan jedini put je otkrio ono što je vidio, i ispričao don Bosku.

— Želio bih vidjeti papu — rekao mu je jednog dana. — Htio bih ga vidjeti prije no što umrem, jer mu moram reći nešto veoma važno.

— Mogu li znati što je to veoma važno?

— Evo, kad bih mogao govoriti s njim, želio bih mu reći da se uslijed teškoća koje ga očekuju ne prestane zanimati posebnom brigom za Englesku. Bog sprema veliku pobjedu katolicizma u tom kraljevstvu.

Don Bosko je tiho promatrao tog dječaka koji je govorio o stvarima koje toliko nadilaze njega, a zatim ga vrlo ozbiljno zapita:

— Kakve dokaze imaš za to?

— Ja ću vam reći, don Bosko, no vi o tom ne smijete ni s kim govoriti, inače će mi se rugati. No, ako pođete u Rim, recite to Piju IX. Jednog jutra, kod zahvale nakon sv. pričesti, iznenada me obuzme jaka rastresenost i činilo mi se da vidim prostranu dolinu punu ljudi, obavijenu gustom maglom. Hodali su, no kao ljudi koji su zalutali na putu i ne vide više kuda koracaju. »Ovaj kraj — reče mi netko iz blizine — to je Engleska«. I dok sam ga želio upitati mnogo toga, ugledam svetog oca Pija IX onakva kao što sam ga vidio naslikanog na nekim slikama. Bio je veličanstveno odjeven, približavao se noseći sjajnu luč u rukama, prema tom golemom mnoštvu ljudi. Kako se približavao, u sjaju luči nestajalo je magle i ljudi su bili osvijetljeni kao u podne. »Ta je luč — govorio mi je prijatelj katolička vjera koja će obasjati Engleze.«

Dominik nije mogao vidjeti sv. Oca prije smrti. Ali je don Bosko išao u Rim 1858., godinu dana poslije Dominikove smrti i uz toliko ozbiljnih poslova koje je morao tamo obaviti, nije zaboravio na povjerenu dužnost malog sveca. U privatnoj audijenciji govorio je Sv. Ocu o toj rastresenosti. Pio IX saslušao je dobrohotno i rado, te rekao:

— To utvrđuje moju odluku da energično radim za Englesku, kojoj sam već posvetio svoju najživlju brigu. Ta mi je priča, ako ništa drugo, savjet dobre duše.

Da li se ostvarilo proročanstvo Dominika Savija? Možemo reći: da. Veliki otok, koji je Dominik vidio, još je 1850. za katolike bio misijsko područje. No, ubrzo je procvalo mnogo obraćenja, naročito među studentima i intelektualcima. Katolici su ubrzo prešli milijun, a sad ih ima više milijuna.

Veliki kardinal Salotti, komentirajući tu Dominikovu viziju, rekao je: »Mali je svetac sigurno naslutio trijumf Londona 1908. Tada, prigodom svečanog Euharistijskog kongresa, dvadeset se tisuća dječaka, poredanih duž obale Temze, nizalo prema katedrali, pobuđujući kod sviju neopisivo ushićenje. A kardinal, papin poslanik, prošao je, u veličanstvenoj manifestaciji katoličke vjere, ulicama velike metropole posute cvijećem, uz himne i pjesme naroda koji je slavio trijumf Euharistije«.

»ZA ONOGA KOJI ĆE PRVI IZMEĐU NAS UMRIJETI!«

Da bi uvijek vladalo nepomućeno veselje u njegovim kućama, don Bosko je želio da njegovi mladi obavljaju svakog mjeseca »vježbu sretne smrti«. Ozbiljno su mislili na posljednji dan života, na sud Božji, a zatim

pristupali ispovijedi kao da im je posljednji dan života.

No sama ta pomisao ima nešto žalosno: crni pokrov, mrtvački odar uz miris tamjana, hladni i bijeli grobovi. Nešto pri čemu se koža ježi, a veselje je daleko!

Ipak nije bilo tako, nego sasvim suprotno: smrt je strašna onome, tko nije spreman umrijeti, tko je očekuje kao napad iz mraka, tko se ne usudi zagledati u vlastitu savjest, jer je tu nered i život grijeha koji pobuđuje strah.

Kada se svaki mjesec sve sredi, kad savjest postaje bistra poput vode s izvora, a raj se čini na dohvatu ruke, onda smrt ne plaši. Naprotiv, potiče na pjesmu, skakanje od radosti jer »štogod se dogodi, znamo da smo u dobrim rukama: u Božjim rukama«.

A mladi se ne plaše kada onaj koji predvodi, zaključuje pobožnost poticajem: a sada izmolimo Oče naš i Zdravo Marijo »za onoga koji će prvi između nas umrijeti«.

I Dominik je obavljao svakog mjeseca svoju »vježbu sretne smrti«.

No, kad su stigli do tog »Očenaša i Zdravomarije« potresao je glavom.

— Ne treba reći »za onoga koji će prvi između nas umrijeti« — govorio je don Bosku — nego »za Dominika Savija, koji će prvi umrijeti«.

Krajem travnja 1856. uspeo se po drugi put u don Boskovu sobicu.

— Don Bosko — rekao mu je — došao sam da mi pomognete dobro proslaviti mjesec svibanj, mjesec Majke Božje. Što treba da činim?

Don Bosko odgovori:

— Prije svega treba da uvijek budeš točan u svojim dužnostima kako bi mogao svakog dana na sv. pričest. Zatim, nastoj svakog dana ispričati svojim drugovima kakav lijepi primjer u čast Majke Božje: vidjet ćeš da će biti dobro.

— Učinit ću, don Bosko. A kakvu milost treba da zatražim od Majke Božje u njezinu mjesecu?

— Tražit ćeš je da ti dade zdravlje i milost duši da uzmogneš zaista postati svetac.

Na te riječi Dominik se zamislio, zatim je nastavio tiho, gotovo kao da je odjek don Boskovih riječi:

— Da mi pomogne postati svetac ... da mi pomogne sveto umrijeti ... **i da u** posljednim časovima života bude uza me te me povede u nebo.

Zašto je Dominik tako često govorio o svojoj smrti? Možda mu je Gospodin u jednoj od tih njegovih »jakih rastresenosti« prorekao 9. ožujka 1857, dan kad će uzletjeti na nebo? Don Bosko, koji je budno bdio nad svojima mladima pisao je:

Ne znam da li mu je Bog otkrio dan i okolnosti smrti ili je samo imao pobožni predosjećaj. Ali je sigurno da je o njoj govorio davno prije no što se dogodila, i to s takvom jasnoćom da to netko ne bi bolje učinio čak ni poslije svoje smrti«.

Don Bosko je bio zabrinut. Nastojao je da ga na svaki način potakne na umjerenost u studiju i u pobožnosti. A kako su Dominikove snage lagano popuštale, pozvao je najbolje liječnike grada da ga pregledaju i pokušaju pronaći lijek.

Došli su, ispitali ga, pregledali. Bili su zapanjeni nad oštroumnošću i razboritošću njegovih odgovora. No, kad se radilo o odabiranju lijekova za bolest koja je prebrzo sagorijevala i razarala malo tijelo, bespomoćno su potresali glavom. Premda je već Pasteur u Parizu došao do senzacionalnih otkrića, medicina se 1856. mogla usporediti (bez uvrede liječnicima) s današnjom medicinom u centralnoj Africi. Znali su vaditi krv iz vena, davati sredstva za čišćenje, propisati bijele i crne tablete, upotrebljavati po neku ljekovitu travku. I ne mnogo više.

Don Bosko je zabilježio riječi doktora Valauri koji je pregledao Dominika. Prekrasne riječi poštenjaka koji je o medicini znao vrlo malo, ali sigurno ne svojom krivnjom. Kad je saslušao Dominika i ostao nasamo s don Boskom, uskliknuo je:

— Kakav je dragulj taj mladić!

Nato će don Bosko:

— Koji je, doktore, uzrok što mu svakog dana sve više slabi zdravlje?

— Njegov nježni tjelesni sustav — odgovori Valauri — prerana umna zrelost i neprekidna napetost duha, poput oštrice mu nečujno podgrizaju tjelesne snage.

— A koji bi mu lijek mogao koristiti? — uporno je tražio don Bosko.

Mi bismo sada zamislili liječnika kako izvlači svoj blok recepata, uzima pero i sastavlja dugi popis lijekova čudnih naziva, od vitaminskih sve do fosfora... Međutim, ništa od svega toga. Doktor Valauri, ožalošćen zbog svoje nemoći, odgovori:

— Najkorisniji lijek će mu biti da ode u raj za koji mi se čini da je doista spreman. Jedino što mu može produljiti život jest da ga na neko vrijeme potpuno udaljite od studija i zaposlite nekim materijalnim radom koji bi ga razonodio.

VRIJEME ZVIJEZDA

UOČI VELIKOG PUTA

Poslije liječnikove presude, don Bosko je mislio da je jedini način da se Dominik odmori i tako vrati zdravlje poslati ga kući u Mondonio.

Ali Dominiku je bilo veoma teško prekinuti studije, ostaviti prijatelje, oratorij, a osobito don Boska. Duhovni život bio je za njega kao kisik i znao je da će kod kuće naići na teškoće za sv. pričest i sv. misu. Zaklinjao je don Boska da ga zadrži. No, don Bosko je zapisao: »Zadržao bih ga tu u domu pod svaku cijenu. Moj osjećaj prema njemu bio je osjećaj oca prema sinu, koji je više od ikoga dostojan tog osjećaja. No liječnikov savjet bio je takav da sam ga morao izvršiti.«

I Dominik je otputovao. Bilo je to krajem rujna 1856. No prošlo je nekoliko dana. Početkom listopada, kao svake godine, don Bosko pođe s grupom mladića u Becchiju, svoj rodni dom, da proslavi blagan sv. krunice. Dominik je to znao i jedva se uvjerio da je don Bosko stigao, pođe pješice preko bregova da ga vidi. Cestom je sreo svog druga i prijatelja Ivana Cagliera, koji je išao u Castelnuovo posjetiti mamu. Izdaleka mu je viknuo:

— Cagliero, je li don Bosko u Becchiji?

— Da, ostavio sam ga prije nekoliko časaka sa svim prijateljima. A ti, kako si, Dominiče?

— Dobro, hvala. Brzo ćemo se vidjeti! — i radosno ubrza korak.

Za vrijeme tog susreta Dominik je uspio nagovoriti don Boska da mu dopusti povratak. Iz njegovih žalosnih riječi svetac je shvatio, ostane li kod kuće misleći uvi-

jek s tugom na oratorij, da će Dominik još trpjeti i njegovo se zdravlje pogoršavati umjesto ojačati.

Neka bude tako — zaključi. — Sada se vrati kući i ostani još nekoliko tjedana. A onda čim ti se zdravlje samo malo oporavi, vratit će se. Da li je u redu?

Nije prošlo ni nekoliko tjedana i jednog se lijepog dana Dominik, blijed ali nasmiješen kao uvijek, vratio u »svoje drago gnijezdo«.

Don Bosko nije htio da redovno nastavi sa studijem.

Išao je nekoliko puta u školu, uzimao i knjige u ruke, no samo da utroši vrijeme. Zatim se zaposlio ručnim i kućnim radom, ili je (a to mu je bio omiljen posao) dvorio svoje drugove koji su bili bolesni.

Tih posljednjih mjeseci bio je zaista bolnički anđeo. Govorio je smiješeći se:

— Nemam nikakve zasluge pred Bogom njegujući bolesne, jer to činim veoma rado, a čak mi je to i vrlo lijepa razonoda!

Kada bi opazio nekoga da ima prevelikih zahtjeva ili da je suviše zabrinut za zdravlje tijela, govorio mu je:

— Na kraju krajeva, ne vjeruješ valjda da taj naš kostur traje vječno. Treba da se pomirimo s tim da se pomalo troši sve dok ne ode u grob. No onda će, dragi, naša duša slobodna i laka poletjeti slavno u nebo i radovati se sigurnom zdravlju u predivnoj sreći!

Jednog je dana neki njegov drug galamio. Nije htio uzeti lijek jer je bio gorak. Izgledao je poput Pinokija u vilinoj kući. Nije ga nikako htio uzeti. Ulogu vile preuzeo je Dominik:

— Dragi moj, i gorki lijekovi koriste, i mi ih moramo uzeti jer nam Bog nalaže da ne zanemarimo zdravlje. Ako osjećaš odbojnost, imat ćeš više zasluga pred Njim. Osim toga, zar misliš da je bila manje gorka žuč, koju su ponudili Isusu u njegovoj agoniji? Ajde, učini žrtvicu.

No, s vremenom, osobito sa zimom Dominikovo se zdravlje pogoršavalo. I ubrzo je te iste riječi morao don Bosko njemu kazati:

— Dominiče, čuješ li koliko kašlješ? I ne želiš otići. Mislim da je bolje da se vratiš kući, barem na neko vrijeme.

Dominik ga je gledao očima koje su žarko molile. Don Bosko je dodao:

— Znam, Dominiče, teško ti je. No *treba* da ideš Hajde, *učini žrtvicu.*

I Dominik je s velikom boli u srcu prihvatio. Bio je kraj veljače. Don Bosko je pisao tati Karlu. Jadni je čovjek, koji je tih godina s velikim naporom naučio čitati i pisati, odgovorio da će 1. ožujka doći po Dominika.

Uveče posljednjeg dana veljače Dominik je ušao posljednji put u don Boskovu sobicu. Želio se oprostiti, zamoliti ga za posljednje savjete. Don Bosko ga je želio brzo poslati na počinak, jer mu je bio potreban, no Dominik kao da se nije želio odijeliti od njega.

— Žao mi je da ideš kući tako nezadovoljan. Zašto se ne želiš radovati u društvu svojih roditelja?

— Htio bih završiti svoj život u oratoriju.

— Ne govori tako. Ti ćeš sad poći kući, a kad pri zdraviš, vratit ćeš se.

— Oh, ne — smiješio se Dominik odmahnuvši glavom. Odlazim i neću se više vratiti ... Don Bosko, što da uradim da steknem zasluge pred Bogom?

— Prikaži mu često svoje patnje.

— Što još?

— Prikaži mu i svoj život, Dominiče. — Mali svetac je časkom ostao zamišljen. Zatim:

— Mogu li biti siguran da su moji grijesi oprošteni?

— Budi miran, Dominiče. Uvjeravam te u ime Božje da su svi tvoji grijesi oprošteni.

— A mogu li biti siguran da sam spašen?

— Da: po neizmjernom milosrđu Božjem, koje ti nikada neće uzmanjkati, siguran si da si spašen.

— A ako đavao dođe da me muči, što treba da mu kažem?

Don Bosko pokaže Dominiku veliki natpis na zidu, koji su pred tri godine zajedno preveli: »Daj mi duše, drugo uzmi« i reče:

— Odgovori mu da si svoju dušu prodao Isusu, da ju je On kupio uz cijenu svoje krvi da je oslobodi od pakla i povede sa sobom u raj.

Opet je Dominik časkom bio zamišljen, zatim tiho, kao da je već na vratima vječnosti, upita:

— Hoću li iz raja moći vidjeti svoje drugove u oratoriju i svoje roditelje?

— Da — uvjeravao ga don Bosko svladavajući uzbuđenje — iz raja ćeš vidjeti sve što se događa u oratoriju, vidjet ćeš svoje roditelje, sve što je u vezi s njima, i tisuću drugih još mnogo ljepših stvari.

— A... hoću li ih moći kadgod posjetiti?

— Moći ćeš, jer će to biti na veću slavu Božju.

Noć je zavila oratorij. Završavala je vigilija njegova velikog puta: puta, koji će sutradan Dominik poduzeti u dva smjera: iz Torina u Mondonio — iz Mondonija u nebo.

Ali, sada je Dominik bio zadovoljan, jer je od don Boska saznao da će iz neba moći posjećivati njega i svoje drugove. I vratit će se: don Bosko će ga jedne noći vidjeti obasjana sjajnim svjetlom i beskrajnom radošću.

I vratit će se poslije toliko godina u malom pozlaćenom kovčegu, da zauvijek počiva u svom oratoriju, pod očima Marije Pomoćnice, uz oltar svog velikog prijatelja i oca don Boska. I tog dana pjevat će mu tisuće i tisuće mladih, njegovih prijatelja i braće:

Dominik dolazi — k mladeži silazi,
vodi nas Mariji, — spasu svom — *radosti.*

NOVAC ZA PUT

Nedjelja, prvog ožujka 1857.

Bio je dan »vježbe sretne smrti« i Dominik ju je obavio posljednji put. Svoju ispovijed i pričest obavio je pobožnije no ikad.

»Treba da ih dobro obavim« — rekao je don Bosku — »jer vjerujem da će to za mene zaista biti vježba sretne smrti«.

Ostali dio jutra proveo je spremajući svoje stvari. Sredio je svoju prtljagu kao da je neće više nikada dirati. Zatim je obišao jednog po jednog svojeg druga da ih pozdravi, posljednji put progovori i posljednji im se put nasmiješi. Jednog je podsjetio na zajedničku nakanu, drugog na savjet, trećem je tiho preporučio da ispravi pogrešku koja se ne mili Gospodinu. Sve to činio je svojom uobičajenom ljubaznošću i dobroćudnošću.

Jednomu je dugovao deset centi i vratio ih je govoreći: »Ne želim da me Gospodin na svom sudu zatekne u dugovima«.

Najpotresnije je bilo opraštanje s prijateljima Društva Bezgrešne. Podsjetio ih je na dužnosti preuzete danom osnutku, podsjetio na Gavija i Massagliu, koje vjeruje da će brzo vidjeti i sve ih potaknuo da istinito zavole nebesku Majku.

Onda je stigla očeva kočija da ga povede u Mondonio.

Došao je da posljednji put poljubi ruku don Boska i rekao mu uz svoj lijepi smiješak:

— Don Bosko, Vi zasta želite da odem. I tu svoju »olupinu« moram odnijeti u Mondonio. Da sam ostao, bili biste uznemireni samo nekoliko dana... zatim bi sve svršilo. U svakom slučaju neka se vrši volja Gospodina. Ako pođete u Rim, sjetite se poruke za svetog Oca. I molite se da bih mogao dobro umrijeti. Doviđenja u raju...

Njegovi drugovi ispratili su ga do vratiju, a on se okrenuo prije no što se popeo u kočiju:

— Zbogom, dragi, zbogom svi. Molite se za mene, i doviđenja tamo gdje ćemo biti u društvu Gospodinovu.

Već je prošao kroz vrata, kad se sjetio nečeg važnog i okrenuvši se don Bosku reče:

— Dajte mi jedan dar za uspomenu.

— Rado. Zatraži što želiš. Hoćeš li možda knjigu?

— Ne, nešto bolje.

— Hoćeš li novac za put?

— Da, — nasmiješi se Dominik — upravo novac za put u vječnost. Rekli ste nam da ste od svetog Oca dobili nekoliko potpunih oprosta za čas smrti. Možete li i mene uvrsti u popis onih koji mogu dobiti oprost?

— Da, Dominiče, odmah. Čim odeš, otići ću u svoju sobu i upisati tvoje ime u list koji mi je Sv. Otac dao.

— Hvala.

I tako je otišao. Na zavijutku puta još je mahao rukom za pozdrav svom oratoriju, svojim prijateljima, svom don Bosku, koji se zagledao za kočijom što je nestajala i stajao pun boli. Otišao je njegov najbolji učenik mali svetac kojeg je Majka Božja poklonila njegovu oratoriju na tri godine. Nikad više neće u svom dugom životu, upoznati takovog mladića kao što je bio Dominik.

ZBOGOM, ZEMLJO

Stigao je u Mondonio uveče 1. ožujka. Mama Brigita ga je dočekala nježnim i tužnim zagrljajem, a njegova braća ljubazno su ga primili.

Ti prvi dani kao da su probudili nadu: kašalj se smirio, povratio se ték. Činilo se da ožujak donosi proljeće i u Dominikov život.

No bila je to kratka trajna obmana. Uveče 4. ožujka iznenada se osjetio loše. Snage su popuštale. Vratio se jaki i duboki kašalj. Morali su ga smjesta položiti u krevet i pozvati liječnika.

Doktor Cafasso stigne, pregleda ga i izjavi:

— Radi se o upali.

Tako su onda zvali upalu pluća.

Što da se radi? Jadni liječnik uradio je tada ono što su radili svi liječnici prigodom plućnih bolesti: odlučio je pustiti krv iz Dominikovih žila da ublaži groznicu. Nevjerojatno liječenje, liječenje koje je mnoge poslalo u smrt. Ipak, u to vrijeme nisu znali drugo. Četiri godine kasnije Kamilu Cavour ubrzat će smrt na isti način najbolji liječnici Torina. A Silvija Pelicco 1854. je doslovno umorio neki kirurg homopat.

Doktor Cafasso izvuče iz svog kovčežića oštre instrumente, stavi ih na bijelu i krhku Dominikovu ruku i reče:

— Okreni se tamo i ne boj se.

No, Dominik se nasmiješi:

— Što je mali ubod prema zabodenim čavlima u Isusove ruke i noge? Samo radite, doktore, ne bojte se da ćete mi zadati bol.

— Gledao je sjajni kirurški nožić kako otvara žilu i krv lagano teče.

Nakon nekoliko dana liječnik se vratio da nastavi svojim mučenjem i kukavnim liječenjem.

Groznica je popustila i liječnik je povjerovao da se stanje poboljšalo. Ali bila je velika slabost, koja se povećala upravo nevjerojatno.

— Tata — rekao je Dominik u času kad nije bilo liječnika — bilo bi dobro da se posavjetujemo s nebeskim liječnikom. Želim se ispovjediti i primiti svetu pričest.

Tata Karlo koji se bio obradovao liječnikovoj izjavi o poboljšanju, bio je jako pogođen Dominikovim zahtjevom. Ipak, da ga ne ražalosti, pozove župnika da ga dođe ispovjediti. Dominik zatraži da mu svetu pričest donesu kao popudbinu. Nisu smatrali potrebnim, no zadovoljili su i toj njegovoj velikoj želji. Župnik mu je pomogao zahvaljivati.

Don Bosko je saznao posljednje vijesti o Diminiku preko svećenikovih riječi i od tate Karla, pa je napisao:

»On je znao da je to bila posljednja pričest u njegovu životu. Tko bi mogao izraziti žar i ushićenje nježnih osjećaja koji su iz tog nedužnog srca uzlazili njegovu ljubljenom Isusu?

Podsjetio je na obećanja kod prve pričesti. Rekao je nekoliko puta:

— Da, da, Isuse i Marijo, vi ćete odsada uvijek biti prijatelji moje duše. Ponavljam i ponavljam tisuću puta: radije ću umrijeti, nego sagriješiti!

Kad je završio zahvalu, sav je smiren rekao:

— Sada sam zadovoljan. Istina je da moram poći na dugi put u vječnost, ali s Isusom u društvu ničeg se ne bojim. Recite to uvijek i svima: komu je Isus prijatelj i drug, neka se ne boji nikakva zla, pa ni smrti.

Zatim se liječnik vratio i nedužna krv Dominikova počela je opet teći, a on je bio sve bljeđi i iscrpljeniji. Dobrih deset puta je kirurški nožić ulazio u ruku i puštao mu krv. Možemo reći da je nakraju Dominik ostao bez krvi upravo kao i Isus na križu.

Međutim, liječnik je poslije desetog puštanja krvi imao je još smjelosti da kaže:

— Zahvalimo Gospodinu. U pravi čas, zlo je svladano, treba sada samo poduzeti razumni oporavak.

No, čim je liječnik otišao, osjećajući da život odlazi, Dominik zatraži posljednju pomast.

Tata Karlo i mama Brigita pogledali su se nijemo i zapanjeno. Što treba da urade? Liječnik ih je uvjeravao da sve ide dobro. A Dominik je tražio sveto ulje. Tata Karlo pođe obavijestiti župnika. Dobri svećenik je shvatio kakva dragocjena duša stanuje u tom malom uništenom tijelu i kad je čuo da od njega traži posljednju pomast, pošao je.

Prije no što je svećenik započeo sveti obred, Dominik je glasno molio:

»Gospodine, oprosti moje grijehe. Ja te ljubim, želim te vječno voljeti. Taj sakrament, koji u svojem beskrajnom milosrđu dopuštaš da primim, neka iz moje duše izbriše sve grijehe koje sam počinio slušanjem, gledanjem, ustima, rukama i nogama: neka moje tijelo i moja duša budu posvećeni zaslugama tvoje svete muke. Amen.«

Zatim je jasno odgovarao na svećenikove molitve.

Na kraju mu je podijeljen papinski blagoslov s potpunim oprostom. Sam je molio »Ispovijedam se« i označio na sebi veliki znak križa. Na kraju sav radostan usklikne: Bogu hvala! Zatim, sabravši svu preostalu snagu, okrene se na stranu prema raspelu i izgovori pjesmu koju je intimno volio:

Gospodine, svu slobodu ti dajem,
evo moje snage i tijelo moje.
Sve ti dajem, o Bože, jer sve je tvoje,
i tvojoj se volji predajem.

Bio je 9. ožujka 1857. Veče se brzo spuštalo. Dominik, koji se sada osjećao spremnim za veliki put, bio je veoma veseo. Glas mu je bio slab, no riječi su bile vesele i vedre. O zalazu sunca došao je u posljednji posjet župnik. Dominik ga dočeka svojim milim smiješkom i izmoli molitve. Bilo je toliko miran da je dobri svećenik u sebi mislio:

— Što bih mu mogao još kazati da ga spremim za susret s Gospodinom? Čini se da ga već gleda!

No, kad je Dominik primijetio da župnik želi otići, ne vjerujući još u svoj skorašnji završetak, zovne ga k sebi i s ono malo glasa što mu je još ostalo zamoli:

— Gospodine velečasni, prije nego odete, ostavite mi uspomenu.

— Kakvu uspomenu želiš, moj sine?

— Jednu da mi pomogne, da me tješi.

— Sjeti se muke Gospodinove.

— Bogu hvala — odvrati Dominik sa smiješkom. — Muka Isusova ... neka bude na umu ... u ustima ... u srcu ... Isuse, Marijo ... Josipe neka u miru s vama izdahne moja duša ...

Bio je umoran. Napor i izazvan govorom veoma je ga umorio pa je zadrijemao. Župnik, još uvijek vjerujući da opasnost nije još tako blizu, iziđe obećavši da će se vratiti.

Ali je Dominikov san potrajao svega dvadesetak minuta. Zatim se gotovo odjednom probudi, zaokruži okolo pogledom i prošapće:

— Tata, tu smo.

— Evo me, reče brzo tata Karlo. — Trebaš li što?

— Dragi moj oče, vrijeme je... Uzmite molitvenik i čitajte mu molitve za sretnu smrt.

Na te riječi mama Brigita brizne u plač i iziđe iz sobe. A tata Karlo samrtna srca i sa suzama koje su mu gušile glas otvori Dominikovu knjižicu i poče moliti molitve za umiruće.

Posljednjiji reci koje je čitao, bili su: »Kad se napokon moja duša pojavi pred tobom i ugleda prvi put besmrtni sjaj tvojega veličanstva, ne odbaci je i od svoga lica, nego se udostoj primiti me u blago okrilje tvojega milosrđa da bih vječno pjevao tvoju slavu.«

Dominik se okrene tati. Nasmiješi se njegovoj velikoj boli i s velikim naporom reče:

— Oh, tata, to je ono što želim, vječno pjevati slavu Gospodnju... !

Činilo se da je ponovno zadrijemao: lice mu postane ozbiljno i zamišljeno, kao u onoga koji razmišlja o veoma važnim stvarima. No, to trajalo je nekoliko minuta. Činilo se da se probudio i jasna nasmijana glasa reče:

— Zbogom, dragi tata, zbogom. Velečasni mi je htio reći još nešto, a ja se ne mogu sjetiti... Oh, kakvu ljepotu vidim...

I njegovo malo iscrpljeno tijelo smirilo se za uvijek.

Bio je 9. ožujka 1857. Dominik se rodio po drugi put: za život i nebesku slavu.

ON SE VRATIO

Za vrijeme kratke bolesti župnik Mondonija obavještavao je don Boska o Dominiku. Dominikovi prijatelji su iz dana u dan očekivali druge vijesti koje bi potvrdile izjavu o poboljšanju. Umjesto toga stiglo je pismo od tate Karla, poslano 10. ožujka iz Mondonija. Pisalo je:

»Mnogopoštovani gospodine,

Sa suzama u očima javljam vam vrlo žalosnu vijest: moj dragi sinak Dominik, vaš učenik, čist kao ljiljan, kao Alojzije Gonzaga, predao je dušu Gospodinu jučer uveče 9. ožujka, pošto je primio svete sakramente na vrlo utješan način i poslije papanskog blagoslova.«

Bila je to jedna od najžalosnijih vijesti koju je u svom životu primio don Bosko.

U tren oka proširila se cijelim oratorijem, zapanjila sve njegove drugove. Mnogi su plakali. Umro je prijatelj, onaj kome su se povjeravali, onaj koji ih je znao razveseliti kad su bili žalosni... Njegovi prijatelji Društva Bezgrešna bili su najžalosniji i sakupili su se da mole za njega, no većina ih je, sjećajući se njegova herojskog života govorila:

— Dominik zapravo ne treba naše molitve. Bio je mali svetac. Sad je sigurno u raju. Mi smo oni kojima je on potreban...

Profesor don Picco, zadnji njegov nastavnik, primio je vijest s dubokim uzbuđenjem. Čim se našao u toj dvorani gdje je Dominik bio uzor svima, među tim učenicima koji su ga znali kao marljiva i čedna učenika, nije se mogao uzdržati pa ga se sjetio prekrasnim dirljivim riječima. Prepisujem neke misli:

»Čega da se sjetim? Bio je uvijek vrijedan hvale zbog svog ponašanja, zbog svoje mirnoće, zbog svoje marljivosti i točnosti u izvršavanju svojih dužnosti, zbog neprekidne pažnje za mojih predavanja... Vi ste bili svjedoci njegova živata: pa zar ga je itko od vas vidio da je zanemario jednu jedinu od svojih dužnosti?

...Čini mi se da ga opet vidim gdje ulazi u razred s onom njemu svojstvenom skromnošću, s onim svojim anđeoskim izrazom. ...Kakav žar u njegovim molitvama, u njegovu pogledu uperenom u nebo, to nebo koje će tako brzo biti njegov stan... Neka vam bude primjerom, nasljedujte njegove kreposti, nastojte da vaša duša bude čista kao njegova i nevina pred Božjim očima, da bismo na poziv Gospodinov mogli odgovoriti s radošću na licu, sa smiješkom na usnama, kao što je to učinio vaš anđeoski suučenik.«

I don Bosko ga se sjetio te iste večeri pred svim mladićima oratorija kad su bili sakupljeni na molitvu. Svetac je jedva svladavao uzbuđenje dok je govorio. Duboka napeta tišina, koja je pratila njegove riječi, otkrivala je kolika je žalost u srcima svij.

No, ubrzo je don Bosko mogao kazati da se Dominik vratio.

Tata Karlo, koji je često dolazio u oratorij, gotovo kao da je dolazio na hodočašće u mjesta gdje je njegov Dominik proživio najljepše godine, pričao je don Bosku s velikim oklijevanjem neobični događaj.

Bilo je prošlo — trideset dana od Dominikove smrti, i jadni otac od boli za tim još toliko živim i dubokim gubitkom nije mogao usnuti. Kada gle, učini mu se da se strop sobe otvorio i da je velika svjetlost svladala tamu noći. Usred te sjajne svjetlosti, vidio se Dominikov lik, vidio je svoga Dominika, nasmijana i radosna lica, veličanstvena i prekrasna izraza. Tata Karlo kao da je ostao izvan sebe od zadivljenosti, zatim je promucao:

— Oh, Dominiče, moj Dominiče. Kako si? Gdje si? Jesi li već u raju?

— Da, tata — odgovori. — Ja sam zaista u raju.

— Oh, Dominiče... Ako ti je Gospodin dao tu veliku milost, moli za svoju braću i svoje sestre da bi i oni jednog dana mogli biti s tobom... I moli ga za mene i za mamu, da bismo se svi mogli spasiti i naći ponovno svi zajedno u raju.

Dominik se nasmiješi s onim svojim blagim osmijehom i odgovori:

— Da, tata, da. Molit ću.

Svjetlost nestane i soba se opet obavije tamom.

Dominik se vratio. No ne samo u svoj dom da utješi svoje roditelje: i u oratorij se vratio i njegovi drugovi su osjetili njegovu prisutnost i dobrotu kao nekada. Svakog dana don Bosko je čuo da netko od mladića pripovijeda o milostima koje je od njega zadobio. Neki mladić koji je patio od strašne zubobolje, zazvao ga je i u času ozdravio. Drugi, koji je imao jaku groznicu, u don Boskovoj prisutnosti pozvao je Dominika u pomoć i groznica je odmah nestala. Zar nije on bio mali bolničar sviju? Sad je opet to nastavljao. A oni koji su na svoje bilježnice bili napisali sveta imena Isusa i Marije, sad su s velikim pouzdanjem dodavili: »Savio, pomozi mi!« kao da je još tamo, kao da sjedi u klupi, sa svojim smiješkom, koji je bio najljepša pomoć i najsnažniji poticaj da budu dobri...

VELIKI SAN

I don Bosko ga je vidio da se vraća.

Bila je 1876. godina. Prošlo je 19 godina od Dominikove smrti. Bile su to godine rada i nadčovječjih napora. Već je tu bila i Salezijanska družba. Već su i prvi misionari otišli u Patagoniju: njima na čelu bio je jedan Dominikov drug Ivan Cagliero, sada svećenik, a uskoro će biti biskup i zatim kardinal. Osnovan je i prvi salezijanski dom u Francuskoj, u Nici.

Don Bosko se nalazio u Torinskom Lanzu, u salezijanskom domu.

Bilo je noću 6. prosinca. Evo što nam on sam pripovijeda:

»U jednom mahu učnilo mi se da se nalazim na jednoj povišici, na rubu neke beskrajne ravnice čiji kraj oko nije moglo sagledati. Bila je svijetloplava, kao more za potpune tišine. Ali nije to bilo more: izgledalo je kao sjajni i najčistiji kristal bez kraja. Ta je ravnica bila podijeljena na prostrane vrtove neopisive ljepote... A usred tih vrtova ugledao sam veličanstvene zgrade, prostrane, skladne i veoma uredne. U sebi sam pomislio: »Oh, kad bih imao jednu jedinu od tih kuća za moje mlade!...«.

I gle, povorka se zaustavi, glazba prestane, zasja svira sto tisuća instrumenata nebeskog orkestra... I beskonačni zbor pjevao je: »Čast i slava Bogu, Ocu Svemogućemu, Stvoritelju svijeta....«.

Dok sam slušao tu nebesku melodiju, moje su oči ugledale nebrojeno mnoštvo mladića. Poznavao sam neke: bili su to moji učenici iz oratorija; no druge, bezbrojne kao nebeske zvijezde, nikada nisam vidio. Ta beskrajna povorka dolazila je prema meni, a pred svima išao je Dominik Savio.

I gle, povorka se zaustavi, glazba prestane, zasja bljesak najjačeg svjetla. Dominik se toliko približio, da sam ga, kad bih pružio ruku, mogao dotaći. Gledao me u tišini i smiješio se.

Kako je bio lijep! Tanka presjajna haljina spuštala se do peta, a bila je protkana zlatom i ukrašena dijamantima u obliku zvijezda. Široki crveni pojas opasivao je bokove. Na vratu je bio dragulj neprocjenjive vrijed-

nosti: kitica cvijeća spletena od dragog kamenja. To cvijeće odražavalo je toliko jako svjetlo da bi se moglo usporediti s proljetnim jutrom. A lice mu je bilo tako obasjano da ga je teško bilo gledati. Izgledao je kao anđeo.

Mislio sam u sebi: pa što to sve znači? Kako sam ovamo dospio? ... No Dominik se nasmiješi i reče: Zašto tako šutiš? ... Zašto ne govoriš?

Promucao sam:

— Ne znam što reći ... Jesi li ti to Dominiče Savio?

— Da, ja sam. Zar me više ne prepoznaješ?

— A kako to da si ovdje?

— Došao sam da govorim s tobom — odgovori srdačno Dominik. — Sjećaš li se koliko smo puta razgovarali na zemlji? Koliko si mi znakova prijateljstva i naklonosti pokazao. A i ja, koliko povjerenje sam imao u tebe! Zašto se onda toliko plašiš? Zašto dršćeš? Hajde, zatraži nešto:

Onda sam se ohrabrio i upitao ga:

— Gdje smo?

— Mi smo na mjestu sreće.

— To je dakle raj?

— Oh, ne! — nasmiješi se Dominik. — Ovdje se ne uživaju dobra, nego samo prirodna dobra umnožena Božjom moći.

— A što vi uživate u raju?

— Nije moguće da ti to kažem. To nitko ne može saznati prije nego se sjedini s Bogom u budućem životu. Uživa se u Bogu! To je sve!

Tada sam se malo oslobodio i upitao Dominika:

— Zašto imaš tako bijelu i lijepu odjeću?

Dominik ne odgovori, nego zbor nastavi pjevati i kazivati: »Tako su oni, koji opasuju bokove mrtvenjem i peru svoju odjeću u Krvi Janjeta ... «

— A zašto — upitao sam opet, kad je prestala glazba — zašto imaš taj crveni pojas oko bokova?

I ovaj put Dominik ne odgovori, već sam slušao pjevanje:

»To su oni koji su sačuvali čistoću, i koji prate božansko Janje kudgod ono ide!«

Shvatio sam tada da je taj crveni pojas, boje krvi, simbol velikih žrvata, žestokih napora i gotovo podnesenog mučeništva da se sačuva krepost čistoće: da se sačuva čist pred licem Gospodnjim, spreman je da dade život i čak je simbol pokore koja čisti dušu od grijeha.

— A reci mi, Dominiče — nastavio sam — zašto si prvi u toj velikoj povorci?

— Jer sam Božji poslanik.

— Onda govorimo o važnim stvarima. Što mi kažeš za prošlost?

— U prošlosti tvoja je Družba već učinila mnogo dobra. Veoma mnogo duša je spašeno i sve su tu, pogledaj taj divan vrt s natpisom na ulazu: »Salezijanski vrt«. No bilo bi ih mnogo više da si ti imao više vjere i pouzdanja u Gospodina.

— A što kažeš za sadašnjost?

Dominik mi pokaže prekrasni buket cvijeća koji je držao u rukama. Bile su to ruže, ljubice, klasovi pšenice, gorčice, ljiljani i zelenike. Pruži mi je i reče:

— Pogledaj!

— Gledam ... ali ne razumijem!

— Pokaži je svojim sinovima, da bi je mogli pružiti Gospodinu. Nastoj da je svi imaju, da ne bude nitko bez nje!

— A što znače ti cvjetovi?

— Zar ne znaš? A ipak bi morao znati. Ruža je simbol ljubavi, ljubica poniznosti, gorčica pokore i mrtvenja, klasovi pšenice česte svete pričesti, ljiljan lijepe kreposti za koju je napisano: bit će kao Božji anđeli u nebu, to je čistoća. A zelenika znači da se ove vrline moraju uvijek trajati: to je ustrajnost.

— Reci mi, Dominiče. Ti, koji si se vježbao u tim vrlinama na zemlji, što te je najviše tješilo u času smrti?

— To je bila pomoć moćne i ljubazne Majke Božje! I to reci svojim sinovima. Neka ne zaborave moliti se njoj dok su na životu! ...

— A što ćeš reći meni, Dominiče?

— Oh, kad bi znao kolike bitke moraš još izboriti za Gospodina!

— A moji mladići? Jesu li na dobrom putu? Reci mi nešto čim bih im mogao pomoći.

— Tvoji mladići mogu se razvrstati u tri vrste. Gledaj ova tri popisa.

Gledao sam: prvi popis imao je za naslov riječ: *nepovredivi*. Bili su to oni koje đavao nije mogao raniti i

njihova nevinost još je bila netaknuta. Bili su u velikom broju, vidio sam ih sve, sadašnje i buduće. Stupali su uspravno istom stazom, usprkos tome što su bili na nišanu strelicama i udarcima mačeva i kopalja, koji su dolazili sa svih strana. To oružje, koje je tvorilo kao neku živicu duž obiju strana puta, udaralo ih je i uznemirivalo, a da ih nije ranjavalo.

Zatim mi Dominik dade drugi popis. Nosio je natpis: *ranjavani*. Bili su to oni koji su bili u Božjoj nemilosti, ali sad, osovivši se, izliječili su svoje rane budući da su se pokajali i ispovjedili. Bilo ih je više od prvih. Čitao sam popise i sve ih vidio. Mnogi su hodali prignuti i obeshrabreni.

Dominik je imao u ruci još treći popis. Nosio je natpis:

Prepušteni putu uvreda. Bila su tu upisana imena svih onih koji su u nemilosti Božjoj. Htio sam čitati taj popis i pružio sam ruku. No, Dominik mi brzo reče:

— Ne! Pričekaj časkom. Kad otvoriš taj list, izići će takav smrad da ga ni ti ni ja nećemo moći podnijeti. Anđeli se moraju povući prestravljeni. Duh Sveti se ježi na užasan smrad grijeha... Evo uzmi ga, otvori i znaj izvući korist za tvoje mladiće.

Izgovorivši ove riječi, povuče se gotovo bježeći. Otvorio sam list. Nisam vidio ni jedno ime, no u tren oka vidio sam pojedince unesene u taj popis. Sve sam ih vidio i s velikom gorčinom... Vidio sam i mnoge koji su među drugovima bili smatrani dobrim mladićima, čak najboljima, ali koji to nikako nisu...

Otvaranjem tog lista proširio se takav smrad da se nije mogao podnijeti. Odmah me spopala žestoka glavobolja, osjećaj povraćanja bio je toliko žestok da sam se bojao da ću umrijeti.

Svud oko mene nastala je tama. Iščezla je rajska vizija. Isti čas prodre bljesak i zatutnji grom tako snažno i strašno da sam se prestravljen probudio. Ogledao sam se i vidio svoju sobicu.

Sve je bilo iščezlo. No strašan miris još je bio tu: prodro je u sve stijene, uvukao se u moje odijelo tako da mi se je još poslije mnogo dana činilo da osjećam taj smrad. Toliko je užasno pred Božjim očima čak i ime grešnika!...«.

PREMA GORE

»Umro je svetac«. Bile su to najobičnije riječi, koje su letjele oratoriju od usta do usta na glas o Dominikovoj smrti. Čak je tim bio svladan i don Bosko, koji ga je najviše poznavao kao prijatelj i štićenik njegove duše. Čuli su, gdje je uskliknuo: »Da sam Sveti Otac, ne bih imao teškoće pri proglašenju našeg Dominika svetim«. I bio je potpuno uvjeren da će ga pokraj svetog Alojzija jednog dana Crkva uzdići na čast oltara.

Da se ne bi zaboravili njegovi primjeri velike kreposti, zatražio je da se njegovi prijatelji sjete svega što znaju o Dominiku. Od tog će sastaviti kratak »životopis« koji će biti od velike koristi mladima.

Tako je 1859 — samo dvije godine poslije Dominikove smrti — don Bosko dao mladićima oratorija »Život Dominika Savija«, gdje su bile ispričane sve one zgode kojih su se svi još mogli sjećati.

Taj mali životopis brzo se proširio svijetom koristeći mnoštvu mladih, a ubrzo se osjetila potreba da se nešto učini, da se uzdigne Dominik u slavu svetih.

No, odmah u početku izgledalo je to dosta teško. Bilo je to prvi put u dvije tisuće godina života Crkve da se predlaže za proglašenje svetim jedan dječak. Dominik, kad je umirao, nije još imao 15 godina. Veliko pitanje koje su postavljali teolozi u Rimu i na koje su oklijevali odgovoriti bilo je: Može li dječak sa samih 15 godina postići svetost?

Proučavanjem problema bio je naročito zadužen presvijetli Salotti, koji će kasnije postati kardinal. Njega je toliko zadivio Dominikov lik da je o njemu smjesta govorio Svetom Ocu Piju X. Evo razgovora, kako ga je zapisao isti presvijetli Salotti:

— Sveti Oče, što mislite o Dominiku Saviju?

— Što mislim? — prekinuo me sveti Otac. — Pravi je uzor mladosti naših vremena! Mladić, koji nosi u grob krsnu nevinost i koji nije pokazao nikakve mane, kroz malo godina svog života, zaista je svet. Što više želimo?

— Ipak, Sveti Oče, kad se 11. veljače prošle godine započeo proces beatifikacije i meni dodijeljena čast da

ga branim, netko se suprotstavio tvrdeći da je Savio suviše mlad da bude uzdignut na čast oltara.

— To je jedan razlog više za proglašenje svetim — odgovorio je Sveti Otac. — Veoma je teško da neki mladić savršeno gleda krepost. A Savio je u tom uspio. Život, koji je don Bosko o njemu pisao i koji sam čitao dao mi je ideju primjernog mladića koji zaslužuje da bude uzdignut, kao uzor savršenstva.

Pokazao sam tada njegovoj svetosti koliko su velike simpatije koje mladež gaji za malog Savija... I Pio X dobrohotno nadoda:

— Spremite se da vodite stvar... Za kratak i jednostavan Savijev život ne treba mnogo proučavanja; zato ne gubite vrijeme; njegova stvar se probija veoma brzo.

— Sveti Oče, pišem život tog mladića, u kojem bilježim ne samo ono što je don Bosko opisao, nego i ono što njegovi suučenici pripovijedaju ili pišu o njemu.

— Ako brzo dovršite taj životopis — zaključi Sveti Otac — donijet ćete mi kopiju. Rado ću je pročitati.

Salotti izašo je iz te sobe suznih očiju.

No trideset dana kasnije sveti Pio X je umro.

Kad je Salotti završio rukopis »Života Dominika Savija«, sišao je u kriptu bazilike sv. Petra i stavio ga časkom na grob Pija X. Kleknuo je i rekao:

»Evo, Sveti Oče, donio sam vam svoj rad. Blagoslovite ga s neba u slavu Dominika Savija«.

NA OLTARU UZ ISUSA

13. kolovoza 1915.

Njegova svetost Benedikt XV primio je u Vatikanu u privatnu audijenciju don Francesija, starog nastavnika Dominika Savio. Na radnom stolu, Sveti Otac mu pakaže otvorenu knjigu: »Život Dominika Savija«, koji je napisao Salotti. Sveti Otac, reče don Francesiju, koji je imao skoro 80 godina:

— Već sam kao dijete čitao »Život Dominika Savija«, koji je napisao don Bosko. Čitao sam ga, svojom braćom pred majkom... Vjerujem da će se njegov život, koji podsjeća na život sv. Alojzija, još više svidjeti i da će još više dobra učiniti mladima. Dominik će oduševiti mladiće, koji će u njemu vidjeti *jednog od svojih.*

9. srpnja 1933.

Pio XI proglašuje Dominika Savija »dostojnim poštovanja« jer se poslije dugih i detaljnih proučavanja teologa — pokazalo očitim i sigurnim da se herojski vježbao u svakoj kreposti.

Sveti Otac, koji je osobno poznavao don Boska, držao je tog dana divan govor osvijetlivši nježan Dominikov lik i njegova velikog učitelja don Boska. Ocrtao je Dominika: »Malen, ali velikan duha«. A njegov je život sintetizirao u tri riječi: »Čistoća — pobožnost — apostolat«.

5. ožujka 1950.

Komisija sastavljena od liječnika i teologa ispitala je pažljivo i priznala čudotvornim dva ozdravljenja, koja su se dogodila posredovanjem Dominika Savija.

Sabatino Albano, star 7 godina, iz Siana (Salerno) ozdravio je zauzimanjem Dominika Savija kad je već bio u agoniji izazvanoj teškim oblikom sepse i nefritisa. Liječnik je već bio izjavio nastup smrti!

Maria Consuelo Moragas, stara 16 godina, iz Barcelone, ozdravila je najednom od dvostruke frakture lakta. Za vrijeme devetnice Dominiku Saviju, otekla ruka, koja nije bila u gipsu, a prelomljena na dva mjesta, iznenada je i potpuno ozdravila.

Papa XII proglašuje Dominika Savija blaženim, i njegov slabašni lik mladića pojavljuje se u trijumfu svjetla, u slavi Berninija. Sveti Otac poklekne pred njim i moli ga za svu mladež svijeta.

12. lipnja 1954.

Druga dva čuda dogodila su se posredovanjem Dominika Savija

Maria Gianfreda, majka šestero sinova, bila je na kraju života zbog unutarnjeg krvarenja; liječnici nisu mogli više ništa učiniti; ozdravila je Dominikovim zauzimanjem i mogla se vratiti kući.

Antonina Miglietta oboljela je od teškog oblika sinuitisa. Prije no što će se podvrći teškoj i bolnoj operaciji zamolila je Dominika da je ozdravi i vrati četvorici sinova. I 9. ožujka, na godišnjicu Dominikove smrti, ozdravila je prije nego će započeti operacija.

Pio XII, na nezaboravan dan, pred 180 biskupa, 19 kardinala i mnoštvom mladih zgrnutih iz cijelog svijeta proglašuje Dominika Savija svetim.

Od tog dana, s listom papira na kojem je onog dalekog dana svoje prve pričesti ubilježio svoje čvrste odluke, Dominik bdije i smiješi se s mnogih oltara, u mnogim školama, u mnogim radionicama gdje se mladi predaju studiju i radu.

Željeli su ga kraj sebe i osjećaju da im je prijatelj i brat. I kad se zlo razbjesni olujom, oni ga gledaju, i njihovo lice biva obasjano njegovim smiješkom, njegovom dobrotom. I njihova usta ponavljaju riječi koje su njegova dječja usta prvi put izgovorila: *»Radije ću umrijeti, nego sagriješiti!«*.

Lijep kao cvjetni, pupoljak, brz kao proljetni san prošao je život na zemlji, život dječaka Sveca.

Isto kao što nebeska vizija u blatnom svijetu tako i on privlači uvijek sve više ljubav milijuna mladih.

Dao Bog da sutra u miru i blagostanju svijeta naša mladež imade lik *Dominika Savija!*

PORUKA

Predragi,

Dominik Savio bio je »dobar materijal«,
i don Bosko je od njega napravio veoma dragocijenu
odjeću za Gospodina.
I tvoja mladost je »dobar materijal«,
ne kvari ga grijehom,
ne ponizuj lijenošću i nečistoćom.
Ogledaj se: potraži svećenika
da on za tebe bude drugi DON BOSKO.
Otvori mu srce, imaj povjerenja u njega.
I ti slijedi, čvrsto, Dominikove odluke:
RADIJE ĆU UMRIJETI NEGO GRIJEŠITI!
MOJI PRIJATELJI BIT ĆE ISUS I MARIJA!
NASTOJMO BITI SVETI U RADOSTI!
Osjetit ćeš u svom srcu njegovu radost
i tvoj će se život pretvoriti, kao i njegov,
u predragocjenu odjeću za Gospodina.

SADRŽAJ

DANI OČEKIVANJA

U TORINSKOM PREDGRAĐU

VRIJEME POBJEDE

PREMA KRAJU

VRIJEME ZVIJEZDA